

“...sitten jää
jäljelle joku tällöinen
inhimillinen erehdys...”

Tiedotustutkimus

2/1996

Tiedotustutkimus

2/1996

19. vuosikerta

ilmestyy neljä kertaa vuodessa

ISSN 0357-8070

TOIMITUS

Päätoimittaja

Ullamaija Kivikuru

90-191 8906; kivikuru@valt.helsinki.fi

Toimitussihteeri

Risto Kunelius

931-215 7482 ja 261 1589; tiriku@uta.fi

Toimittajat

Merja Minkkinen 931-215 6304; timehu@uta.fi

Pekka Isotalus 941-601 517; isotalus@jyu.fi

Heikki Kuutti 941-601 534; hkuutti@tukki.jyu.fi

Eija Poteri 931-215 7045; tieipo@uta.fi

Päivi Pöntinen 90-191 8838; ppontine@valt.helsinki.fi

Esa Reunanen 931-215 7709; tiesre@uta.fi

Seija Ridell 931-215 6299; tiseri@uta.fi

Timo Uusitupa 931-253 5423

Esa Väliverronen 90-701 4957; tiesva@uta.fi

Taitto Petri Nuutinen

Toimitukselle osoitettava posti:

Risto Kunelius

Mutkakatu 9

33500 Tampere

Julkaisija: Tiedotusopillinen yhdistys TOY ry.,

Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos,

PL 607, 33101 Tampere, ja

NORDICOM, PL 617, 33101 Tampere

Tilausosoite ja osoitteenmuutokset:

Tiedotusopillinen yhdistys ry, Helsingin yliopisto,

Viestinnän laitos/ Sonja Lehtonen, PL 54,

00014 Helsingin yliopisto, PS-tili TA 848 589

Tilaushinnat: Tiedotusopillisen yhdistyksen jäsenet saavat Tiedotustutkimuksen jäsenmaksuun sisältyvänä jäsenetuna. Jäsenmaksut 1996: vuosijäsen 150,-,

opiskelijajäsen 75,-, ainaisjäsenyys 750,-,

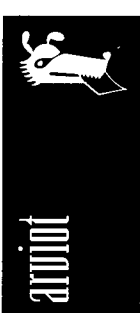
yhteisöjäsen 670,-, Yhdistykseen kuulumattomille

Tiedotustutkimuksen vuosikerta maksaa 165,-.

Irtonumerohinta: 25,-. Irtonumeroita myyvät

NORDICOM (myös vanhoja numeroita), Akateeminen

kirjakauppa, Tiedekirja ja Bok Café (Turku).

2/1996

Pääkirjoitus:

ULLAMAIIJA KIVIKURU

Artikkelit:

SANNA OJAJÄRVI

PENTTI RAITTILA

PERTTI SUHONEN

JAANA ORJALA

Arviot:

VEIKKO PIETILÄ

KAUKO PIETILÄ

HEIKKI HIILAMO

IIRIS RUOHO

KATJA VALASKIVI

Tiedoksi

Summaries

OI AIKA ENTINEN2

“JOS TOI SUN ÄIJÄ OLIS NAINEN”6

ESTONIA-KATASTROFIN UUTISOINTI VIROLAISUUTTA RAKENTAMASSA20

MIELIPIDETUTKIMUKSET, JOURNALISMI JA POLITIIKKA36

ALUEELLISET YKKÖSLEHDET ‘MEIDÄN’ ASIALLA52

KIELI VALLAN VÄLINEENÄ Kalliokoski, Jyrki (toim.): TEKSTI JA IDEOLOGOA66

JULKISUUS UUDELLA LINJALLA Dahlgren, Peter: TELEVISION AND THE PUBLIC SPHERE Citizenship, Democracy and the Media.67

TUTKIVA JOURNALISMI TYPISTYY ROSVOJAHDIKSI Kuutti, Heikki: TUTKIVA JOURNALISMI Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkimus70

DYNASTIAN TILINPÄÄTÖS Gripsrud, Jostein: THE DYNASTY YEARS. Hollywood Television and Critical Media Studies.72

MERKITYSTEN SOTAA KAAOKSEN KESKELLÄ Ang, Ien: LIVING ROOM WARS Rethinking Media Audiences for a Postmodern World74

Tiedoksi77

Summaries81

Oi aika entinen

Ennen kaikki oli niin selkeää ja yksinkertaista, että ihan sydänelästä vihlaisee, kun sitä muistelee.

Julkisuusammattajeja oli täsmälleen yksi: journalistin. Ammattiin tultiin ensin useimmiten kisällisopimustyyppisen harjoittelun kautta, vähitellen myös opiskelemalla alaa. Melkmaisteri oli pitkään tavallisin alan tutkinto, vähitellen ruvettiin valmistumaankin.

Koulutuksen puolella oli ensin pitkään yksi ainoa alan laitos; se hallitsi myös alan tutkimusta. Teorian ja käytännön ihmiset sen sisällä vähän kyräilivät toisiaan. Sitten opetuksen kenttä tuplaantui. Alalla oli kaksi laitosta. Tonttien rajat jäivät epäselviksi, ja laitokset vähän kyräilivät toisiaan. Lisäksi teorian ja käytännön edustajat edelleen kyräilivät toisiaan. Alan suosio kasvoi. Vähitellen tuli useampia laitoksia, eritasoisiakin, ja eri tasot vähän kyräilivät toisiaan. Jotkut rupesivat tarjoamaan oikoteitä onneen, ja siitä vanhemmat ja akateemisemmat kimpaantuivat, ne kun pitivät pitkää ja rajattua polkua ainoana oikeana tienä viestintäammattaihin. Kaikki muut olivat käenpoikia tästä horisontista. Viestinnästä tuli lopulta päivän sana, ja jokainen tietysti pyrki pääsemään osingolle. Itse asiassa kaikki kuitenkin edelleen perimältään tutkailivat ja opettivat vain viestinnän yhtä lohkoa, joukkoviestintää ja journalismia, sen kylkiäisenä joskus organisaatioviestintää eli tiedottamista.

Kaikki oli kärhämistä huolimatta selkeää ja yksinkertaista, syy- ja seuraussuhteet selviä ja kamppailutkin asemasodan luontoisia. Nyt kaikki on toisin.

Alan koulutus- ja tutkimuslaitoksia on pilvin pimein. Kyräilyllä niitä ei saada enää millään järjestykseen, sillä muutos on tapahtunut ilmiössä itsessään, koulutus vain heijastelee tätä muutosta. Ala on säröillyt mosaiikiksi, ja nyt joukkoviestintä ja eritoten journalismi uhkaa jo jäädä viestintäammattina vähemmistöön.

Ei tarvitse kuin vilkaista sunnuntain lehtien "Koulutusta tarjotaan"-osastoja, kun ainakin hämäläistyttöä rupeaa pyörryttämään. Tarjolla on yhä tietysti journalismia ja tiedotusoppiakin, mutta myös täysi asteikko kaikkea muuta. On viestintää ja viestintäkasvatusta, on mediakulttuuria, mediakasvatusta ja medialogiaa, on informatiikkaa, informaatioyhteiskuntaa ja tietoyhteiskuntaa, on infotainmentia ja faktiota, on sen seitsemän sortin verkkoviestinnän asiantuntijaputkea. Ihan vastikään joku tarjosi kurssia väri viestinnän asiantuntijaksi aikoville – oppilaitos antoi nimestä päätellen väri viestinnän ohessa myös mannekiinikoulutusta. Periaatteessa kaikki on nykyään sallittua ja tätä sallimista korostetaan isoon ääneen, vaikka moni itse asiassa haikailee vanhan järjestyksen perään – se sentään oli järjestys. Nykyinen kettufarmi on kuin 2000 palasen puzzle, joka sekin muuttaa muotoaan kuin kaleidoskooppi.

Kenttä epäilemättä järjestyy vähitellen, viestintä-sanan magiakin haalistu-
nee. Rimpsut putoavat pois. Mutta jäljelle jää vakavia ja vaikeita ratkaisuja.
Jos koulutetaan journalisteja tai tiedottajia, koulutaanko heitä pitkää reittiä
maisteriksi vai riittävätkö ammattiopinnoiksi aineopinnot ja kandin taso tai
peräti pelkkä kansanopisto, kun säännöllisesti toistuva täydennyskoulutus on
kuitenkin välttämätöntä alan muuttumisen vuoksi? Ja olipa koulutus lyhyt tai
pitkä, mitä opiskelijoille pitää tarjota, tekemistä vai teoriaa? Jos teoriaa, min-
kälaista teoriaa, tieteenhistoriaa vaiko muodikkaita sfäärejä verkottumisesta,
kansalaisyhteiskunnasta, globalisaatiosta ja glocalisaatiosta? Jos tekemistä,
journalismia tai organisaatioviestintää – tai yhteisöviestintää sen nykyään kai
pitää olla. Vai pitäisikö peräti opetella lobbaamista? Verkkomaailmaa vai va-
kiintuneempia ammattikäytäntöjä vai kompromissia mikä ei ehkä tyydytä ke-
tään? Pitääkö erikoistua vai pätevöityä generalistiksi? Koulutaanko yksinker-
taisesti viestinnän ammattilaisia, ei enää tutkijoita, toimittajia tai tiedottajia?
Miten usein ja miten notkeasti koulutusta pitää uudistaa? Tarvitaanko jon-
kinlaista koordinaatiota perusopintojen tasolla, vai onko vaihtoehtojen rik-
kaus päivän sana? Miten paljon pitää kentän ääntä kuulla ja miten paljon
voidaan kenttä ottaa mukaan esimerkiksi tarjoamaan ostopalveluita kallii-
seen uuden teknologian lohkon opetukseen? Jos sallitaan, kaikkooaako kor-
keakoululaitoksen autonomia takaovesta ulos?

Kysymykset ovat hankalia, yksinkertaiset kyllä-ei -vaihtoehdot ovat pu-
donneet pois ajat sitten. Jokainen ratkaisu vaikuttaa tutkimus- ja opetuskäy-
täntöihin, viranhoitoihin ja resurssien suuntaamiseen. Se on selvää, että niin
alan ammattijärjestöt kuin koulutuskin ovat pikemminkin konservatiivisia
kuin notkeita uusiutumaan. Pelataan varman päälle jo periaatteesta, ja lama
on lisännyt varovaisuutta. Pahempaan aikaan kenttä tuskin olisi voinut men-
nä mosaiikiksi.

Viestintäalan perinteisistä työnantajien ja työntekijöiden järjestöistä ei
taida olla näkemyksen lisäajiksi. Ne kantavat lähinnä huolta siitä, ettei alalle
tule liikaa väkeä. Koulutus sinällään ei koskaan ole ollut näille sydämenasia.
'Uusilla' viestintäaloilla yhteistoimintaa ei edes ole niin paljon, että intressit
tulisivat kuulluiksi tai kirjatuiksi. Kaikki haluavat kovasti olla mukana kaikessa
niin kauan kuin rahaa ei liialti siirrellä ja niin kauan kuin suunniteltu kou-
lutus tai tutkimus on helposti sovellettavaa ja julkisuutta hankkivaa. Perus-
tutkimukseen ja -opetukseen ei menestystarinan tekijöiltä heltiä kiinnostus-
ta.

Tässä asetelmassa käy helposti niin, että tehdään pikkuparannuksia tut-
kintovaatimusten uudistusten kautta kerran kahdessa vuodessa, kun itse
asiassa pitäisi panna koko ajattelu uusiksi. Laitosten välisiä ongelmia pyritään
kukaties yhä käsittelemään vanhan tutun kyräilyn kautta, tähtäämällä pудо-

tus- ja rajoituspeleihin esimerkiksi siinä, mikä puulaaki on oikeutettu antamaan minkäkinlaista viestintäalan koulutusta. Yliopistot kyräilevät keskenään ja ritirinnan ammattikorkeakouluja ja yliopistot ja ammattikorkeakoulut kyräilevät ritirinnan kansanopistoja ja kaikki kyräilevät ritirinnan avointa korkeakoulua, eikä teorian ja käytännön nokkapokkakaan minnekään ole kadonnut, joskaan enää ei ole yhtä selvää, kuka edustaa teoriaa ja kuka käytäntöä –nökkimisjärjestykset säilyvät, mutta monikerroksisina.

Kuitenkin tuntuisi paljon luontevammalta, että nyt jos koska ruvettaisiin käynnistämään todellisia rengasmetroja: rakennettaisiin eri vuosina erilaisia koulutus- ja tutkimuspaketteja, jotka toteutettaisiin usean eri laitoksen yhteistyönä. Toki tämäntyyppiseen toimintaan liittyy kosolti käytännön hankaluuksia, eikä tulollaan oleva korkeakoulujen arviointikaan tällaiseen kannusta – jos kohta ei kai ihan yhteistyötä estäkään. Toisaalta vähintään yhtä hassua ajan ja energian haaskuuta on se, että pienessä maassa alan oppilaitokset kilpailevat heikoin resurssein keskenään ja vaalivat omaansa kuin viiden tähden ravintola huippuseptejään. Ja kas, niin vain esimerkiksi alan kaksi suurinta akateemista yllättäen päättävät erikoistua kumpikin tietoyhteiskuntaan...

Yhtä olennainen kysymys näinä aikoina on, mitä alan perustutkintojen opetuksessa opetetaan. Viestinnän ammattikuvathan ovat joko menneet tai menossa uusiksi, viestintää voi hyödyntää yhä useammassa ammatissa – ja yhä useampi alan ihminen myös vaihtaa ammattia perusteellisestikin elämänsä aikana, ehkäpä useammankin kerran. Elinikäiset sitoumukset ovat eilispäivää. Eikö kaikki tämä anna aiheutta siihen, että generalistien puolesta pitäisi puhua, ihmisten, joilla olisi sekä tietoa, taitoa että henkistä joustavuutta siirtyä tehtävästä toiseen, kun tilanne näin vaatii? Eikö myös näinä informaatioyhteiskunnan aikoina yhä keskeisemmäksi tule se, miten tiedon käyttäjät pystyvät sitä arvioimaan, yhdistämään ja jäsentämään?

Eikö voisi kuvitella, että tutkimisen perusvalmiudet ovat nykyään viestintäammattilaisille vähintään yhtä keskeisiä kuin journalismin tai tiedottamisen käytännöt? Toistaiseksi jokainen erilaisten kuppikuntien teettämä mielipidetiedustelu menee mediassa läpi kysymyksittä, mutta tulevaisuudessa selvitysten ja tutkimusten tekeminen tai ainakin tutkimusten arviointi ja kritiikki lienevät yhä useammille viestintätyötä tekeville jokapäiväisiä työkaluja. Missä sellaiset valmiudet oppii ellei yliopistossa?

Kielen ja ilmaisun merkitystä uusi tilanne ei toki alkuunkaan vähennä, pikemminkin päinvastoin – puhumatta ei viestintäammateissa enää selviä kukaan vaikka miten yrittäisi, joten puhetta pitää harjoitella kuten myös luovaa kirjoittamista, jota tarvitaan näinä puhekielen, verkkoslangin, supistuvien sanastojen ja substantiivipöhön aikoina enemmän kuin koskaan. Viestintäalalla työskentelevillä tulee olla myös taito edetä prosessikirjoittamisen reittiä ja työskennellä ryhmässä paljon 'syvemmin' asiaa kyntäen kuin tähänastinen opetus on antanut mahdollisuuksiakaan. Eli niin laitosten kuin niiden opettajien ja opiskelijoiden on pakko opetella tekemään työtä ryhmässä siten, että yhden erityistaidot hyödyntävät lopputulosta yhtäältä, toisen toisaalta. Organisaatioviestinnän perusopit ovat melkein pä banaanin yksinkertaisia – ja silti umpivaikkeitä.

Mutta onko esimerkiksi toimituskäytäntöjen ankara jyyttäminen mielekäästä ainakaan yliopistossa? Tilanteessa, jossa yliopiston hyvinkin suunniteltuun ja toteutettuun käytäntöjen opettamiseen tulee väkisin leikkikoulun sävy? Eikö luontevampaa olisi kehittää hyvin ohjattuja harjoittelujaksoja käytännössä, jolloin yliopiston tehtäväksi jäisi pikemminkin ammattikäytäntöjen analyysi ja kritiikki, haasteiden heittäminen ja hankalat, kiukkaiset kysymykset? Tähänkään ei siis käy kyllä-ei -vastaus, sillä tottahan ammattikäytännöt tulee tuntea ennen kuin niitä voi kritikoida, mutta painotukset kaipaavat harkintaa.

Elämme katonharjalla. Sekä lyhyen että pitkän tähtäimen muutokset tuli-

si kirjata opetussuunnitelmiin ja niiden suuntaamiseen tasavahvoina. Emme voi panna peliä poikki ja ruveta päätoimisesti suunnittelemaan, mutta järjestöntä on jatkaa vanhoiin eväinkään, kun tiedämme että muutoksen pitäisi jo olla työn alla – mutta mehän emme edes tiedä, minkälaisissa ammateissa viestinnän spesialisteja nyt tarvitaan, saati sitten heidän määräänsä tai kvalifikaatioitaan ensi vuosituhannella. Vakiintuneet koulutus- ja tutkimuslaitokset ovat keskittyneet taisteluun juustohöylää vastaan, ja maailma on sinä aikana päässyt muuttumaan aika rajusti viestintäalalla. Selvitys olisi kipeästi tarpeen ja mieluiten selvitys, joka tohtisi käyttää myös villedjä menetelmiä, vaikkapa tulevaisuudentutkimusta prognooseissaan. Kysely työnantajien ja työntekijöiden järjestöille sekä ministeriöille ei ainakaan riitä. Tarvitaan luovaa hulluutta ja näkemysellisyttä, mutta myös historian tajua.

Tiedotustutkimus julkaisee syksyllä 1996

TIETOYHTEISKUNTA

-teemanumeron. Numerossa käsitellään digitalisoitumisen ja verkostoitumisen journalismille, (joukko)viestinnälle ja yhteiskunnalle sekä niiden tutkimukselle asettamia kysymyksiä.

Teemaa voi lähestyä vaihtelevista näkökulmista, mutta arvostamme tuoreutta, omintakeisuutta ja kriittisyyttä. Varsinaisten artikkelien lisäksi tervetulleita ovat myös tarjoukset katsauksista ja kirja-arvioista.

Teemanumeroa toimittaa
Esa Sirkkunen

loessi@uta.fi

Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos,
PL 607, 33101 Tampere, puh 931-215 6067

“Jos toi sun äijä olis nainen...”

“Taas on studiossa ihanat tytöt ja tyylikkääät herrat”², esittelee Kari Salmelainen Napakymppin osallistajat ja lauantai-illan parinvalinta voi alkaa. Neiti x kysyy tiukan kysymyksen: “Onko tonnistasi puolet minun” ja herrat vastaavat parhaansa mukaan. Osien vaihduttua on neitien vuoro vastata kysymykseen: “Lähdetkö kanssani pesäpallo-otteluun, autourheilukilpailuihin vai raveihin?” Napakymppissä ihanneparia ja matkakumppania etsitään tuttujen ja turvallisten nais- ja mieskäsitysten voimalla.

“Voisko mies käyttää sukkahousuja jos miehille niitä tehtäisiin?”, esittävät Tutun jutun juontajat Joel Hallikainen ja Timo Koivusalo perinteisiä sukupuolirooleja rikkovan kysymyksensä, joka kuitenkin aivan samalla tavalla paljastaa konven-

tionaaliset sukupuolikäsitykset. Kun vielä vastaus kuuluu: “Se on kerran käyttäny. Tosin silloin oli koulun jotkut naamiaiset”, johon juontaja jatkaa: “Tykkäskö pojat?”, on selvää, mitä yhdistelmä mies ja sukkahousut kulttuurissamme merkitsee. Samalla tavoin sukupuolikäyttäytymisen normeihin liittyy Tosihemmoissa kilpailijoille esitetty kysymys: “Kumpi hyväksyy sen, että mieskin voi meikata?”

Television katsotuimmista ja näennäisen viattomista viihdeohjelmissä käydään jatkuvaa neuvottelua naiseuden, mieheyden ja hyväksytyjen ihmissuhteiden rajoista. Parisuhdevisailuissa keskeistä on joko parinmuodostus (Tosihemmot

Kirjoituksessani tarkastelen television parisuhdevisailujen sukupuolirepresentaatioita ja sukupuolijärjestelmää¹. Feminististen teorioiden mukaisesti käsittän sukupuolen ja sukupuolijärjestelmän pääasiassa diskursiivisesti rakentuvana sosiaalisena ja kulttuurisena konstruktiona. Teresa de Lauretisia seuraten pidän mediaa tärkeänä sukupuolta rakentavana sukupuoliteknologiana. Tuloksena olen päätenyt siihen, että parisuhdevisailuissa rakennetaan heteroseksuaalisen ydinperheen ideologiaa, joka perustuu kahden vastakkaisen, erilaisen ja toisiaan täydentävän sukupuolen performatiiviseen toistoon. Sukupuolenmukaista käyttäytymistä säädellään sekä sanallisen että sanattoman viestinnän keinoin. Kirjoituksen lopuksi pohdin sukupuolikategorioita ja sukupuolen tunnistamisen tärkeyttä.

ja Napakymppi) tai vakiintuneen parin toimivuuden testaaminen (Tuttu juttu), ja niissä esitetään pähkinänkuoressa se, miltä “tavallinen” parisuhde kulttuurissamme näyttää. Vaikka ne eivät tarjoakaan mitään ehdotonta reseptiä parisuhteelle, väitän, että ne performatiivisen toiston avulla omalta osaltaan vakiinnuttavat käsitteitä “normaalista” sukupuolisuudesta ja sukupuolenmukaisesta käyttäytymisestä. Ohjelmissa sukupuoli rakentuu sekä diskursiivisesti että sanattoman viestinnän keinoin.

Arkiajattelussa nainen ja mies ovat selkeitä kategorioita, ja tavallisten ihmisten esiintyminen visailuohjelmissä saa aikaan illuusion ohjelmien ja ohjelmissä esiintyvien ihmisten tyypillisyydestä ja todenmukaisuudesta. Tästä on totta vain toinen puoli. Esittäessään tavallisia ihmisiä ja tavallisia parisuhteita televisio-ohjelmat myös osallistuvat “tavallisuuden” rakentamiseen.

Teresa de Lauretisin mukaan media toimii sukupuoliteknologiana, joka repre-

sentaation kautta tuottaa ja muovaa käsityksiämme sukupuolesta. Sosiaalinen sukupuoli on mekanismi, joka normatiivisen säätelyn kautta määrittelee subjektin mieheksi tai naiseksi. Kategorioina nainen ja mies tarvitsevat toisiaan; toista ei voisi käsittää, jos toista ei olisi olemassa. Keskeinen havainto on, että erot sukupuolten välillä ovat pääasiassa sosiaalisesti tuotettuja ja rakentuvat niin konkreettisten käytäntöjen ja kokemusten kuin kielen ja merkkijärjestelmien kautta. Näin sosiaalinen sukupuoli on yksilön representaatiota tietyn sosiaalisen suhteen ehdoilla, suhteen, joka on olemassa ennen yksilöä ja joka perustuu käsitteelliseen ja jäykkään (rakenteelliseen) kahden biologisen sukupuolen vastakkainasetteluun. (de Lauretis 1987, 5.)

Dikotomista sukupuoli ajattelua (sekä sosiaalisen että biologisen sukupuolen yhteydessä) on kritisoinut vieläkin pidemmälle Judith Butler, joka kirjassaan *Gender Trouble* kyseenalaistaa biologisen sukupuolen "luonnollisuuden" (Butler 1990, 11-12). Butlerille myös biologinen sukupuoli on kulttuurinen normi, joka sääntelee ruumista yhdistämällä tietyn ruumiin, halun ja roolin toisiinsa. Normatiivisesta kolmiyhteydestä halu/ruumis/rooli Judith Butler käyttää nimitystä heteroseksuaalinen matriisi. Heteroseksuaalinen matriisi mahdollistaa tietyt identifikaatiot ja toistot ja sulkee pois "väärät" identifikaatiot. (Butler 1990, 151.) Butlerille biologinen sukupuoli ei siis ole perusta, jonka päälle sosiaalinen sukupuoli rakentuu, vaan molemmat ovat saman sukupuolikäyttäytymistä järjestävän vallan tuloksia (Butler 1990, 6-7; 29-30; 98-101).

Parisuhdevisailujen yhteydessä Butlerin ajatukset kiinnostaviksi tekee se, että ohjelmat ovat kulttuurissamme julkisia "luonnollisen" seksuaalisuuden ja parisuhteen esittämipaikkoja. Biologisen ja sosiaalisen sukupuolen ykseys ja niistä seuraava heteroseksuaalinen matriisi tarjotaan visailuissa niin siistissä paketissa, että ohjelmat suorastaan houkuttelevat tarkastelemaan niitä keinoja, joilla matriisiä pidetään yllä ja kysymään, miksi stereotypiat ovat niin tärkeitä.

Seksuaalisuuden säätely parisuhdevisailuissa

Kirjoitukseni kannalta keskeinen on John Fiske'n väittäminen, että parisuhdevisailut ovat sukupuolipolitiikaltaan edistysellisimpiä visailuohjelmia. Väittämänsä Fiske perustelee sillä, että niissä naisen ja miehen seksuaalisuuden erot on minimoitu; molemmat sukupuolet asettuvat tasapuolisesti aloitteentekijän ja passiivisen valitun positioihin, lisäksi nainen saa miehen tavoin nauttia seksuaalisuudesta ilman avioliittopakkoa. Tällä tavoin Fiske'n mielestä Napakymppin kaltainen *Perfect Match* vastustaa patriarkaalista kapitalismia ja ydinperheen ideologiaa. (Fiske 1990, 139.) Edistyksellisen sukupuolipolitiikan määritelmässään Fiske painottaa

sukupuolten välisten suhteiden ulkoista tasa-arvoa. Parisuhdevisailujen sukupuolirepresentaatioiden sisältöön ja merkityksiin Fiske sen sijaan ei ole juuri kiinnittänyt huomiota.

Parisuhdevisailuja tutkineet feministit (Bonner 1992, White 1992) ovat olleet kiinnostuneita siitä, minkälaisiin sukupuolikäsityksiin ohjelmien sukupuolijärjestelmä perustuu. Frances Bonnerin mielestä Fiske esittämä edistysellisyys ei parisuhdevisailuissa toteudu, sillä naisten oletetaan niissä kuitenkin olevan ensisijaisesti kiinnostuneita avioliitosta (ohjelman juontajan oletus). Bonnerin mukaan parisuhdevisailujen varsinainen tarkoitus on saattaa kilpailijat naimisiin, ja ohjelmissa keskeiseksi nousevat seksuaalisuuden sääntely ja sukupuolipolitiikka yleensä. (Bonner 1992, 244-245.) Visailuohjelmien perhe on edelleen täysin heteroseksuaalinen instituutio, homoseksuaalisia perheitä ei ohjelmissa esiinny. Bonnerin mukaan juontaja on ainoa henkilö, joka saa esittää viittauksia homoseksuaalisuuteen. (Bonner 1992, 241-242.)

Myös Mimi White esittää, että parisuhdevisailuissa säädellään seksuaalisuutta muun muassa esittämällä heteroseksuaalinen parisuhde yhteiskunnan perusyksikkönä. Whiten mukaan varsinkin vakiintuneisiin parisuhteisiin perustuvat ohjelmat vahvistavat käsitystä heteroseksuaalisesta ydinperheestä seksuaalisuuden keskeisenä ja laillistettuna toteutumisaikana. (White 1992, 55.) Hänen mukaansa avioliitto parinmuodostusohjelmien päämääränä esitetään implisiittisesti viittamalla niihin pareihin, jotka ovat tavanneet ohjelman kautta ja avioituneet (White 1992, 62).

Mimi White on tarkastellut parisuhdevisailuissa esiintyneitä seksuaalisia "rikkomuksia", joilla hän tarkoittaa joko tahattomia tai tahallisia viittauksia homo- ja lesboseksuaalisuuteen. White on sitä mieltä, että tällaiset rikkomukset ovat mahdollisia pääasiassa siksi, että ohjelmat ovat perusasetelmaltaan niin selkeästi heteroseksuaalisia; niissä esiintyy ainoastaan naimisissa olevia pariskuntia ja usein myös raskaana olevia naisia. Seksuaaliset "rikkomukset" ovat siis sallittuja silloin, kun niiden mahdollisuutta on jo rajoitettu. (White 1992, 80.)

Whiten mielestä parisuhdevisailut vahvistavat kulttuurisia myyttejä todellisesta rakkaudesta, rakkaudesta ensisilmäyksellä ja avioliiton autuudesta. Siitä huolimatta niiden viehätys ja dramatiikka perustuvat ajatukseen sukupuolten välisestä "ikuisesta taistelusta". (White 1992, 78.)

Fiske, Bonnerin ja Whiten ohjelma-analyyseihin herättämien ajatusten innostamana olen nostanut suomalaisista parisuhdevisailuista esille ohjelmien sukupuoli-representaatiot. Tarkastelen ohjelmia siis ensisijaisesti ja tietoisesti yksipuolisesti sukupuolta (ja määrätynlaista sukupuolijärjestelmää) rakentavana ja uusintavana sukupuoliteknologiana. Kriittinen katseeni kohdistuu sekä naiseuden ja mieheyden stereotyyppisiin representaatioihin että niihin "poikkeuksiin", joita empiirisestä aineistostani olen löytänyt.

Suomalainen parisuhdevisailu – tunnustus tyypilliselle parisuhteelle

Parisuhdevisailuissa pidetään tiukasti kiinni sukupuolijärjestelmästä, joka rakentuu kahdesta toisilleen vastakkaisesta, toisiaan täydentävästä ja toisensa poissulkevasta sukupuolesta. Yhdessä olemuksellisesti erilaiset sukupuolet muodostavat heteroseksuaalisen parin. Tällä tavoin ohjelmissa rakennetaan hegemonisen maskuliinisuuden ja feminiinisuuden kulttuurisia ihannekuvia (ks. esim. Sipilä 1994, 20-21). Kulttuuristen ihannekuvien ulkopuolelle jäävät esimerkiksi "maskuliiniset" naiset, "feminiiniset" miehet ja homoseksuaaliset parisuhteet. Ohjelmat perustuvat kulttuuriseen yhteisymmärrykseen; hauskoiksi tarkoitettut vitsit menettävät suuren osan viehätystään, jos katsoja ei näe olemuksellista eroa biologisen

naisen ja miehen välillä tai haluaa muuten kyseenalaistaa kahteen vastakkaiseen ja toisiaan täydentävään sukupuoleen perustuvan sukupuolijärjestelmän.

Parisuhdevisailuissa keskeistä on se, että niissä tunnustetaan parisuhteeseen liittyvät toiveet ja odotukset tai vastaavasti paljastetaan parisuhteessa syntyneet pettymykset ja väärinkäsitykset.

Suomalaisten ohjelmien perusasetelmat on kopioitu ulkomaisista vastaavista, mutta toisaalta ohjelmien sisältö on sopeutettu (laimennettu) ainakin osittain suomalaiseseen sukupuolikulttuuriin. Suomalaisesta Napakympistä puuttuu esimerkiksi ulkomaisten visailujen keskeinen tunnustuksellinen jakso, jossa ohjelmassa tavannut pari saapuu studioon paljastamaan, mitä treffeillä on tapahtunut. Michel Foucault'n mukaan juuri tunnustus on länsimaisessa ajattelussa totuuden ja vallan lähde, jolla tuotetaan diskursiivisesti muun muassa seksuaalisen käyttäytymisen hyväksytyt muodot (Foucault 1978, 61-62). Tosihemmoissa ohjelmaideaan kuuluu treffeillä tapahtuneen paljastaminen, mutta sekin sujuu suomalaisittain vaisussa hengessä. Rohkeimpia tunnustuksia tehdään vakiintuneiden parien Tutussa jutussa, jossa seksistä puhutaan konkreettisimmin ja avoimimmin.

Keskeisiltä "sopivuussäännöiltään" suomalaiset visailut noudattavat samaa kaavaa kuin vastaavat ohjelmat muualla maailmassa: visailuihin osallistuvat henkilöt ovat keskenään samanikäisiä, terveitä, sopusuhtaisia, valkoihoisia heteroseksuaaleja, siis kaikin puolin kulttuurisesti hyväksytyjä. Frances Bonnerin mukaan visailuissa tällä tavoin säädellään sitä, minkälaisen ihmisten on sopivaa olla tekemisissä keskenään (Bonner 1992, 242-244).

Parisuhdevisailujen suosio perustuu pitkälti niissä esitetyn tavallisuuteen, saahan ohjelmissa "tavallinen" ihminen hetken aikaa tuntea, mitä on olla suosittu televisio-ohjelman tähti. Sekä kilpailijat että yleisö jonottavat kuukausitolkulla päästäkseen esiintymään Tosihemmoissa tai Napakympissä. Suomalaisista parisuhdevisailuista Tuttu juttu on ainoa, jossa tavallisten ihmisten rinnalla kilpailijoina esiintyy kuuluisuuksia. Tutun jutun suosiota selittäneekin se, että ohjelman välityksellä yleisö pääsee tirkistelemään julkisuuden henkilöiden intiimiä yksityiselämää. Veijo Hietala on esittänyt, että "paritusleikkien suosion kasvu liittyy todennäköisesti samaan "todellisuushysteriaan" kuin muukin tosielämäohjelmisto" (Hietala 1994, 41). Erilaiset terapeutit tunnustusohjelmat (Ricki Lake -shown tyyliin), joissa osallistujat paljastavat julkisesti yksityisimpiä tuntojaan, ovat todella saaneet suosiota Suomessakin viime vuosina. Tämän päivän televisio toimii terapeuttisena välineenä, ja siinä esitettyihin ihmiskohtaloihin voi kukin katsoja heijastaa omat toiveensa ja pettymyksensä (vrt. White 1992).

Tunnustusten sisältö parisuhdevisailuissa liikkuu arkisella tasolla, ja ainakin suomalaisissa ohjelmissa juontajien tehtäväksi jää rupattelun ylläpitäminen ja ohjelmiin kuuluvan sukupuolten välisen jännitteen korostaminen; suomalaiset kilpailijat ovat vaisuja ja enimmäkseen epäseksuaalisia. Ohjelmat ovat siis pääasias- sa juontajiensa ja ohjelmakonseptiensä (ja kulttuuristen itseäänselvyyksien) näköisiä.

Aktiiviset Tosihemmot

Nuorille suunnattu Tosihemmot on ainoa suomalainen parisuhdevisailu, joka jo asetelmaltaan pelaa tutuilla hierarkkisilla stereotyyppioilla; kilpailuun osallistuu kaksi aktiivista poikaa, jotka ovat järjestäneet treffit ohjelmaan osallistuville kolmelle tytölle (ohjelma onkin suora kopio amerikkalaisesta vastaavasta, eikä se syystä tai toisesta ole saavuttanut samanlaista suosiota kuin muut Suomessa esitettävät parisuhdevisailut). Ohjelma alkaa graafisesti tehdyllä tunnusosuudella, joka on täynnä seksuaalisuuden symboleja: kukkia, mehiläisiä, eksoottisia hedelmiä, laukkaavia hevosia. Symboleilla luodaan kuva miehen ja naisen erilaisista ja

toisiaan täydentävistä seksuaalisuuksista: mies tunkeutuu ja nainen ottaa vastaan. Tarinana Tosihemmot on valloittustarina, jossa kaksi miestä taistelee haluamansa naisen suosiosta. Esteinä miehisen halun täyttyykselle ovat toisaalta miespuolinen kilpailija ja toisaalta naisten asettamat vaatimukset. Kuten juontaja Kari Salmelainen asian ilmaisee: "Kaksi miestä taistelemassa pisteistä ja ihanasta matkaseurasta."

Tosihemmoissa sukupuolten välisiä eroja rakennetaan huomiota herättävän johdonmukaisesti. Ohjelman asetelmaan kuuluu, että tytöt istuvat valmiina studion sohvalla odottamassa myöhemmin saapuvia poikia. Juontaja kuvaa tilannetta osuvasti: "Nyt odotetaan vaan näitä hirmukarjuja". Odottavien tyttöjen luokse saapuvat pojat, jotka juontajan sanojen mukaan taistelevat, seikkailevat ja touhuavat. Myös juontajan sanattomat viestit kertovat sukupuolten välisistä eroista: tyttöjen kanssa puhuessaan juontaja istuu tyttöjen välissä sohvalla tai heidän yläpuolellaan pöydällä ja puhuu vienolla, pehmeällä äänellä imitoiden "femiiniisiä" eleitä. Poikien saapuessa studioon juontaja nousee seisomaan, puristaa kätensä nyrkkiin, karjahtelee ja läimäyttelee poikia "maskuliinisesti" hartioille. Juontajan liioitellun stereotyyppinen käyttäytyminen ei yleensä saa vastakaikua kilpailijoilta, jotka sopeutuvat ohjelmakonseptin odotuksiin vaimeasti hymyillen.

Tytöt ovat Tosihemmoissa puhtaasti miehisen katseen ja halun kohteita. Juontaja kiittelee tyttöjä, jotka ovat kiinnittäneet huomiota ulkonäköönsä ja pukeutumiseensa ja esittää näin käsityksensä "naisellisuudesta". Poikien ulkonäköön juontaja kiinnittää vain vähän huomiota, yleensä silloin, kun pojat ovat jollain tavoin "poikkeavia" (käyttävät esimerkiksi korvakorua). Ulkonäköön liittyvä sukupuolijako noudattaa kulttuuriimme kuuluvaa ajatusta, että naiset kiinnittävät enemmän huomiota ulkonäköönsä kuin miehet. Ohjelmaan kuuluu myös se, että naisen ulkonäköä voi vapaasti kommentoida tyyliin: "Hyvin ruskettunut ja ihanan lyhyt kesämekko." Miehillä vastaava kommentti kuuluu ainoastaan: "On meillä tyylikkääät miehetkin." Ainoastaan hegemonisesta maskuliinisuudesta "poikkeavat" miehet saavat kuulla yksityiskohtaisia huomautuksia ulkonäöstään: "Hei mikä toi sun kauhee rintakoru on mitä se tarkoittaa?" Tosihemmoissa juontaja tuntuukin olevan erityisen tarkka hegemonisten sukupuolikuvien toteutumisesta.

Ennen ohjelman nauhoitusta juontaja on käynyt tyttöjen kanssa läpi sitä, mitä treffeillä on tapahtunut. Keskustelu perusteella juontaja on kirjoittanut muistiin lauseita, jotka poikien on osattava yhdistää oikeaan tyttöön. Lauseiden on tarkoitus olla mahdollisimman kaksimielisiä esimerkiksi seuraavaan tapaan:

"Tää on sulle varmaan tarpeeksi suuri."

tyttö: "Tää liittyy paidan lainaamiseen jouduin lainaamaan yöpaidan korviketta niin pyysin t-paitaa lainaks."

juontaja: "Niin kun sä olit yötä sitten A:lla ja... sul jäi kaikki vehkeet kotiin."

Se oli tarpeeks suuri... se t-paita. Varmistetaan vaan ettei jää tämmöst epäselvää."

Juontaja osoittaa sanansa usein studioyleisölle, jonka tehtävä on taputtamalla ja hurraamalla kannustaa kilpailijoita entistä hurjempiin eroottisiin tunnustuksiin. Oleellista Tosihemmoissa on, että poikien seksuaalisuutta korostetaan, kun taas tyttöjen seksuaalisuus on minimoitu. Tyttöjen tehtävä on palauttaa sekä juontaja että pojat eroottisesta maailmasta arkisemmalle ja "viattommammalle" tasolle. Tulkitsem tämän siten, että ohjelmassa tytöt asetetaan perinteiseen naisen rooliin, epäseksuaaliseen ja äidilliseen hoivarooliin. Tosihemmoissa tytöt siis asetetaan kahteen ristiriitaiseen rooliin; toisaalta he ovat miehisen halun kohteita ja siten avoimesti seksuaalisia, toisaalta toiminnan tasolla heidän seksuaalisuutensa on minimoitu (ikuinen madonna-huora -ristiriita?).

Ohjelman toisessa osassa juontaja esittelee tyttöjen mielikuvia pojista, ja pojat

yrittävät vuorotellen päätellä, kumpaan mielikuvat viittaavat. Kysymykset voivat olla esimerkiksi seuraavanlaisia:

”Kumpi teistä uskoo luontaistuotteisiin?”

tyttö: ”J:lle tultiin tarjoamaan sellasii tippoja, jotka lisäävät vireyttä.”

juontaja: ”Ne tipat on täällä. Tätä kun heittää kiukaalle niin kyllä toimii aamulla. En oo vielä kokeillu.”

Mielikuvilla neuvotellaan miehekkään käyttäytymisen rajoista, sillä osa mielikuvista vihjaa selvästi ”epämiehekkääseen” käyttäytymiseen kun taas osa noudattaa konventionaalista (ja hegemonista) maskuliinisuuskäsitystä. Miehenä juontaja asettuu väliin kilpailemaan poikien kanssa ja todistelemaan omaa seksuaalista vireyttään. Rakenteellisesti tässä osassa korostetaan toisaalta poikien yksilöllisyyttä ja keskinäistä erilaisuutta ja toisaalta tyttöjen keskinäistä solidaarisuutta ja ”feminiinisiä” ihmissuhdetaitoja³.

Tosihemmot on rakenteeltaan ja pääosin sisällöltäänkin hyvin tarkasti rakennettu ohjelma. Kaikki kilpailun kuluessa esitettävät lauseet ovat etukäteen suunniteltuja ja lisäksi juontaja lukee ne valmiiksi kirjoitetuilta korteilta. Juontajan johdolla Tosihemmoissa rakennetaan kulttuurisia ihannekuvia naisesta ja miehestä. Kilpailijat ovat voineet vaikuttaa esitettyihin lauseisiin ennen ohjelmaa, mutta oletettavasti sekin on tapahtunut juontajan määrittelemien sääntöjen rajoissa.

Tosihemmojen viimeinen vaihe, jossa pojat valitsevat itselleen matkakumppanin, on rakenteeltaan ohjelman vapaamuotoisin. Jotkut kilpailijoista ovatkin käyttäneet tilaisuutta hyväkseen ja esittäneet ohjelmaan sopimattomia kommentteja, esimerkiksi:

poika: ”Mul on tullu niin paljon puukkoo selkään et mä lähenki S:n (poika) kanssa.”

juontaja (vihaisesti): ”Ettekä lähe kun nyt unohda se!”

Homoseksuaalisuus on Tosihemmoissa aihe, jonka juontaja eksplisiittisesti kieltää. Muitakin ”kapinallisia” parinvalintoja kilpailijat ovat Tosihemmoissa tehneet. Yhdessä ohjelmassa voittanut poika halusi valita matkakumppanikseen tytön tuoman Börje-marsun, ja yhdessä lähetyksessä yksi tytöistä esitti tyhjän valintakortin eli kieltäytyi valitsemasta kumpaakaan poikaa matkakumppanikseen. Näihin valintoihin juontaja ei kuitenkaan kiinnittänyt huomiota, sillä ne eivät rikkoneet Tosihemmojen heteroseksuaalista ideologiaa. Tulkitsen juontajan esittämän ehdottoman kiellon siten, että koska kilpailijoina on nuoria, ei vielä vakiintuneita ihmisiä, heitä tulee erityisesti ohjata kulttuurisesti hyväksytyyn käyttäytymiseen, jonka viime kädessä määrittelee juontaja. Tosihemmot ei ole asetelmaltaan niin yksiselitteisen ja ilmeisen heteroseksuaalinen ohjelma, että siinä voisi turvallisesti esittää vihjauksia ”rikkomuksiin” heteroseksuaalisessa matriisissa (vrt. White 1992, 80).

Tosihemmot esittää sukupuolet johdonmukaisesti vastakkaisina, komplementaarina ja toisensa poissulkevana. Heteroseksuaalisuus on ohjelman ääneen lausuttu normi. Kaikki tämä viittaa siihen, että kysymyksessä on jonkinlainen kulttuurisesti hyväksytyn (tai juontajan hyväksymän) parisuhteen opetusohjelma, joka on sukupuolipolitiikaltaan hyvin konservatiivinen. Konservatiivisuutta ja hierarkkisuutta lisää se, että juontaja on kilpailijoita huomattavasti vanhempi ”isä-hahmo”.

Tasa-arvoista parinvalintaa?

Napakympissä tavoitteena on vastakkaista sukupuolta edustavan ihanneparin valinta. Ohjelman alussa esiintyvät naaraan ja uroksen symbolit ja taustalla vilahtelevat palmu- ja drinkkikuvat kertovat, mistä on kysymys: tavoitteena on saattaa naispuolinen ja miespuolinen kilpailija yhteiselle (ulkomaan)matkalle. Samalla tulee selväksi, että sukupuolijako on ehdoton ja selkeä, toisin sanoen naiset ja miehet on tunnistettavasti erotettu toisistaan. Kilpailussa on kaksi jaksoa, joista toisessa neiti x valitsee itselleen matkakumppania herroista a, b ja c, ja toisessa herra x valitsee matkakumppania neideistä a, b ja c.

Seksuaalisuutta säädellään ja ohjataan ohjelmissa monin eri tavoin. Napakymppiin osallistuvat on huolella etukäteen valittu siten, että kilpailijoiden iät, taustat ja ammatit vastaavat mahdollisimman hyvin toisiaan. Tällä tavoin estetään "epäsopivien" pariin muodostuminen ja tietenkin eliminoidaan kilpailijoiden pahimmat mokaukset. Kilpailijat ovat useimmiten tulleet mukaan ohjelmaan jonkun ulkopuolisen lähettämänä, tavallisimpana kannustajana on porukka työpaikalta. Ilmiön voi Bonnerin mukaan tulkita sosiaalisesti kontrolliksi; ympäristö määrittelee sen, milloin olisi aika mennä naimisiin tai ainakin aloittaa vakava seurustelu (Bonner 1992, 242-244).

Napakymppi on alkuasetelmaltaan Fisksen esittämällä tavalla tasa-arvoinen, saavathan sekä naiset että miehet valita itselleen parin ja esittää toivomuksia ihannepartnerilleen. Ohjelmaan on vakiintunut "napakymppikysymysmalli", minkä vuoksi suuri osa kilpailijoiden kysymyksistä perustuu tuttuihin ja turvallisiin sukupuolirooleihin. Kilpailijoiden ja juontajan (ja yleisön) välinen vuoropuhelu perustuu yhteiseen sopimukseen siitä, minkälaisia ovat kulttuurinen ihannenainen ja ihannemies.

neiti x: "Millä yllätät minut?"

Kari Salmelainen: "Nyt se tuli sieltä."

herra c: "Joku hieno ravintolailta ois aina paikallaan."

Kari Salmelainen: "Naistentanssit ja sitten häivyvät."

(Yleisö taputtaa)

herra x: "Joudut juhlien järjestäjäksi. Pärjäätkö yksin vai pyydätkö apua pitopalvelulta?"

neiti b: "Rahallahan pääsis helpolla pitopalveluun mutta kyllä se taito löytyy."

(Yleisö taputtaa)

Ohjelmassa esitetyt kysymykset on usein tarkoitettu humoristisiksi, minkä vuoksi niissä ehkä leikitelläänkin kulttuuriseen ymmärrettävyyteen perustuvilla stereotyyppioilla. Hauskimmat tai ainakin yleisöltä eniten taputuksia saavat kysymykset uusintavat kaavamaisia käsityksiä naisista tuhlailevina ja turhamaisina olentoina ja miehistä epäsiisteinä, kalsarit kerran vuodessa vaihtavina, huolenpitoa kaipaavina resukoina, jotka tosin ovat vastuussa perheen taloudesta. Ohjelma on seuraleikki, jonka säännöt ovat kaikkien osallistujien ja katsojien tiedossa, ja jota myös pelataan sääntöjen mukaan. Kiinnostavampaa kuin se, mitä kilpailijat todella tarkoittavat ja ajattelevat ohjelmissa esiintyessään on se, millä tavoin nainen ja mies ohjelmissa representoidaan ja minkälaisia kulttuurisia merkityksiä sukupuoliin liitetään.

Myös Napakympissä huomiota kiinnittää Kari Salmelaisen naiseen kohdistuva työttömyys ja miehiin kohdistuva herroittelu. Nimittelyä juontaja vielä saattanee sannaattoman viestinnän keinoilla: naisia hän lähestyy sipsutellen pikkusormi pystyssä ja puhuu heille keinotekoisella korkealla äänellä, kun taas miehet kohtaavat reip-

paasti astelevan, olalle läimäyttelevän Salmelaisen. Oikeat naiset ovat nättejä ja viehättäviä ja heidän partnerinsa vuorostaan tyylikkäitä ja komeita. Juontajan esittämät kommentit perustuvat paitsi sukupuolten väliseen eroottiseen jännitykseen myös ajatukseen kahdesta olemuksellisesti toisistaan poikkeavasta sukupuolesta. Napakymppissä käytettävistä puhetavoista käy ilmi, että naisuus ja mieheys ovat kulttuurisia käsitteitä, joiden rajojen oletetaan olevan kaikkien tiedossa. Esimerkiksi herra x:n esittämän kysymyksen ”Oletko pikkutarkka, puututko sillee...” juontaja täydentää: ”...niinku normaali nainen. Millon oot niuhottanu enemmän kun ois tarvinnu?” Lauseeseen sisältyy miehinen pelko siitä, että nainen ”luonnollisella” pikkutarkkuudellaan rajoittaa ja hoivaa miestä liikaa.

Napakymppi toimii näennäisesti kilpailijoiden ehdoilla, sillä ohjelmassa esitetyt kysymykset ovat kilpailijoiden itsensä valmistamia ja esittämiä. Juontajalla on kuitenkin selkeät käsitykset sukupuoliolemuksesta, eikä hän epäröi niitä esittää:

herra x: ”Miten reagoit, jos kynsien alle joutuu multaa?”

neiti c (trukkikuski): ”Emmä kai sitä multaa säiky ku saattaa mulla töissä mennä ihan öljyy kynsien alle.”

juontaja: ”Jaa että sul on sellanen homma että töissä sitä puristetaan.”

herra x: ”Osaatko kutoa ja parsia vai joudunko opettamaan sinua?”

neiti c: ”Mä annan sen homman ihan sulle.”

juontaja: ”Se sano että se antaa sulle.”

Esimerkeissä juontaja ohittaa naispuolisten kilpailijoiden yrityksen vastustaa perinteistä naiseuskäsitystä ja esittää sen sijaan vastauksille oman seksiin liittyvän tulkintansa. Juontaja pitää yllä seksuaalista tunnelmaa myös ilmaisemalla oman kiinnostuksensa kilpailuun osallistuvia neitejä kohtaan, varsinkin jos neidit sattuvat olemaan nuoria ja kauniita:

juontaja neiti b:lle: ”Tuota hei, mä en tiedä mitä mä tähän sanon mut jos teillä menee siellä jotenkin huonosti niin soitteliteko mulle?”

Tasa-arvoisesta alkuasetelmasta huolimatta Napakymppistä jää parinvalinnan tapahduttua sellainen kuva, että juontaja ja muut miehet ovat kilpailun aktiivisia osapuolia, ja naiset ovat studiossa heidän viihdyttämisekseen. Ohjelman juontaja on niin selkeästi samastunut miespuolisiin kilpailijoihin, että hän joskus jopa unohtaa, että sekä kilpailun osanottajina että katsojina on myös naisia: ”Eikö oo hienoo suomalaiset tv:n katsojat meil on ihaniä tyttöjä täällä koko ajan että laittaa vaan kortteja tulemaan tänne MTV:n studioon pojat täällä on ihania tyttöjä.”

Vapaamielinen vakiintunut pari

Tutussa jutussa kilpailuysikkönä on naisen ja miehen muodostama pari. Kilpailun sukupuolijako on siis jo asetelmaltaan komplementaarinen ja vastakkainen, sillä kilpailun perusyksikkö koostuu kahdesta toisiaan täydentävästä sukupuolesta. Kilpailijat ovat pääsääntöisesti heteroseksuaalisessa avioliitossa eläviä pareja, muutama avopari on ohjelmassa esiintynyt.

Ohjelma alkaa romanttisella oletuksella ihmisen (ja parisuhteen) elämänkaaresta, kun hempeän ruusukuvioisella sohvalta istuvat juontajat selaavat kilpailijoiden mukanaan tuomia valokuva-albumeita. Kuvat noudattavat pääsääntöisesti kaikille tuttua perhealbumin kaavaa: lapsuuskuva, seurustelukuva, kihlajaiskuva, hääkuva, omat lapset ja lasten juhlat, lapsenlapset ja heidän vastaavat juhlansa. Tutussa jutussa huomio kiinnittyykin romanttiseen ajatukseen parisuhteen pysy-

vydestä. "Te ootte ollu yli kaksikymmentä vuotta yhdessä ja te kaksikymmentä-seitsemän. Se on hienoa, että ihmiset on niin kauan sen yhden ja saman ihmisen kanssa et liian helposti annetaan periksi eikö", toteavat juontajat Joel Hallikainen ja Timo Koivusalo yhdestä suusta.

Tutussa jutussa keskeinen teema on työnjako parisuhteessa, ja pisteitä kerää eniten se pari, joka tuntee toisensa parhaiten. Suomalaisessa Tutussa jutussa ollaan kiltillä linjalla; amerikkalaisissa vastaavissa kilpailuissa huomion keskipisteenä ovat pariskunnat, joilla on eniten väärinymmärryksiä ja erimielisyyksiä. Tutussa jutussa ei naisen ja miehen olemuksillisilla eroilla ja ikuisella ristiriidalla herkutella, vaan pariskunnalta odotetaan keskinäistä yhteisymmärrystä.

Tuttu juttu perustuu kilpailevien pariskuntien todellisiin kokemuksiin, jolloin myös sukupuoliroolit ovat vaihtelevampia kuin ohjelmissa, joissa vasta etsitään ihanneparia. Kilpailijoilla on muihin parisuhdevisailuihin verrattuna aktiivinen rooli ohjelmassa syntyvän sukupuolikuvan rakentamisessa, sillä pariskunnan vastauksista voi välittyä joko stereotyyppinen tai konventioita rikkova sukupuolten välinen työnjako:

"Nappaileeko vaimo vinkkejä naistenlehdistä? Sisustusvinkkejä vaatejuttuja selaako se nämä luettelot sillä silmällä et tos ois mulle?"

mies: "Joo kyllä se on kova sisustamaan. Verhot vaihtuu harva se päivä mun huoneessa."

vaimo: "Joo sisustusvinkkejä."

"Missä te teette sitä mielellänne?" tai "Onko erotiikka jännempää ennen vai jälkeen sänkyynmenon" kuuluvat Tutun jutun tunnustukselliset kysymykset, joilla ilmaistaan, että seksi kuuluu oleellisesti vakiintuneeseen parisuhteeseen. Ohjelmassa pariskunnat voivat tunnustaa seksielämänsä yksityiskohtia niin pitkälle kuin julkisesti uskaltavat. Rohkeimmissa tunnustuksissa sitä on tehty Datsunin takapenkillä tai mökillä takkatulen ääressä.

Kiinnostavaa on, että vakiintuneiden pariin visailussa molempien sukupuolten aktiivinen seksuaalisuus on eksplisiittisesti esillä. Mimi White on tulkinut ilmiön siten, että perinteisen ydinperheen perustana vakiintunut parisuhde toimii laillistetun seksuaalisuuden instituutiona (White 1992, 55). Mielestäni tämä tulkinta selittää myös Tutussa jutussa esiintyvän vapautuneen puheen seksuaalisuudesta.

Ohjelman lopussa juontajat palaavat korostamaan ohjelman romanttista sisältöä muun muassa huomautuksella: "Pussatkaa kaikki toisianne". Niille kilpailuun osallistuville pareille, jotka eivät vielä ole naimisissa, juontajat toteavat: "Menkää naimisiin ja tehkää lapsia!" tai "Menkää naimisiin ja tehkää toisistanne anoppeja ja vävyjä ja kaikkia mahdollisia." Tarkastelemistani parisuhdevisailuista Tutussa jutussa avioliittoa pidetään selkeimmin parisuhteen päämääränä (vrt. Bonner 1992).

Tutussa jutussa keskeiseksi nousee perheinstituution ja pysyvyyden merkitys ihmisten välisissä parisuhteissa. Erilaisilla sukulaisuussuhteita kuvaavilla nimityksillä henkilöt asetetaan omille paikoilleen sukupuolijärjestelmässä (vrt. de Lauretis 1987, 5). Samalla korostuu oletus pysyvän parisuhteen ja perheen (reproduktiivisesta) heteroseksuaalisuudesta, sillä homoseksuaalisia pareja ei Tutussa jutussa ole ainakaan tähän mennessä esiintynyt. Tutun jutun juontajat ovat kuitenkin ohjelmassa silloin tällöin viitanneet homo- ja lesboseksuaalisuuden mahdollisuuteen esimerkiksi seuraavaan tapaan:

juontaja naiselle: "Jos tuo sun äijä olis nainen olisko se sun mielestä silti seksikäs?"

nainen: "Olis joo olis se oikeen seksikäs nainen."

Aikaisemman tutkimuksen valossa ei ole yllättävää, että viittaus homoseksuaalisiin suhteisiin tulee esille nimenomaan vakiintuneiden parien Tutussa jutussa. Havainto ainoastaan osoittaa todeksi Mimi Whiten esittämän ajatuksen, että konventionaalisia sukupuolikäsityksiä voi turvallisesti rikkoa ainoastaan silloin, kun "poikkeavan" käyttäytymisen mahdollisuudet on jo alunperin rajattu pois (White 1992, 80).

Muihin tarkastelemiini visailuihin verrattuna Tutun jutun juontajat Joel Hallikainen ja Timo Koivusalo esiintyvät "sukupuolineutraalisti"; he eivät esiintymisellään ja puhetavoillaan ilmennä (tai parodioi) sukupuoliin liitettyjä stereotyyppioita. Myöskään kilpailijoiden olemuksiin tai ulkonäköön juontajat eivät kiinnitä huomiota samalla tavoin kuin muita visailuja juontava Kari Salmelainen. Tutussa jutussa on sukupuolirepresentaation osalta käytössä neuvotteleva lähestymistapa; juontajat ja kilpailijat osoittavat joskus hyvinkin selvästi sukupuolikategorioiden keinotekoisuuden, vaikka ovatkin ymmällään siitä, kuinka asiaan tulisi suhtautua:

"Kumman maku ratkaisee kun teette kodissa sisustusvalintoja?"

nainen: "Mies käyttää naisen taktiikkaa hän antaa mun kuvitella että mä teen ne ratkasut mut hän tekee ne kuitenkin."

juontaja: "Elikä K. (mies) onkin nainen."

nainen: "Joo joo hän käyttää naisen logiikkaa."

juontaja: "Just tollasii ne naiset on. Tyypillinen."

mies: "Emmä nainen oo mä oon vääräkielinen vaan, mut ehkä se on sama asia. Svedu-pelle."

Erilaiseksi parisuhdevisailuksi Tutun jutun tekee myös se, että ohjelman juontajat esiintyvät toisilleen läheisinä ja vitsailevat omasta kiinteästä parisuhteestaan:

Joel Hallikainen: "Sul on puuteria rinnuksilla." (pyyhkii Timo Koivusalon takkia)

Timo Koivusalo: "Mä oon halannu yleisöä sä oot kateellinen vai."

Joel Hallikainen: "No meil on tää työpaikkaromanssi."

Tutun jutun juontajien vitsailusta voi esittää ainakin kaksi tulkintaa. Toisaalta he luovat sillä hegemonisesta maskuliinisuudesta poikkeavaa miesten välistä läheisyyttä, joka syntyy siitä, että he kohdistavat toisilleen eroottisiakin vihjailuja. Toisaalta vitsailun voi tulkita liittyvän hierarkkiseen sukupuolijärjestelmään, sillä Tutussa jutussa vitsien kertojana on nimenomaan miesjuontajapari, joka tällä tavoin rakentaa välilleen miesten keskinäistä solidaarisuutta.

Kiinnostavaa Tutussa jutussa on, että juontajat vitsailevat samalla tavoin pääasiassa ohjelmassa esiintyville miespuolisille kilpailijoille ja rikkovat tällä tavoin muissa parisuhdevisailuissa esiintyvää selkeää miehisen halun kohdistumista naispuolisiin kilpailijoihin. Välillä Tuttu juttu on jopa lähellä heteroseksuaalisen järjestyksen paljastamista ainoastaan yhdeksi mahdolliseksi järjestykseksi, ei ainoaksi eikä välttämättömäksi.

Sukupuolen tunnistamisen tärkeys

Analyysin tuloksena olen päätenyt jokseenkin kummalliseen johtopäätökseen: sukupuolipolitiikaltaan edistyksekkäin on parisuhdevisailu, jonka osanottajat ovat heteroseksuaalisessa suhteessa eläviä aviopareja. Johtopäätös perustuu ajatukseen siitä, että edistyksekkäin sukupuolipolitiikka purkaa sukupuolidikotomiaita ja rikkoo "itsestäänselvyyksinä pidettyjä" nykyoletuksia siitä, kuinka sukupuolten, ruumiiden ja seksuaalisuuksien ajatellaan liittyvän toisiinsa naisellisuuden, mie-

hekkyyden, dikotomisesti erilaisten ruumiiden ja heteroseksuaalisuuden välityksellä” (Juvonen 1995, 16). Tutun jutun edistyksellisyys siis perustuu siihen, että dikotomioiden rikkoutuminen toteutuu edes osittain, kun taas parinmuodostusohjelmissa naiset ovat naisia ja miehet miehiä, ja siltä väliltä on vaikea olla mitään.

Kiinnostavaa joka tapauksessa on havaita, että näinkin samantyyppisten ohjelmien sukupuolirepresentaatioissa on selvästi havaittavia eroja. Havainto osoittaa, että naisen ja miehen väliset erot eivät ole itsestäänselviä vaan niitä rakennetaan ja vahvistetaan erilaisilla representaation keinoilla. Havainto osoittaa myös, että ”todellisuus” on fiktiivinen käsite: ”Sukulaiskäsitteidensä ”totuuden” ja ”merkityksen” tapaan myös ”todellisuus on fiktiota, jota kulttuurisen esittämisen tavat tuottavat. Todellisuus on rakennelma, joka saa muotonsa ja vakiintuu diskursiivisen toiston avulla... Representaatio tuottaa sosiaalisia suhteita ja käytettävissä olevia subjektiivien muotoja.” (Linker 1995, 209.) Keskeinen ihmetyksen aihe on se itsepintaisuus, jolla ohjelmissa pidetään kiinni todellisuudesta, joka niin kyseenalaistamattomasti rakentuu kahden vastakkaisen sukupuolen varaan.

Viihdeohjelmien parissa viihtyminen perustuu tuttuuteen ja turvallisuuteen, joiden yksi edellytys on, että niissä esitetyt sukupuolet ovat tunnistettavissa selkeästi naiseksi tai mieheksi. Esimerkistä käy viime kesänä televisiossa esitetty Amatonia -ohjelma, jonka juontajista Yazkan sukupuoli herätti hämmennystä katsojien keskuudessa. ”Meillä on ollut palautepuhelimessa hirveesti viestejä, ja ihmiset pohtii oonks mä kimma vai kundi. Niillä on ihan selkee tarve saada tietää. Yks soittaja sanoi, että jos toi Yazka on jätkä niin se on hintti, mutta jos se on muija, niin se on tosi jees”, kertoo Yazka Seta-lehden haastattelussa (Jättömäki 1995, 19). Yleisötutkimuksen kannalta katsojien reaktiot ja tulkinnat voisivat olla antoisa tutkimuskohde.

Nancy M. Henley on pohtinut kiinnostavaa kysymystä, miksi henkilön tunnistaminen sukupuoleltaan joko naiseksi tai mieheksi on meille niin tärkeää. Hänen mukaansa se johtuu ensisijaisesti siitä, että haluamme itse käyttäytyä keskustelukumppanimme kohtaan ”oikean” sukupuolen mukaisesti. Hämmennymme, jos emme tiedä kumman sukupuolen kanssa olemme tekemisissä. (Henley 1977, 93.) Henkilön käyttäytymisen ja olemuksen hyväksyminen riippuu paljolti siitä, kumpaa sukupuolta hän on (tai kummaksi sukupuoleksi hänet eleidensä, habituksensa, äänenkäyttönsä ja pukeutumisensa perusteella tunnistetaan). Kiinnostava kysymys on edelleen, miksi sukupuolella ja seksuaalikäyttäytymisellä on niin suuri merkitys maailman jäsentymisen kannalta.

Michèle Barrett pitää perhettä keskeisenä sukupuolta rakentavana järjestelmänä, jossa vakiinnutetaan ja uusinnetaan sekä miehisyiden ja naisellisuuden kategorioita että vahvistetaan ”asianmukaiset” erotiikan muodot (Barrett 1985, 56). Parisuhdevisailuja tarkastellessani olen halunnut erityisesti kiinnittää huomiota siihen, minkälaisia ”todellisuutta” ne rakentavat, sillä olen vakaasti sitä mieltä, että media voi niin viihde- kuin asiaohjelmiensa sukupuolirepresentaatioilla joko vahvistaa tai kyseenalaistaa niitä tapoja, joilla esimerkiksi ”luonnollinen” sukupuoli ja sukupuolten välinen suhde kulttuurissamme esitetään.

Tarkastelemissani parisuhdevisailuissa käytetty kieli osoittaa, että sukupuolesta on jatkuvasti neuvoteltava; nainen, mies, hetero ja homo ovat olemassa siinä määrin, kun niistä puhutaan. Judith Butler on esittänyt, kuinka myös ”normaali” sukupuoli tehdään ja kuinka vallitsevat käsitykset naiseudesta ja mieheydestä ovat seurausta jatkuvasta imitaatiosta ja normien rituaalisesta toistosta. ”Mies” ja ”nainen” muodostuvat performatiivisissa teoissa. (Butler 1990, 25; 134-141.)

Napakympin alkutaipaleella kymmenen vuotta sitten ohjelmaa pidettiin arveluttavan rohkeana siinä esiintyvän ”eroottisen pohjavireen” vuoksi. Aikoinaan suomalainen Napakymppi varmasti olikin Fiskin mainitsemalla tavalla edistyksellinen uudenlaisen seksuaalisen rohkeutensa vuoksi. Tänä päivänä harva hätkähtää juontajan härskeistäkään vitseistä tai ohjelmaan kuuluvasta julkisesta pari-

tuksesta. Kymmenen vuoden takainen hyväksytyn sukupuolikäyttäytymisen ”todellisuus” on historiaa, seksuaalisuuteen aikoinaan liitetyt tabut ovat hävinneet ja tilalle on tullut uusia. Tosihemmoissa ja Napakymmissä sukupuolistereotyyppiolla leikitellään jopa rohkeasti – ehtona tosin on, ettei sukupuolenmukaisen käyttäytymisen rajoja sekoiteta (feminiinisiä piirteitä osoittavat miehet ja maskuliiniset naiset palautetaan vitsailun avulla ruotuun).

Tällä hetkellä hyvin ajankohtainen keskustelu homoseksuaalisten suhteiden ”hyväksymisestä” on jossain määrin ulottunut jopa miljoonan katsojan parisuhdevisailuihin. Juontajat ovat joutuneet ottamaan kantaa kysymykseen homo- tai lesboparien esiintymisestä heidän ohjelmissaan. Tämänkaltaisen ohjelman juontamisesta Kari Salmelainen on kieltäytynyt vetoamalla yleisön reaktioihin. Paris kunta Hallikainen-Koivusalo on ilmoittanut avaavansa ovet ohjelmaan myös muille kuin heteropareille ja esittänyt jopa saavansa tällä tavoin mahdollisesti uusia katsojia. Tämän voisi tulkita esimerkiksi siten, että kulttuurissamme ollaan valmiita antamaan paikka jo vakiintuneille heteroseksuaalisesta ydinperheestä poikkeaville pareille, mutta ”poikkeavan” parinmuodostuksen kannustamiseen ei vielä olla kypsiä. Ehkä kymmenen vuoden kuluttua? Edistykellisyys seuraava askel olisi se, ettei tällaiseen (tai muutenkaan perinteisiä sukupuolikuviota sotkevaan) pariskuntaan kiinnitetäsi mitään erityishuomiota. Tietenkin on muistettava, että kamppailu katsojaluvuista ei houkuttele ohjelmantekijöitä rikkomaan sukupuolijärjestelmän rajoja, eikä radikaalius sen vuoksi ehkä sovi MTV:n ohjelmistosuunnitelmiin. Mutta entä Yleisradion jokaiselle jotakin -politiikkaan?

Sukupuolikategoriat uusiksi?

Sukupuolikysymyksen ei välttämättä tarvitse olla yltiöpäisen vakava kysymys, vaikka se luonteeltaan onkin suureksi osaksi poliittinen. Representaatioilla ei tarvitse etsiä oikeita tai vääriä sukupuolikuviota, vaan kiinnostavaa on lähinnä se, mikälaista ”todellisuutta” tai ideologiaa representaatiot ilmentävät. Kysymys kuuluu tosin sanoen: miksi representaatiot ovat sellaisia kuin ovat? Representaatioiden haltuunotto, siis feminiinisuuden tai maskuliinisuuden tietoinen korostaminen on ollut viimeaikaisen feministisen tutkimuksen kohde, ja esimerkiksi Vibeke Pedersen on esittänyt, että tietoisesti feminiinisytydellään leikittelevät televisio-ohjelmien juontajat ovat asiallisia kollegoitaan huomattavasti edistykellisempiä (Pedersen 1993). Samansuuntaiseen tulokseen on päätyntä Kaarina Nikunen Alma ja Doris -televisio-ohjelman tarkastelussa (Nikunen 1994, 14-21).

Voisiko parisuhdevisailujen liioittelevät sukupuoliesitykset sitten tulkita karnevalistiseksi parodiaksi? Mielestäni ei, sillä ohjelmien muuttaminen ymmärrettäväksi parodioiksi edellyttäisi ainakin sitä, että kilpailijat olisivat mukana juonessa. Vasta silloin voisi puhua representaation haltuunotosta, joka on osuva ja käyttökelpoinen määritelmä vapauttavalle sukupuoliparodialle. Ero parodian ja vakavan representaation välillä on hiuksenhieno, mutta visailuohjelmien osalta olen taipuvainen kääntymään vakavuuden puoleen. Juontajien johdolla ohjelmat (erityisesti Tosihemmot ja Napakymppi) ja niiden sukupuolirepresentaatiot valitettavasti näyttävät ainoastaan kaavamaisen stereotyyppisiltä ja hierarkkisilta. Jos ohjelmista haluaa etsiä karnevalistista rooleilla leikittelyä, liittyy se lähinnä siihen, että tavalliset ihmiset pääsevät esiintymään televisiotähtinä. Tällä tavoin ohjelmissa sekoitetaan yksityisen ja julkisen rajoja. Rajat hämärtyvät myös, kun paris kunta tunnustaa intiimejä yksityisasiotaan julkisesti yleisön edessä. John Fiske onkin esittänyt, että parisuhdevisailut sekoittavat perinteistä lajityyppiä yhdistelemällä feminiinisiä ja maskuliinisiä tietoja ja taitoja (Fiske 1987; 1990).

Viestinnän tutkimuksessa on kiinnitetty entistä enemmän huomiota lajityyppi-rajojen sekoittumiseen ja siihen, ettei yksisukupuolista tekstiä olekaan (Curti

1988, 155-156). Jotkut viestinnän tutkijat ovat painottaneet myös sitä, kuinka esimerkiksi oletuksilla katsojien sukupuolesta tuotetaan ja uusinnetaan dikotomisia sukupuolikategorioita (Nightingale 1990, 25-36; Koivunen 1995, 53). Parin vuosikymmenen ajan on lajityyppitutkimuksissa kuitenkin etsitty pääasiassa naisellista (tai miehekästä) nautintoa, ehkä seuraavaksi voidaan ryhtyä etsimään sukupuoli-rajat ylittäviä nautintoja.

Samalla kun sukupuolirepresentaatioiden lukuisat vivahteet ovat entistä useamman tekstintutkimuksen kohde, olisi syytä kohdistaa katse ylipäättään tutkimuksessa käytettyihin sukupuoli-kategorioihin. Feminiinisuuden ja maskuliinisuuden käsitteet on monella tavalla osoitettu mielivaltaisiksi ja vähintäänkin monimutkaisiksi, mutta toisaalta vailla vastausta on edelleen oleellinen jatkokysymys: voisiko käsiteparin korvata jollakin muulla sen jälkeen, kun se empirisesti on osoitettu riittämättömäksi ja vaarana on sen liian johdonmukainen yhdistäminen biologisiin sukupuoliin (ainakin muualla kuin akateemisen tutkimuksen piirissä)?

Dikotomiohin perustuvan sukupuoli-järjestelmän kyseenalaistaminen ei ole mikään uusi ajatus, mutta sillä on seurauksia, joita ei välttämättä pidetä tervetulleina feministisessäkin tutkimuksessa. Suurimpana pelkona on feministisen tutkimuksen perimmäisen tarkoituksen, sukupuolten tasa-arvon edistämisen, unohtaminen. Niinpä sukupuoli-järjestelmää ja sen dikotomioita purkava tutkimus väkisinkin nousee marginaaleista; naisten välisiä eroja ovat korostaneet pääasiassa mustat feministit ja lesbot, eli ne, joiden kokemukset eniten eroavat valkoisen heteroseksuaalisen elämästä (ks. esim. Braidotti 1994). Samalla tavoin kuin feministisessä tutkimuksessa on viime aikoina puhuttu paljon siitä, että ei ole olemassa yhdenlaista naista, myös maskuliinisuuden tutkimuksessa on korostettu, että maskuliinisuus ei ole yksi ja kaikille miehille yhteinen (esim. Carrigan, Connell, Lee 1987; Sipilä 1994). Esimerkkinä alistetuista maskuliinisuuksista kirjoittajat mainitsevat esimerkiksi nuoret miehet ja homoseksuaalit (jotka todennäköisesti myös ovat kiinnostuneita dikotomioita purkavasta tutkimuksesta).

Sukupuolirajojen kyseenalaistamisessa ei loppujen lopuksi ole kysymys sukupuolen kieltämisestä tai unohtamisesta vaan entistä monipuolisemman "todellisuuden" myöntämisestä. "Kun ihmiset tutkivat vakavasti halujensa rakennetta, kun he löytävät erilaisia sosiaalis-seksuaalisia kerroksiaan ja pohtivat mihin he haluiltaan sijoittuvat, klassiset "naisen" ja "miehen" paikat eivät riitä" (Pulkinen 1993, 310). Tulevaisuuden viestinnän tutkimuksen haasteena voi pitää sukupuoli-kategorioita problematisoivien teorioiden soveltamista käytännön tutkimukseen niin lajityyppien, yleisöjen kuin ohjelmatekstienkin kohdalla.

Viitteet

1. Artikkelin perustuu kirjoittajan Helsingin yliopiston viestinnän laitoksella tekemään pro gradu -tutkielmaan "Suomalainen parisuhdevisailu – Sukupuolen tuottaminen Tosihemmoissa, Napakymppissä ja Tutussa jutussa".
2. Tutkielman aineisto koostuu kahdeksasta Tosihemmolähetystä, kymmenestä Napakymppistä ja kymmenestä Tutusta jutusta (vuosilta 1994 ja 1995).
3. Visailuohjelmia käsittelevässä artikkelissaan Fiske käyttää jaottelua "feminiinisiin" ja "maskuliinisiin" tietoihin ja taitoihin. Naisellisissa visailuissa tarvitaan perheeseen, ihmissuhteisiin ja kulutukseen liittyviä tietoja ja taitoja, kun taas akateemiseen faktatietoon perustuvat kilpailut ovat perinteisesti miehin visailutyyppejä. (Fiske 1987, 265-280.) Jaottelu perustuu pääasiassa ohjelmien osanottajien ja katsojien sukupuoliin. Ensimmäisessä artikkelissaan (1987) Fiske käyttää jakoa itsestään selvästi, mutta myöntää toisessa artikkelissaan jaon mielivaltaisuu-den ja problemaattisuuden (Fiske 1990, 143).

Kirjallisuus

- Barrett, Michèle (1985)
Nykyajan alistettu nainen. Tampere: Vastapaino.
- Bonner, Frances (1992)
Confession Time: Women and Game Shows. Teoksessa Bonner, Goodman, Allen, Janes, King (toim.):
Imagining Women. Cultural Representation and Gender. Cambridge: Polity Press.
- Braidotti, Rosi (1994)
Nomadic Subjects. Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory.
New York: Columbia University Press.
- Butler, Judith (1990)
Gender Trouble. Feminism and the Subversion on Identity. New York: Routledge.
- Carrigan, T., Connell, B., & Lee, J. (1987)
Hard and Heavy: Toward a new sociology of masculinity. Teoksessa M. Kaufman (toim.) Beyond patriarchy:
Essays by men on pleasure, power and change. Toronto: Oxford University Press.
- Curti, Lidia (1988)
Genre and Gender. Cultural Studies 2:2 (1988), 155-156.
- Fiske, John (1987)
Quizzical Pleasures. Teoksessa Fiske, John: Television Culture. Lontoo: Methuen & Co.
- Fiske, John (1990)
Women and Quiz Shows: Consumerism, Patriarchy and Resisting Pleasures. Teoksessa Brown, Mary Ellen
(toim.): Television and Women's Culture: The Politics of the Popular. Lontoo: Sage Publications.
- Foucault, Michel (1978)
The History of Sexuality. An Introduction. Harmondsworth: Penguin.
- Henley, Nancy M. (1977)
Body Politics. Power, Sex and Nonverbal Communication. New Jersey: Prentice Hall.
- Hietala, Veijo (1994)
Suomalainen televisio vuonna nolla(kaksi). Lähikuva (1994):4.
- Juvonen, Tuula (1995)
Ruumiita, sukupuoli ja hermafrodiitteja. Naistutkimus (1995):4.
- Jättömäki, Pia (1995)
Yazka on oppinut läksynsä. Z setalehti (1995):5, 16-21.
- Koivunen, Anu (1995)
Isänmaan moninaiset äidinkasvot. Turku: Suomen elokuvatutkimuksen seura.
- Lauretis, Teresa de (1987)
Technologies of Gender: Essays on Theory, Film, and Fiction. Indiana University Press.
- Linker, Kate (1995)
Representaatio ja seksuaalisuus. Teoksessa Rossi, Leena-Maija (toim.): Kuva ja vastakuvat.
Sukupuolen esittämisen ja katseen politiikkaa. Helsinki: Gaudeamus.
- Nightingale, Virginia (1990)
Women as audiences. Teoksessa Brown, Mary Ellen (toim.) Television and Women's Culture:
The Politics of the Popular. Lontoo: Sage Publications.
- Nikunen, Kaarina (1994)
On aika lähteä naamiaisiin. Alma ja Doris feministisen representaation jäljillä.
Lähikuva (1994):4, 14-21.
- Pedersen, Vibeke (1993)
Soap, pin-up and burlesque: Commercialization and femininity in Danish television.
Nora (1993):2, 74-89.
- Pulkkinen, Tuija (1993)
Keinotekoista seksiä? Luonto, luonnottomuus ja radikaali sukupuolipolitiikka.
Tiede&Edistys (1993):4, 298-313 .
- Sipilä, Jorma (1994)
Miestutkimus – säröjä hegemonisessa maskuliinisuudessa. Teoksessa
Sipilä, Jorma; Tiihonen, Arto (toim.): Miestä rakennetaan maskuliinuisuuksia puretaan.
Jyväskylä: Vastapaino.
- White, Mimi (1992)
Teleadvising. Therapeutic Discourse in American Television. Chapel Hill:
The University of North Carolina Press.

Estonia-katastrofin uutisointi virolaisuutta rakentamassa

Äkillisen katastrofin uutisointi pakottaa journalistiset organisaatiot toimimaan nopeasti ja rutiinilla. Siksi onnettomuus uutisoinnin tutkiminen voi paljastaa uutisjournalismista piirteitä, jotka ovat vaikeammin havaittavissa päivittäisestä joukkoviestinten sisällöstä.

Syyskuussa 1994 tapahtunut *Estonia*-laivan uppoaminen on esimerkki tapauksesta, jossa joukkoviestinten oli tehtävä nopeasti tiedon hankintaa sekä näkökulman ja argumentointitavan valintaa koskevia ratkaisuja. Niiden lisäksi myös onnettomuuden uhrien ja heidän omaistensa kohtaaminen koetteli kykyä soveltaa hyvän journalistisen tavan normeja. Näitä kysymyksiä on tutkittu Ruotsin, Suomen ja Viron tiedotustutkijoiden yhteisessä *Estonia*-projektissa (ks. Raittila 1996).

Tämä artikkeli perustuu projektin suomalaisen osan yhteen osa-alueeseen, onnettomuuden syytä koskevien mediatekstien analyysiin.

Onnettomuuden syyn selittäminen oli alusta asti yksi *Estonia*-uutisoinnin pääteemoista. Kun virallisia selityksiä ei ollut saatavilla, joukkoviestimet olivat ensimmäisen vuorokauden aikana itse luomassa käsitystä onnettomuuden syystä. Kiireen ja faktojen vähäisyyden vuoksi journalistien omilla kulttuurisilla odo-

tuksilla ja uutistuotannon rutiineilla oli poikkeuksellisen suuri vaikutus siihen, millaisia juttuja onnettomuuspäivän uutismateriaalista työstettiin. Siksi tässä tutkimuksessa painotetaan ensimmäisen vuorokauden mediasisältöjen analyysiä.

Katastrofi kosketti erityisesti Ruotsia, Viroa ja Suomea; siksi sitä koskevan uutisoinnin tutkiminen mahdollistaa noiden kolmen maan journalististen kulttuurien vertailun. Yksi kiinnostavimmista puolista on se, millaisen kuvan Suomen, Ruotsin ja Viron joukkoviestimet rakensivat eri kansallisuuksista onnettomuuden mediakäsittelyn aikana.

Keskityn tässä artikkelissa journalismin rooliin kansallisuuksia koskevien ajattelumallien uusintajana. Ensinnä tarkastelen, miten suomalaisten virolaisia koskevat kulttuuriset käsitykset tulivat esiin ja rakentuivat uudelleen *Estonia*-onnettomuuden syytä koskevan ensimmäisen vuorokauden mediakäsittelyn aikana.¹ Toiseksi analysoin laadullisesti virolaisten merimiesten mahdollista syyllisyyttä käsittelevien mediatekstien ilmaisutapoja.²

Analyysitavassani on vaikutteita diskurssianalyysin, puheaktiteorian ja retorikan tutkimusperinteistä³, joissa teksteihin suhtaudutaan sosiaalista todellisuutta

Artikkeli perustuu empiiriseen tapaustutkimukseen siitä, miten käsitys virolaisista rakentui suomalaisessa uutisjournalismissa *Estonia*-autolautan uppoamisen jälkeen. Ensin tarkastellaan sitä, miten journalistiset rutiinit ja virolaisia koskevat kulttuuriset ajattelumallit olivat mukana rakentamassa pelkistettyä ja koherenttia tarinaa onnettomuuden syystä. Toiseksi tarkastellaan, miten uutisjournalismin olennaisena piirteenä kuuluva asioiden faktuaalistaminen rakensi käsitystä virolaisten syyllisyydestä.

rakentavina puhetekoina. Tutkimustavassani keskeistä on analysoitavien mediatekstien ilmaisurakenteiden tarkka erittely sekä niiden funktioiden ja niiden mahdollistamien tulkintojen ja seurausten pohdinta. Tarkastelen myös journalistisen kulttuurin ja työkäytäntöjen sekä uutisgenreen liittyvien konventioiden merkitystä tekstin rakentumiselle. Erityisesti kiinnitän huomiota onnettomuuden syytä koskevan uutistarinan rakentumiseen sekä uutisaineksen muuttumiseen toimittajan referoinnin tuloksena.

Tarkastelen virolaisia koskevia mediatekstejä suhteessa suomalaisten virolaisia koskeviin kulttuurisiin käsityksiin. Merkitysten rakentumisen kannalta pidän tulokinnan kulttuurista kontekstia yhtä tärkeänä asiana kuin analysoitavan aineiston tekstuaalista sisältöä.

Suomalaisten suhtautuminen virolaisiin sisältää ristiriitaisia ajattelumalleja. Yhtäältä virolaiset ovat sukulaiskansa, jota kohtaan suomalaiset tuntevat sympatiaa. Sukulaisuuden lisäksi myötätuntoa herättää Viron viime vuosikymmenten historia, erityisesti myrskyisiä ja rohkea itsenäistyminen. Toisaalta vuosikymmenet Neuvostoliiton alaisuudessa ovat leimanneet Viron kansan: kommunismia ja venäläisiä koskevat ajattelumallit yhdistetään usein myös virolaisiin ihmisiin. (ks. Kettunen-Milev 1991; Raittila 1993, 277-279)

Viron itsenäistymisen jälkeen venäläisten ja virolaisten samastamista ovat vahvistaneet uutiset sekä monen suomalaisen omat kokemukset Venäjältä ja Viirosta Suomeen tulevista samankaltaisista ilmiöistä: laittomasta alkoholista ja huumeiden kaupasta, prostituutiosta, ammattimaisista rikollisliigoista. Monelle suomalaiselle Tallinna on edelleen osa eksoottista ja villiä itää.

Katastrofin syytä koskevan tarinan rakentuminen

Seuraavassa tarkastelen, miten onnettomuuden syiden käsittely eteni suomalaisissa viestimissä ensimmäisen vuorokauden aikana. Olen jakanut viestintän syykäsittelyn viiteen vaiheeseen. Kyse on syytelysten valtavirran jaksottamisesta; todellisuudessa syiden käsittely ei edennyt näin pelkistetyn johdonmukaisesti.

I vaihe: Epäilyjen herättäminen virolaista merimieskulttuuria kohtaan.

Suomalaisessa kulttuurissa vallitsevat virolaisia koskevat ajattelumallit tulivat esiin heti onnettomuusaamuna, kun alettiin etsiä syytä käsittämättömälle onnettomuudelle. Onnettomuuslaivan nimi *Estonia* ja tieto, että se oli matkalla Tallinnasta Tukholmaan, antoivat katastrofille alusta alkaen vahvasti virolaisen leiman. Tätä vahvasti tietoa laivan miehistön kansallisuudesta sekä alkuvaiheen käsitys, jonka mukaan valtaosa matkustajistakin olisi ollut virolaisia. Ennen kuin oli tiedossa

syihin liittyviä faktoja, televisio- ja radio-ohjelmissa alettiin puhua virolaisesta merimieskulttuurista:

Näyte 1. (MTV3, Huomenta Suomi 28.9.1994)

Klo 6.53 tv-toimittaja ja studiossa haastateltavana oleva Meripelastusseuran edustaja keskustelevalle autolauttojen turvallisuudesta. Haastateltavan mukaan turvallisuus ”on täällä yleensä hyvin hoidettu”.

Toimittaja: ”Onko turvallisuuskysymykset erilaiset ruotsinlaivoilla ja sitten Tallinnan laivoilla?”

Haastateltava olettaa niiden olevan suurin piirtein samaa luokkaa.

Klo 7.41 toimittaja haastattelee puhelimitse turkulaista merenkulun tarkastajaa, jonka mukaan onnettomuuden syytä on tässä vaiheessa ”täysin mahdotonta sanoa (—) se on täysi mysteerio meille”. Toimittaja jatkaa syyn tivaamista: ”Onko tässä kysymys merimiestäidosta? Lähdetään liikkeelle tästä Estoniasta, onko siinä nämä niin kutsutut vakaimet, mitä on moderneimmissa ruotsinlaivoissa ollut jo pitkään?”

Näyte 2. (Yle TV1, uutiset 28.9.94 klo 9.00)

Ylen kirjeenvaihtajan puhelinraportti Tallinnasta, uutisten juontaja kysyy:

”Tämä onnettomuus nostanee nyt esiin .. vakavasti kysymyksen virolaisen laivaliikenteen turvallisuudesta. Onko siitä ehditty sanoa siellä mitään?”

Molemmissa näytteissä (1-2) toimittaja nostaa esiin kysymykset virolaisesta merimieskulttuurista sekä virolaisten laivojen kunnosta. Vähintäänkin implisiittisesti nuo teemat synnyttävät ajatuksen virolaisten mahdollisesta syyllisyydestä onnettomuuteen.

II vaihe: Lasti liikkunut eli selittäminen aiempien onnettomuuden pohjalta.

Reilut kolme tuntia onnettomuuden jälkeen Yleisradion radiouutiset ja Suomen tietotoimisto välittivät arvion, jonka mukaan onnettomuuden syynä on mahdollisesti lastin siirtyminen. Ensiselityksen uskottavuutta lisäsi se, että Suomen rannikolla oli sattunut pari laivan uppoamista (rahtialus ja puskuproomu), joiden syynä oli ollut lastin siirtyminen. Myös niiden uppoaminen oli tapahtunut erittäin nopeasti. Aikaisempien onnettomuuksien perusteella syntynyt valmis selitysmalli vahvisti selityksen uskottavuutta niin journalistien kuin yleisönkin keskuudessa.

Kun lastin liikkumista mahdollisena syynä toistettiin radiossa ja televisiossa varttitunnin välein, se alkoi tuntua yhä uskottavammalta. Todennäköiseksi koettu syy mitä ilmeisimmin ohjasi toimittajien perustelujen etsintää tai ainakin sitä, mitä tiedotusvälineissä päästettiin julkisuuteen.

Alkuvaiheessa lastin liikkumista toistettiin radio- ja TV-lähetyksissä alustavana arveluna ja mahdollisuutena, mutta vähitellen siitä alettiin rakentaa johdonmukaista kertomusta.

III vaihe: Lasti siirtyi, koska sitä ilmeisesti ei ollut kiinnitetty

Aamupäivällä teorian tueksi alettiin esittää evidenssiä: lausuntoja, joissa lastin liikkumisteoriaa vahvistettiin epäilyillä, ettei lastia ollut kiinnitetty tai että se oli kiinnitetty huonosti. Näin alun perin neutraalisti ilmaistuun lastin liikkumiseen liitettiin inhimillinen tekijä ja syyn pohdinta kytkeytyi syyllistämiseen.

Spekulaatiot laiminlyönneistä lastin kiinnittämisessä kohdistettiin aluksi virolaisiin merimiehiin yleensä, myöhemmin myös konkreettisesti Estonian miehistöön. Aamun kuluessa oli jo keskusteltu yleisellä tasolla virolaisesta merimieskulttuurista, ja siinä yhteydessä oli sekä epäilty että puolustettu virolaisten ammattitaitoa. Ajatus lastin heikosta kiinnittämisestä ja siitä johtuneesta lastin liikkumisesta oli konkreettinen asia, joka synnytti virolaisia merimiehiä epäileviä ja syyllis-

täviä tulkintoja paljon voimakkaammin kuin aikaisemmat yleisen tason spekulatiot.

Klo 10.43 uutisessaan STT totesi, että syytä ei tiedetä, mutta yhtenä mahdollisuutena pidetään "lastina olleiden rekkojen siirtymistä kovassa merenkäynnissä. Merenkulun asiantuntijoiden mukaan lasti olisi pitänyt olla kiinnitettynä nyt vallinneissa oloissa." Jälkimmäinen virke synnyttää jo epäilyä, että lastia ei ollut kiinnitetty. Epäilystä vahvasti suomalaisessa kulttuurissa valmiina ollut käsitys virolaisen "venäläistyylisestä" leväperäisyydestä sekä mediassa aamun tunteina luotu epäluottamus virolaista merimieskulttuuria kohtaan.

STT hankki lisää evidenssiä lastin siirtymisteorialle haastattelemalla kuljetusalan ammattilaisia. STT otsikoi juttunsa: *"Rekkakuskit uskovat: Lastin siirtymisen mahdollinen syy."* Itse jutussa suomalaisen kuljetusliikkeen johtaja toteaa:

Näyte 3.

(—) Liikennejohtaja Timo Pynnönen ei pidä lainkaan mahdollisena sitä, etteikö lastin siirtyminen voisi olla autolautta Estonian haaksirikon synnä.

Päin vastoin hänellä heräsi heti onnettomuudesta kuultuaan epäily, ettei rekkoja oltu kiinnitetty ollenkaan. (—)

Laki länsimaissa /1/ on Pynnösen mukaan auton lastin kiinnityksen suhteen erittäin tiukka. Miten 'itäautojen' lastit /2/ ovat kiinni, sitä hän ei lähde edes arvailemaan /3/. (—)

Rekkakuski Sixten Sundvik muistelee, ettei rekkaa ole kiinnitetty ollenkaan, kun hän on vienyt lastia Tallinnan laivoilla. – Sen sijaan rahtialuksilla tai Ruotsinlautalla rekka on aina kiinnitetty autokannella ketteihin, Sundvik toteaa. (STT klo 11.25)

Näytteessä 3 on useita aineksia, jotka vahvistavat käsitystä lastin liikkumisesta ja virolaisten syyllisyydestä. Ensinnäkin käytetyt lähteet ovat rekkaliikenteen asiantuntijoita. Toiseksi vertailuasetelma "laki länsimaissa" /1/ vs. "itäautojen lastit" /2/ leimaa Viron osaksi itää; suomalaisessa kontekstissa se merkitsee osaksi neuvostovenäläistä holtittomuutta. Lause "sitä hän ei lähde edes arvailemaan" /3/ luo epämääräistä kuvaa itäisestä käytännöstä. Kolmanneksi uutisessa viitataan nimeltä mainitun kuljettajan omiin kokemuksiin erilaisesta menettelystä Ruotsin ja Tallinnan laivoilla.

Vahvistusta lastin liikkumisteorialle alettiin saada myös onnettomuudesta pelastuneiden kertomuksista. STT:n klo 11.26 uutisen mukaan yksi Utön linnakkeelle pelastetuista oli kertonut heränneensä yöllä lastiruumasta kuuluvaan kovaan ryminään. Hiukan myöhemässä STT:n jutussa ryminään heränneen kertomus sijoitettiin heti kuorma-autojen liikkumista koskevan arvelun perään. Erillisistä palasista alkoi kehittyä johdonmukainen kertomus.

Aamupäivän kuluessa tiedotusvälineisiin alkoi ilmaantua lastin liikkumisteoriaa epäileviä ja horjuttavia argumentteja. Mutta pääsääntöisesti tiedotusvälineet pitivät kiinni ensiksi keksitystä syytä ja koettivat saada sille vahvistusta. Näyte 4 on esimerkki toimittajan aktiivisesta pyrkimyksestä saada evidenssiä virolaisia merimiehiä syyllistäville arveluille.

Näyte 4.

(Kello 12.00 Radio Suomen uutisten haastattelema merenkulun ylitarkastaja ei pitänyt mahdollisena, että lastina olleet autot olisivat voineet siirtyä kohtalokkaan paljon.)

Ylitarkastaja: Nähdäkseni ei tämä lastin siirtyminen voi olla yksistään syy tähän onnettomuuteen ... ja aluksen autokannella on kyllä keskilaipio, joten koko lasti ei voi siirtyä käytännössäkään laidalta laidalle.

Toimittaja: Entäs jos osa lastista siirtyy? /1/

Ylitarkastaja: Osa lastista voi tietysti siirtyä, mutta sekini on kahden metrin luokkaa korkeintaan, riippuu vähän miten ne on sijoitettu.

Toimittaja: Onko mahdollista, että laivaan olisi tämän kovan tuulen myötä tullut vettä?

Ylitarkastaja: No, tää on tietysti aina mahdollista, että onko nää perä- tai keulaportti onko ne sitten jotenkin pettänyt esimerkiksi. (—)

Toimittaja: No, mikä mitä tästä jää sitten käteen, jos te sanotte että tämä lasti ei ole niin paljoa voinut siirtyä eikä laivan olisi tässä myrkyssä teoreettisesti ottaen pitänyt upota, mutta se upposi kuitenkin?

Ylitarkastaja: No, sitten jää jäljelle joku tällöinen inhimillinen erehdys ja sitten tällöinen joku ketjureaktio, että tulee tällöinen onnettomuuksien summa, josta sitten, jotka sitten yhdistyy, että voi käydä näin.

Toimittaja: Minkälaista inhimillistä erehdystä pidätte mahdollisena? /2/

Ylitarkastaja: Se on kyllä vaikea nyt mennä spekuloidaan. Mutta mahdollisesti näihin keula- ja peräportteihin liittyy, saattaa liittyä jotain.

Toimittaja: Että niitä olisi suljettu huolimattomasti? /3/

Ylitarkastaja: Niin, on vaikea mennä toistaiseksi sanomaan. Mutta tutkimuksisahan nää selviää.

(Radio Suomi klo 12.00)

Väläkysymyksessään /1/ toimittaja pitää vielä kiinni lastin liikkumisteoriasta. Kun ylitarkastaja väläyttää mahdollisuuden inhimillisestä erehdyksestä, toimittaja pyrkii heti konkretisoimaan sen /2/. Toimittajan viimeinen väläkysymys /3/ on jälleen tyypillinen ensimmäisen päivän radio- ja tv-haastatteluille: kun merenkulun asiantuntija ilmaisee kantansa hyvin varovaisin sanankääntein, toimittaja tyrkyttää ajatusta miehistön huolimattomuudesta (vrt. näytteet 1-2).

Näytteessä 4 ajatus keulaportin pettämisestä tulee esiin asiantuntijan pohdiskelun kautta ennen kuin siitä oli kuultu Estonian miehistön jäsenten kertomuksia. Haastattelussa ajatus keulaportista yhdistyy pohdiskeluun inhimillisestä erehdyksestä ja toimittajan tyrkyttämään ajatukseen huolimattomuudesta. Tämä luo valmiin tulkintahorisontin hetkeä myöhemmin kuultavalle konemies Henrik Sillasten kertomukselle.

IV vaihe: Konemies Henrik Sillasten kertomus ja sen tulkinta⁴

Estonian konemies Henrik Sillaste oli yksi ensimmäisiä haastateltuja onnettomuudesta pelastuneista. Sillaste kertoi, miten hän oli nähnyt veden tulevan aluksen keulaportista autokannelle. Joissakin haastatteluissa hän arveli keulaportin rikkoutuneen suuren aallon voimasta. Missään haastattelussa hän ei sanonut Estonian lähteneen keulaportti auki Tallinnasta.

Turun yliopistollisessa sairaalassa tehdyssä ensimmäisessä haastattelussa Sillaste puhui sekaisin viroa, suomea ja englantia, ja vasta loppuvaiheessa saatiin tulkki paikalle. Haastattelu oli kaoottisen tuntuinen: Sillastea ahdisteltiin eri kielisillä kysymyksillä, kuvaajat laukoivat kameroitaan, ja osa puheesta käännettiin, osa ei. Sillaste koetti selittää, että vettä tuli toisesta keulaportista sisään. Joku tulkitsi hänen sanovan että keulaportti oli viallinen, toinen kysyi oliko se auki, ja hälisevä joukko tulkkasi näitä ilmaisuja toisilleen. Kaikki eivät kunnolla kuulleet Sillasten sanoja tai he eivät ymmärtäneet käytettyä kieltä tai laivan eri porttien merkitystä.

Edellä kuvattu tilanne selittää sitä, miten Sillasten kertomuksen keskeinen osuus, keulaportin rikkoutuminen, muotoiltiin niin monin eri tavoin alkuvaiheen uutisoinnissa. Sillasten kertomus muuntui viestimissä niin, että erityisesti ensimmäisen päivän radio- ja tv-ohjelmissä sekä seuraavan päivän lehdissä toistettiin erilaisin epämääräisin muotoiluin Estonian olleen liikkeellä *keulaportti auki*.

STT kertoi uutisessaan kello 12.46, "että yhtä lautan keulaosan autoporteista ei saatu yöllä suljettua." Radio Suomen kello 13 uutisissa sama asia muotoiltiin: "Onnettomuuden syyksi on paljastumassa aluksen autokannen ajoportin vuotaminen. Portti on siis ilmeisesti ollut osittain auki." Heti perään TV-Nytt kertoi, että "orsaken till olyckan kan vara att vatten har strömmat in från en slarvigt stängd lucka, uppger en räddad estnisk besättningsman."

Tunnin päästä ensimmäisestä uutisestaan STT esitti tulkintansa Sillasten kertomuksesta otsikossa: "Miehistön jäsen: Estonian autokannen portti oli auki." Ylen Tänään iltapäivällä kertoi asian epämääräisesti: "Uutiset ovat kertoneet, että tämä onnettomuusalus Estonia olisi ollut liikkeellä keulaportti avoinna, ei nyt avoinna vaan mutta ei nyt täysin kiinnitettynä." Radiomafian iltapäivä uutisten mukaan "yksi lautan keulaosan autoporteista ei ollut täysin suljettu.". Jotkut viestimet puhuivat laivan viallisesta keulaportista, vaikka Sillaste ei itse sanonut mitään portin viallisuudesta.

Yllä olevat esimerkit kuvaavat, miten Sillasten haastattelupuhe muuttui journalistisessa prosessissa ja sulautui toimittajan kertovaan diskurssiin⁵. Uutisten esittämät Sillasten kertomusta epämääräistävät muunnelmat mahdollistavat ainakin viisi tulkintaa: 1) keulaportit oli Tallinnasta lähdettäessä jätetty auki; 2) keulaporttia ei ollut lähdettäessä suljettu kunnolla; 3) keulaportti oli ollut jo Tallinnassa rikki, mutta silti oli lähdetty myrskyyn; 4) keulaporttia oli käsitelty matkan aikana, jolloin se oli auennut, eikä sitä saatu suljettua; 5) keulaportti oli rikkoutunut tai auennut myrskyssä.

Neljään ensimmäiseen tulkintaan sisältyy ainakin implisiittisesti ajatus Estonian miehistön virheistä tai huolimattomuudesta. Viides tulkinta tuli esiin vain muutamissa ensimmäisen vuorokauden uutisissa, vaikka se perustui Sillasten sanomaan. Se ei sopinut niin hyvin päivän kuluessa rakentuneeseen kertomukseen kuin ajatus holtittomista virolaisista jotka lähtevät liikkeelle keulaportti auki. Onnettomuuden syytä tutkiva kansainvälinen tutkimuskomissio päätyi onnettomuuden teknistä syytä pohtiessaan lähinnä viidettä vaihtoehtoa vastaavalla kannalla (Osaraportti 1995).

Ajatus siitä, että laiva oli lähtenyt matkaan keulaportti auki tai huonosti kiinnitettynä ei tullut esiin Sillasten eikä muidenkaan pelastuneiden lausunnoissa.⁶ Toki portin on täytynyt olla auki siinä vaiheessa, kun Sillaste näki siitä tulevan vetä. Uutisten puhe portin aukiolosta antaa kuitenkin ymmärtää, että onnettomuus johtui portin auki jättämisestä. Portin aukiolo tuli uutisotsikoihin Sillasten puheen journalistisen tulkinnan ja käsittelyn kautta.

Uutisotsikoiden ja uutistenlukijan puhe oli kertovaa diskurssia (KD), uutisen metakieltä, joka ohjasi raporttiosuudessa kuultavan haastatteluosuuden tulkin-

taa. Vaikka Sillasten omat lausunnot eivät toistaneetkaan väitettä porttien jättämisestä auki, Sillasten puheessa oli niin paljon yhteisiä elementtejä KD:n kanssa (mm. puhe siitä, miten vesi purskusi raollaan olevasta keulaportista autokannelle), että ne täyttivät toimittajan tulkintaa autentisoivan funktion. (ks. Pietilä 1993, 52-57)

Erilaiset ilmaisutavat voivat tietenkin perustua väärin kuulemisiin ja vääriin käännöksiin. Mutta myös journalistien pyrkimys koherenttiin tarinaan saattoi vaikuttaa siihen, miten he kuulivat asioita ja miten he kuulemaansa tulkitsivat. Suomalaisen kulttuurin virolaisia koskevat ajattelumallit ilmiselvästi ohjasivat Sillasten puheen referointia. Toimittajien ennakkokäsitykset virolaisista merimiehistä sekä niiden tueksi aamun tunteina tuotettu tarinallinen konteksti mitä ilmeisimmin vaikuttivat epäsälvän informaation tulkittamiseen ja muuttamiseen.

Miksi sitten ajatus keulaportin aukiolosta ilmaistiin niin epämääräisesti ja monin sanamuodoin? Ehkä siksi, että toimittajien keskuudessa levinneen käsityksen mukaan laiva oli liikkeellä keulaportti auki tai huonosti suljettuna, mutta kenelläkään ei ollut suoraa sitaattia siitä, että Sillaste olisi sanonut niin.

V vaihe: Sillasten tarinasta luodun tulkinnan vahvistaminen

Aivan kuten lastin liikkumisteoriassa myös keulaporttiteoriassa alettiin pian esittää evidenssiä uuden teorian tueksi. Kello 16.28 uutisessaan STT kertoi, että *Estonian* autoportin tiivisteet eivät olleet täysin kunnossa. Tästä oli kuultu laivassa torstai-iltana vierailleilta tarkastajilta. Uutista kuluneista tiivisteistä toistettiin illan kuluessa, vaikka samalla tuotiin esiin, että ne eivät voineet olla onnettomuuden alkusyy. Joka tapauksessa tiivisteiden puutteet oli taas yksi konkreettinen todiste vahvistamaan käsitystä virolaisten huolimattomuudesta.

Myöhemmin STT lainasi kansainvälisen merenkulkujärjestön pääsihteerä, jonka mukaan 80 % merionnettomuuksista johtuu inhimillisistä erehdyksistä. Viitatus inhimillisiin erehdyksiin sopi hyvin vahvistamaan sekä ajatusta lastin kiinnittämättä jättämisestä että kaikkia mahdollisia tulkintoja epämääräisistä keulaporttilauseista.

Merkittävimmin ajatusta keulaportin *auki jättämisestä* vahvisti kuitenkin tapahtuman rinnastaminen vuoden 1987 Zeebruggenin onnettomuuteen, jossa autolautta *Herald of Free Enterprise* kaatui parissa minuutissa lähdettyään satamasta autoportti avoinna. STT rinnasti tapahtuman hyvin suoraviivaisesti tuohon onnettomuuteen:

Näyte 5.

Englannin haveri seitsemän vuoden takaa osoittaa: Jos autolautan portit jäävät auki, alus voi upota hyvinkin nopeasti. Tämän osoitti jo Englannin kanaalissa vuonna 1987 tapahtunut lauttaturma (—) Onnettomuudessa menehtyi noin 200 ihmistä. Tuoreimpien haastattelujen mukaan myös Estonia-autolautan onnettomuus olisi saattanut johtua siitä, että autokannen portti olisi jäänyt auki. (STT klo 15.17)

Viiden jälkeen iltapäivällä STT välitti onnettomuudessa pelastuneen hollantilaisen rekkakuljettajan kertomuksen, jonka mukaan *Estonian* rekkoja ei kiinnitetty ollenkaan kettingeillä:

Näyte 6.

23-vuotias hollantilainen oli kysellyt kiinnityksestä aluksen miehistöltä, mutta he olivat vakuuttaneet, ettei asiaa tarvitse murehtia. (STT klo 17.19)

Miehistön vastauksen muotoilu on moniselitteinen. Se voi tarkoittaa, että miehistö on halunnut rauhoittaa kuljettajaa, että kyllä asia hoidetaan. Yhtä lailla

sen voi tulkita välinpitämättömyydeksi rekkojen kiinnittämisessä. Uutisen vastaanottokontekstissa, jossa epäilyt Estonian miehistöä kohtaan oli herätetty, se todennäköisesti on tulkittu jälkimmäisellä tavalla. Myös uutisen otsikko – “Rekkakuljettaja: Rekkoja ei kiinnitetty” – vahvistaa tämän tulkinnan.

Vaikka veden tulo keulaportista muuttui illan kuluessa vallitsevaksi selitykseksi, hollantilaisen rekkakuskin kertomus toistettiin useaan otteeseen ensimmäisen päivän radio- ja Tv-uutisissa sekä seuraavan päivän lehdissä. Se oli yksi lisäpalanen täydentämään kokonaiskuvaa virolaisten holtittomuudesta.

Journalistinen kulttuuri tarinan rakentajana

Edellä esitetty media-aineisto kuvaa havainnollisesti, miten journalismi käytännössä toimii kiireisessä ja epäselvässä tilanteessa: kun ei tiedetä, luullaan. Kun luullaan, stereotypiat ja kulttuuriset ajattelumallit nousevat ohjaamaan hajanaisen palasten kokoamista eheäksi selitykseksi. Empiirisen aineiston analyysi osoittaa, miten tiedotusvälineet rakensivat hajanaisista palasista koherentin tarinan onnettomuuden syytä.

Onnettomuuspäivän aamuna laivan uppoamisesta oli saatavilla äärimmäisen vähän faktoja: silminnäkijöitä ei ollut, ja viranomaiset ja asiantuntijat olivat haluttomia kommentoimaan onnettomuuden syytä. Tällaisessa tilanteessa kulttuurisessa muistissa olevien ajattelumallien merkitys tapahtuman tulkitsemisessa kasvoi poikkeuksellisen suureksi. Vähitellen tippuvat tiedon palaset suhteutettiin kulttuuriin odotuksiin, ja niin aamupäivän aikana syntyi ensimmäinen suhteellisen ehyt tulkintamalli: kiinnittämättömän lastin siirtyminen ja laivan kaatuminen sen tuloksena. Tämä ensimmäinen tulkintamalli oli vahvasti kontekstoimassa ilta-päivällä saatua lisäinformaatiota.

Uutiskertomuksen rakentamisessa voidaan nähdä kolme “tarinatasoa”.

Ensimmäisen, suomalaisen yhteiskunnan *kulttuuriseen muistiin* perustuvan tarinan juoni rakentui Viron menneisyydestä osana Neuvostoliittoa. Tähän tasoon oli helppo liittää ajatus holtittomasta turvallisuuskulttuurista ja virolaisten kokemattomuudesta suurten nykyaikaisten alusten käyttäjinä. Tai astetta konkreettisemmin: arvelut Estonian kapteenin ja muun laivahenkilökunnan virheistä ennen onnettomuutta sekä viivytelystä ja taitamattomuudesta sen tapahduttua.

Tarinan rakentamisen toinen taso liittyi *journalistiseen muistiin*. Journalistisiin rutiineihin kuuluu uutistapahtumien kytkeminen aikaisempiin vastaaviin tilanteisiin. Niinpä Estonian uppoaminenkin pyrittiin nopeasti sovittamaan aikaisempien merionnettomuuksien pohjalta luotuihin kertomusrakenteisiin. Sellaisia löytyikin, kaksi muiden edellä: laivan kaatuminen joko lastin liikkumisen seurauksena (mallina aikaisemmat rahtilaivaonnettomuudet) tai keulaportin auki jättämisen johdosta (mallina *Herald of Free Enterprise*n kaatuminen vuonna 1987).

Kolmas taso – *uutispäivän tarina* – rakentui niistä aineksista ja palasista, joita onnettomuuspäivän aikana kertyi journalistien käytettäväksi: tiedoista, arvailuista sekä asiantuntijoiden ja ennen kaikkea toisten journalistien esittämistä selitysmalleista.

Kaksi ensimmäistä tarinatasoa olivat rakentamassa kolmatta. Ensimmäinen eli syväkulttuurinen tarinataso ohjasi sitä, mitä kertyvistä aineksista otettiin mukaan uutispäivän tarinaan ja miten saatuja tiedon palasia järjestettiin ja tulkittiin. Tarvittaessa aineistona olevia henkilöiden diskursseja (esimerkiksi Sillasten haastattelulausuntoja) referoitiin niin epämääräisesti, että lopputulos sopi koherentin tarinan kehyksiin. Journalistiseen muistiin perustuva toinen tarinataso vahvisti valittuja tulkintoja.

Journalistiseen kulttuuriimme kuuluu pyrkimys pelkistää uutisaineisto selkeäksi, koherentiksi tarinaksi. Kysymys ei ole toimittajien tietoisesta tarinan ra-

kentämisen suunnitelmasta, vaan siitä, miten kulttuuriset asioiden jäsentämistävat ja toimittajien rutiinit vaikuttavat työssä, jossa hajanaisista paloista kiireen keskellä rakennetaan uutista. Toki Estonia-uutisissa julkaistiin paljon em. kertomusten kanssa ristiriitaista aineistoa. Rationaalisen selityksen ja koherentin tarinan tavoittelu on kuitenkin mitä ilmeisimmin ohjannut toimittajien tiedonhankintaa, lähteiden valintaa ja näiden lausuntojen käyttöä.

Syylisyyden tulkinnan synnyssä virolaisia koskeva kulttuurinen konteksti oli yhtä tärkeä tekijä kuin journalistisen tekstin ilmisältö. Jos Suomen rannikolla olisi uponnut saksalainen laiva ja syiden pohdinnassa olisi viitattu saksalaiseen merimieskulttuuriin, se tuskin olisi synnyttänyt samanlaisia epäilyjä miehistön syylisyydestä kuin keskustelu virolaisesta merimieskulttuurista.

Journalisteihin konteksti – sekä virolaisia koskeva kulttuurinen muisti että laivaonnettomuuksia koskeva journalistinen muisti – on saattanut vaikuttaa siten, että nämä eivät huomanneet eivätkä ryhtyneet pohtimaan sellaisia onnettomuuden syyhyin liittyviä malleja, jotka olisivat selittäneet katastrofin jotenkin muuten kuin virolaisten huolimattomuudella. Myöhemmin onnettomuuden teknisiksi syiksi todettuja⁷ Estonian keulavisiirin lukituslaitteiden heikkoutta tai visiirin ja sisemmän autoportin rakennetta mahdollisina syinä ei juuri pohdittu ensimmäisinä päivinä onnettomuuden jälkeen⁸. Myöskään laivan rakenteen hyväksymisestä vastanneiden Suomen merenkulkuviranomaisten osuutta ei otettu alkuvaiheessa esille.

Estonia-onnettomuuden syyn käsittelyssä pistää silmiin toimittajien pyrkimys löytää kausaalinen selitys oudolle tapahtumalle. Onnettomuudelle etsittiin alusta alkaen joko tekniikkaan tai virolaisen laivahenkilökunnan konkreettiseen virheeseen liittyvää konkreettista syytä. Ihmisen ja luonnon suhdetta sekä monimutkaiseen teknologiaan perustuvan yhteiskuntamme haavoittuvuutta pohdiskeltiin vähän ja lähinnä jälkikommenteissa; uutisjournalismissa etsittiin kausaalista selitystä.

Kuinka tarinasta tehtiin tosi – faktuaalistaminen syylisyyden strategiana⁹

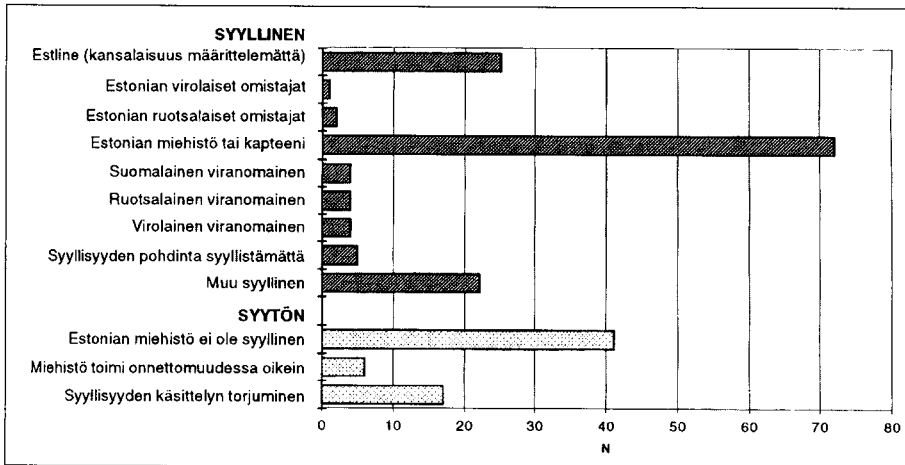
Yksiselitteisesti virolaisia syylisyyttäviä juttuja ei suomalaisissa viestimissä ollut kovin paljon (ks. Kuva 1), mutta määrällinen vertailu jättää huomiotta juttujen ilmaisuvoiman: jo muutama suuri syylisyyttäviä otsikko ja iltapäivälehdien mainosjuliste saattoivat vaikuttaa voimakkaammin kuin kymmenet neutraalit tai virolaisia puolestustavat jutut.

Syylisyyden esittämiseksi käytettiin erilaisia kiertoilmaisuja kuten kysymyksiä ja retorisia kysymyksiä sekä ns. jos-retoriikkaa. Ne ovat keinoja, joilla toimittaja voi esittää epävarmoja väitteitä ja samalla vetäytyä itse vastuusta, jos väitteet myöhemmin osoittautuisivat virheellisiksi. Usein tällainen ehdollistava onnettomuuden syiden tai miehistön käyttäytymisen kuvaaminen jatkui muodossa, jossa aluksi epävarmana esitettyyn ajatukseen suhtauduttiin myöhemmin jutussa kuin tosiasiaan. Nimitän tällaista retorista keinoa *faktuaalistamiseksi*.

Apu-lehden pääkirjoitus käyttää samanaikaisesti retorisia kysymyksiä, rinnastusta Englannin kanaalin onnettomuuteen sekä jos-retoriikkaa:

Näyte 7.

Miten keulaportin turvatarkastus voi jälleen pettää /1/ niin kuin kaksi vuotta aikaisemmin Englannin kanaalissa /2/, missä hukkui suuri määrä ihmisiä. Miksi Estonian kapteeni ei reagoinut aiemmin /3/, jos laiva kärsi kone- ja sähköongelmista? /4/ (Apu 7.10.)

Kuva 1. Syyllisyyttä koskevat lausumat (koko aineisto 28.9. - 26.11.1994, lausumia kaikkiaan 203)

Määrällisessä analyysissä Estonia-onnettomuutta koskevasta sanomalehti-, radio- ja tv-aineistosta poimittiin ja koodattiin jokainen lausuma, joka liittyi syyllisyyteen laivan uppoamiseen. Eksplisiittisesti syyllisyyteen liittyviä lausumia löytyi pari sataa, ja niistä lähes kolmannes oli syyllisyyden kiistäviä. Syyllisyyden esittämisessä suora syyllistämistä merkittävämpiä olivatkin erilaiset implisiittiset tekstuaaliset keinot, mm. tässä artikkelissa eritelty faktuaalistaminen.

Ensimmäisen virkkeen kysymys /1/ faktuaalistaa ajatuksen turvatarkastuksen pettämisestä; sana "jälleen" sekä lause /2/ vahvistajat faktan rinnastamalla tapauksen yksiselitteisesti Zeebruggenin onnettomuuteen. Jos-lause /4/ ehdollistaa sitä edeltävän kysymysmuodossa esitetyn väitteen kapteenin virheestä /3/. Näennäisestä pohtivuudestaan huolimatta lauseiden muodostama kokonaisuus faktuaalistaa kaksi väitettä: Estonian turvatarkastus petti ja kapteeni ei reagoinut ajoissa; väitteitä pehmentävät kysymykset liittyvät vain siihen, miten ja miksi niin tapahtui.

Päivälehdet 29.9.: etusivuilla epämääräisesti, sisäisivuilla syyllistävästi

Epäselvät ja vaihtelevat ilmaisut, joilla Sillasten kertomusta referoitiin onnettomuuspäivänä sähköisissä viestimissä, toistuivat seuraavan päivän sanomalehdissä. Premiäarisivuilla ei yleensä julkaistu samankaltaisia voimakkaita tulkintoja keulaportin avonaisuudesta kuin edellisen päivän STT:n uutisissa sekä sähköisten viestintien uutisten johdantolauseissa. Lehdissä keulaportin aukioloon viittaavat tulkinnat tulivat esiin vasta sisäisivuilla toimittajien kertovan diskurssin tai haastattelujen puheiden kautta, ei kuitenkaan tapahtuman silminnäkijöiden eli Sillasten ja muiden laivamiesten haastattelulausunnoissa.

Lehtien esitystapa poikkeaa journalistisesta normaalikäytännöstä: yleensähan esitetään etusivuilla huomion kiinnittävä kärjistyys, jota sitten varsinaisessa jutussa tarvittaessa tasapainotetaan. 29.9. ilmestyneiden lehtien etusivujen varovaiset muotoilut vahvistavat käsitystä, jonka mukaan journalisteilla ei ollut riittävää näyttöä keulaportin aukiolosta, ja siksi sitä ei laitettu etusivulle. Sisäisivujen jutuissa asia ilmaistiin kuitenkin suoraan tai erilaisin epämääräisin viittauksin.

Aamulehden etusivuilla asia ilmaistiin Sillasten lausuntoa muuntamatta ("keulaportista alkoi tulla vettä sisään autokannelle"), kun taas sisäisivun raportissa Estonian uppoaminen rinnastettiin *Herald of Free Enterprisen* uppoamiseen:

Näyte 8.

Jos pelastuneen konemiehen kertomus pitää paikkansa, Saaristomerellä toistui Belgian onnettomuus /1/ (—) Sekä englantilaisen autolautan että Estonian keulaportin aukioloa /2/ pidetään yleensä mysteeriona. Näin ei voi tapahtua suomalaisissa autolautoissa /3/. (—) Jos lastausportit ovat pettäneet jo satamassa, laiminlyönti on kauhea /4/. Suomen ja Ruotsin autolautoilla ei tällaista pääse tapahtumaan /5/. (—) Enää ei saa tapahtua tällaisia laiminlyönnejä /6/. (Aamulehti 29.9.)

Faktuaalistaminen etenee Aamulehden jutussa vaiheittain. Päälause /1/ nimeää onnettomuuden syyn yksiselitteisesti, mutta sitä edeltävä jos-sivulause ehdollistaa syytöksen. Varaukseton puhe Estonian keulaportin aukiolosta /2/ faktuaalistaa ensimmäisen kerran edellä esitetyn rinnastuksen, ja lause /3/ vahvistaa asian. Syyttävä viittaus kauheaan laiminlyöntiin /4/ pehmennetään jälleen jos-lauseella, mutta sen jälkeen lauseissa /5 ja 6/ aikaisemmin ehdollistettuun laiminlyöntiin suhtaudutaan jo faktana.

Helsingin Sanomat kertoo premiärisivullaan Estonian lähteneen Tallinnan satamasta visiiri ylhäällä. Heti sen perään lehti viittaa *Herald of Free Enterprises* kaatumiseen vuonna 1987. Näiden kahden asian sijoittaminen juttuun peräkkäin¹⁰ luo mielikuvan, että taas onnettomuuden syynä oli keulaportin jättäminen auki tai sulkeminen huonosti, vaikka HS ei saman sivun referoinnissa muodollisesti muutakaan Sillasten kertomusta. Pääkirjoituksensa *Helsingin Sanomat* otsikoi syyttävästi: *”Laiminlyönneille tuli hirvittävä hinta”*:

Näyte 9.

(—) Jos pelastuneiden kuvaukset tapahtumien kulusta pitävät paikkansa /1/, silti pääsi tapahtumaan alkeellisin mahdollinen laiminlyönti /2/: Autokannen ulompi etuportti oli jätetty kunnollisesti sulkematta ja rekat olivat ilmeisesti kiinnittämättä!

Kuinka se oli mahdollista? /3/ Varmojen johtopäätösten teko saattaa olla ennenaikaista. Mieleen tulee epäily, että portissa oli toimintahäiriö, jonka vakaavuudelta yksinkertaisesti ummistettiin silmät jo satamassa. Jos näin oli /4/, leväperäisyyden hinta muodostui hirvittävän korkeaksi /5/. (HS, pääkirjoitus 29.9.)

Helsingin Sanomat välttää ennenaikaisen syyllistämisen jos-lauseilla /1, 4/, mutta niitä seuraavien päälauseiden /2, 5/ sisältö yhdistyy pääkirjoituksen yksiselitteiseen otsikkoon *”Laiminlyönneille tuli hirvittävä hinta”*. Seuraamusten, yleisön tulkintojen kannalta otsikko ja lauseet 2 ja 5 saattavat vahvistaa mielikuvaa virolaisten syyllisyydestä yhtä paljon kuin yksiselitteiset syytökset. Otsikon lisäksi kysymys *”kuinka se on mahdollista?”* /3/ faktuaalistaa edellisessä kappaleessa ilmaistun mahdollisuuden.

Radio ja TV: faktuaalistaminen keskustelun vuorovaikutuksen kautta

Radiossa ja televisiossa toimittaja pystyy omilla juonnoillaan, välikommenteillaan ja kysymyksillään ohjailemaan ja kontekstoimaan jutussa esiintyvien haastateltavien puhetta. Faktuaalistava tulkinta voi syntyä vuorovaikutuksen kuluessa, vaikka haastateltava ei tietoisesti vahvistaisikaan kysymyksessä esitettyä väitettä.

Näyte 10.

(Yleisradion Tv- uutisten juontaja on Radiomafian toimittajien haastateltavana.) Radiomafian toimittaja: *”Lähtekö nyt syyllisten haku /1/ liikkeelle siitä yhdestä auki jääneestä autoportista /2/, virolaisten merimiesten ammattitaidosta /3/ vai mistä?”*

Tv-juontaja: "Kyllä se varmaan näistä kaikista lähtee /4/. Eikä se yks selitys löydy tähän iltaan puoli yhdeksään mennessä, vaan (—)" (jatkaa puhetta siitä, miten syyt voivat olla monenlaisia ja niiden selvittäminen voi kestää kuukausia). (Radiomafian pressiklubi 28.9. noin klo 13.45)

Näytteessä 10 toimittajan kysymys on poikkeuksellinen, koska siinä puhutaan avoimesti syyllisten hakemisesta /1/ eikä syystä. Muotoilu "siitä yhdestä auki jääneestä autoportista" /2/ on faktuaalistava ilmaisu; sen perusteella keulaportin auki jäämiseen suhtaudutaan jo tosiasiana. Tv-juontajan vastaus saattaa olla tavanomaiseen keskustelukulttuuriin kuuluva avaus, jossa ei haluta tyrmätä toisen keskustelijan näkökohtia. Muotoilu "kyllä se varmaan näistä kaikista lähtee" /4/ kuitenkin vahvistaa radiotoimittajan kysymyksen autoporttia koskevan faktuaalistamisen /2/ sekä virolaisten merimiesten ammattitaitoon kohdistetut epäilykset /3/. Vastajana olevan juontajan tarkoituksesta riippumatta näytteen 9 keskustelujakso vahvistaa mielikuvaa leväperäisistä virolaisista merimiehistä, jotka unohtavat keulaportin auki myrskyyn lähtiessään.

TV:n Kotimaan katsauksessa 28.9. esitetystä haastattelusta faktuaalistaminen eteni vaiheittain sekä kummankin keskustelijan puheenvuorojen retoristen ratkaisujen että keskustelun vuorovaikutuksen rakentumisen kautta.

Näyte 11.

Studiojuonto: Silja Linen pääluottamusmies Vaasasta arvioi, että virolaisten kollegojen ammattitaito ja työmoraali ovat huonot /1a/. Tätä väitettä tukee onnettomuudesta selvinneen hollantilaisen rekkakuskin silminnäkijätodistus siitä, että Estoniassa ei rekkajoja ollut kiinnitetty ketteillä laisinkaan /1b/.
Toimittaja: Jos näin on ollut /2/, että keulaportti on ollut auki tai se ei ole ollut kunnolla kiinni, niin eikö ole tapahtunut hirvittävä virhe? /3/
Päälouottamusmies: Kyllä /4/. Se on suuri virhe, jos lähdetään portit auki /5/.
Hollannissahan se kaatu muutamassa sekunnissa /6/.

Toimittaja: Kuinka tällaista voi tapahtua? /7/
Päälouottamusmies: Siin on inhimillinen tekijä mukana. Laiminlyödään tarkastuksia. /8/
Toimittaja: Voisiko Suomessa tapahtua, suomalaisessa aluksessa tällaista? /9/
Päälouottamusmies: Ei tänä päivänä. /10/
Toimittaja: No missä on se ero? Virolaisessa aluksessa tapahtui. /11/
Päälouottamusmies: Meillä koulutus ja esimiehet ja henkilökunta toimii turvallisuusmääräysten mukaisesti /12/. (—)

Toimittaja: Onko virolaisen miehistön ammattitaidossa tai työmoraalissa puutteita? /13/
Päälouottamusmies: Vaikuttaa hiukan että työmoraali on hiukan alhainen /14/.
Toimittaja: Muutenkin kuin tämän tapauksen yhteydessä? /15/
Päälouottamusmies: No, kuulun myös unionin hallitukseen ja meillä on siellä huonoja kokemuksia tästä Viron merimiesporukasta /16/ ja unioni on yhtenä ammattiliittona vaatinut ITF:n julistamisen, julistamista mukavuuslipuksi. Yhdyn heidän kantaansa täysipainoisesti, varsinkin tämän tapauksen jälkeen. /17/
(Yle, TV-2/ Kotimaan katsaus 28.9. klo 18:45)

Edellä oleva haastattelu voidaan jäsentää kolmeksi vaiheeksi. *Ensimmäistä vaihetta voi nimittää haastattelun jos-vaiheeksi.* Aluksi studiojuontajan kertova diskurssi yleistää tulevan haastattelun sisällön /1a/ ja vahvistaa sen uskottavuutta viittaamalla sitä tukevaan silminnäkijän lausuntoon /1b/; itse asiassa toimittajan viittaus on vahvasti faktuaalistava transformaatio hollantilaisen rekkakuskin

kommentista (ks. näyte 6). Haastatteluraportin toimittaja pehmentää syyllistävää väitettään ("keulaportti on ollut auki – tapahtunut hirvittävä virhe") jos-lauseella /2/ ja kysymysmuodolla. Haastateltava suomalainen ay-aktiivi ensin faktuaalistaa raskaan syytöksen yksiselitteisesti /4/, ehdollistaa sen sitten jos-lauseella /5/, mutta vahvistaa heti perään rinnastuksella Hollannin (tarkoittaa varmaan Belgian Zeebruggenia) onnettomuuteen /6/.

Toinen vaihe faktuaalistaa virolaisten merimiesten holtittomuuden ja tekee selvän eron heidän ja suomalaisten välille. Se alkaa toimittajan kysymyksellä /7/, jossa tämä jo faktuaalistaa aluksi vain mahdollisena esitetyn tapahtuman. Pääluottamusmies vahvistaa faktan ja konkretisoi syytöksen /8/. Yleistävä passiivimuoto "laiminlyödään tarkastuksia" on tulkittavissa niin, että kyseessä on toistuva maan tapa. Toimittajan seuraava kysymys /9/ ja vastaus /10/ vahvistavat faktuaalistamisen. Seuraavassa kysymyksessä toimittaja faktuaalistaa "hirvittävän virheen" vielä yksiselitteisemmin /11/; vastaus /12/ sisältää implisiittisesti ajatuksen, että Virossa ei toimita turvallisuusmääräysten mukaisesti.

*Kolmannessa vaiheessa siirrytään erityisestä yleiseen: edellä faktuaalistettu Estonian miehistön holtittomuus yleistetään koskemaan virolaisia merimiehiä yleensä. Toimittaja jatkaa esittämällä syyllistäviä kysymyksiä /13, 15/, jotka pääluottamusmies vahvistaa, tosin kahteen kertaan *hiukan*-sanalla pehmentäen /14/. Ay-aktiivin ilmaisu "tästä Viron merimiesporukasta" /16/ ei luo kuvaa naapurimaan ammattitovereista, vaan jostain epämääräisestä joukosta. Loppulauseessa /17/ pääluottamusmies käyttää onnettomuutta jo todisteena oman työmarkkinapoliittisen kantansa tueksi.*

Vaiheittain erityisestä yleiseen etenevä faktuaalistava keskustelu vahvistaa päivän mittaan luotua ja suomalaisten kulttuuristen odotusten mukaista ajatusta virolaisten holtittomuudesta onnettomuuden syynä.

Faktuaalistaminen osana normaalia uutisjournalismia

Faktuaalistamisessa sinänsä ei ole mitään omituista; asioiden esittäminen uskotavina faktoina kuuluu uutisgenren peruskonventioihin. Tämä koskee sekä uutistekstin tuotantokonventioita että lukijoiden odotuksia. Faktuaalistaminen saattaa olla tietoista, mutta useimmiten se on tahatonta journalistisen käytännön edellyttämää tekstin pelkistämistä. Varausten ja epävarmuuden toistaminen uutisjutun kaikissa yksityiskohdissa tekisi tekstin luotettavammaksi mutta samalla sen luettavuus kärsisi.

Kuneliuksen (1993) mukaan faktuaalistaminen on erityisesti kovan (sanomalehti)uutisen ominaisuus, joka liittyy uutiskerronnan "tietävyyteen". Pelkistävä referointi on uutisen tapa osoittaa tietävyytensä, jolla se näyttää lukijalle, mikä on tärkeää. Säilyttääkseen asemansa tosiasioita maailmasta kertovana, uutinen ei saa olla liian riippuvainen lähteidensä diskursseista. Kuneliuksen mukaan (geneerinen) lukija on kärsimätön ja haluaa tärkeimmät tiedot heti, koherenteissa palasissa eikä pitkien johdattelujen ja argumentaatioketjujen kautta (mt, 43).

Kuneliuksen mukaan tietävä faktauutinen puhuttelee vastaanottajaansa olioina, joilla ei ole historiaa ja omaa muistia, jotka tarvitsevat tulkinta-apua ja joille asiat on selitettävä alusta alkaen (mt., 43-44). *Estonian* tapauksessa tilanne oli hiukan toinen. Kun virolaisia koskeva "historiallinen muisti" oli samanlainen yleisön ja journalistien keskuudessa, uutisten faktuaalistavien tulkintojen ei tarvinnut olla yksiselitteisen osoittelevia. Näennäisesti uutiset antoivat tilaa erilaisille tulkinnoille. Saman kulttuurisen viitekehyksen johdosta monenlaiset epämääräistykset ja referoivat muunnelmat laivamiesten haastatteluista tulkittiin virolaisia syyllistäviksi.

Onnettomuuden syyn selittäminen yleisön kulttuurisen muistin mukaisesti on

samansuuntainen kuin Pietilän esittämä Halliin ja Tuchmaniin nojautuva ajatus siitä, miten viestimet merkityksellistävät uutistapahtumia siten, että ne sopivat yhteen yleisön arkijärjen kanssa. Nojautuminen arkijärkeen tekee uutisista uskotavampia, koska silloin ne näyttävät heijastavan maailmaa sellaisenaan. (Pietilä 1993, 50-51)

Kuinka faktuaalistaminen tapahtuu? Tämän artikkelin aineistossa esiintyy ainakin kolmenlaista faktuaalistamista.

Faktuaalistaminen voi perustua journalistin tietoisiin tai tiedostamattomiin valintoihin: lähteiden käyttöön, niiden uskottavuuden koodaamiseen (ks. Luostarinen 1994, 93-94) ja tähän liittyen koko jutun näkökulman valitsemiseen. Artikkelin alussa kuvattu koherentin tarinan rakentaminen hajanaisista palasista on juuri journalistin valintoihin perustuva tapa faktuaalistaa yksi versio onnettomuuden syystä. Kun toimittaja jättää tarinaan sopimattomat ainekset uutisoimatta tai vähäiselle huomiolle, kulttuurisen muistin ohjaamana ja journalistisen muistin vahvistamana syntynyt tarina muuttuu faktauutiseksi – joka tosin saattaa tulla kumotuksi uusien faktojen paineessa.

Toiseksi faktuaalistaminen voi perustua journalistin lausetason retorisiin ratkaisuihin, ennen muuta tapaan referoida ja siinä yhteydessä muuntaa jutun lähteiden ja henkilöiden puhetta. Tyypillisimmillään faktuaalistaminen on uutisen lähteiden diskurssien yleistävää ja yksinkertaistavaa referointia. Edellä kuvatut konemies Sillasten lausuntojen muuntumiset radio- ja tv-ohjelmissa onnettomuuspäivänä ovat hyviä esimerkkejä tästä, samoin näytteessä 8 esitetty Aamulehden teksti.

Toisaalta 29.9.1994 ilmestyneet päivälehdet sisälsivät esimerkkejä päinvastaisesta: etusivuilla Sillasten kertomukseen perustuva kehystävä johdantoteksti oli varovainen, ja laivan keulaportin aukiolon faktuaalistavat ilmaisut tulivat esiin vasta sisäisivuilla.

Esimerkiksi Turun Sanomat julkaisi 29.9. sisäisivullaan Viking Sallyn entisen kapteenin haastattelun, jossa todetaan mm.: "Kuulessaan epäilyjä /1/ auki jääneestä keulaluukusta/2/, Karlsson uskoo, että se selittää koko tapauksen /3/. Keulaluukut eivät olisi voineet jäädä auki hänen kipparoimallaan laivalla /4/."

Faktuaalistaminen etenee TS:n jutussa mielenkiintoisesti: ensin kuullaan muiden faktuaalistavien uutisten välittämiä epäilyjä /1-2/, sitten TS:n toimittaja niihin nojautuen referoi Karlssonia, jolloin tapahtuu toinen faktuaalistaminen Karlssonin puheen ja sitä referoivan toimittajan esityksen yhteistuotoksena /3-4/.

Näyte 11 on esimerkki kolmannesta tavasta faktuaalistaa. Siinä faktuaalistaminen tapahtuu televisiossa toimittajan ja haastateltavan vuorovaikutuksen kuluessa: keskustelun alkuvaiheessa kysymyksiä tai varauksin esitetyt arvelut ja argumentit muuttuvat vuorovaikutuksen edetessä faktoiksi, joita ei keskustelun jatkuessa enää aseteta kyseenlaisiksi. Osittain tässä on kysymys yleisinhimillisestä uskomusten muuttumisesta faktoiksi, kun ne saavat vahvistusta vuorovaikutuksen toiselta osapuolelta, osittain taas journalistisen esityksen edellyttämästä ilmaisun tiivistämisestä.

Ajattelemisen aihetta niin kriitikoille kuin toimittajille

Faktuaalisuus sekä pyrkimys koherenttiin ja selkeään esitykseen on jokapäiväistä uutisjournalismissa. Pitäisikö siitä pyrkiä eroon? Jos pitäisi, olisiko se mahdollista uutisjournalismin nykyisten tuotantoehtojen puitteissa? Onko uutisen yrittävä olla niin "tietävä", onko journalismin tiedettävä asiat ihmisten puolesta? Kysymyksiä ja pohdittavaa riittää.

Estonian syy- ja syyllisyystarinoiden rakentuminen antaa ajattelemisen aineksia niin journalisteille kuin heidän kriitikoilleenkin. Jos ja kun koherenteista tarinoista ja faktuaalistavista ilmaisuista ei luovuta, niihin liittyvien ongelmien tiedostaminen olisi suotavaa. Journalistin olisi hyvä pystyä kahden tason itsereflektioon: yhtäältä kulttuuristen myyttien ja ajattelumallien, toisaalta oman työn rutiineihin liittyvien mekanismien tiedostamiseen.

Monissa asioissa – esimerkiksi suhtautumisessa rasismiin, mustalaisväestöön, homoseksuaalisuuteen – journalismi toimii samanaikaisesti kulttuuristen stereotyyppien purkajana ja uusintajana. Rasististen ja syrjivien ajattelumallien purkaminen on tapahtunut ennen muuta kulttuuristen myyttien tiedostamisen kautta; sen jälkeen ne on voitu ottaa huomioon jokapäiväisessä journalistisessa työssä.

Seuraava askel olisi omiin työkäytäntöihin, rutiineihin ja kielenkäyttötapoihin liittyvä itsereflektio. Toimittaja saattaa faktuaalistavilla tai muilla tiedostamattomilla kielen rakenteeseen liittyvillä ilmauksillaan tahtomattaan uusintaa kulttuurissa rasismia ylläpitäviä ajattelumalleja. Myös Estonia-utisoinnissa löytyi esimerkkejä, joissa subjektiivisesti virolaisia puolustavat henkilöt käyttivät ilmaisurakenteita, jotka heidän tahtomattaan rakensivat kuvaa Estonian miehistön syyllisyydestä.

Koherenttien tarinoiden rakentaminen tai epävarmojen oletusten faktuaalistaminen eivät ole ongelmia aina. Mutta silloin kun asiat ovat epäselviä ja ristiriitaisia, journalistit voisivat pikemminkin etsiä uusia selityksiä kuin tukeutua ilmeiseltä näyttävään. Erityisesti tämä koskee tilanteita, joissa ennenaikaiset selitykset ja faktoiksi muutetut spekulatiot saattavat syyllistää joitakin henkilöitä tai väestöryhmiä tai kun ne saattavat uusintaa kulttuurissa olevaa etnosentrisyyttä. Jos ongelma tiedostetaan ja otetaan ennakolta huomioon, on mahdollista välttää kansallisten stereotyyppien muuttumista kiireisissä työkäytännöissä faktoiksi.

Viitteet:

- 1 Journalismin rooli virolaisuutta koskevien kulttuuristen ajattelumallien uusintajana tuli esiin myös suomalaisten journalistien lähdekäytännöissä, samoin siinä miten onnettomuuden pelastustoimia kuvattiin ja miten joukkoviestimet suhtautuivat virolaisiin onnettomuuden uhreihin ja heidän omaisiinsa. Ohitan nämä puolet tässä artikkelissa. (ks. Raittila 1996, 68-85, 124-127.)
- 2 Analyysi perustuu Estonia-onnettomuuden tiedotustoimintaa koskevan tutkimusprojektin aineistoon. Se koostuu radio- ja televisio-ohjelmien sekä kuuden suuren sanomalehden sisällön määrällisestä erittelystä sekä sitä täydentävästä laadullisesta tekstianalysistä. Tulosten tulkinnassa on hyödynnetty myös uutisointiin osallistuneiden toimittajien ja viranomaisten teemahaastatteluja. (ks. Raittila 1996, 195-198)
- 3 Laadullisen tekstianalyytitavan kehittelystä ja teoreettisista lähtökohdista ks. Raittila 1993, 75-108. Vaihtoehtoja olen saanut kielentutkimuksesta, keskusteluntutkimuksesta, diskurssianalysistä ja retoriikan tutkimuksesta. (esim. Billig 1987, Fairclough 1989 ja 1992, Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, Perelman 1982, Potter & Wetherell 1987).
- 4 Puhun Sillasten kertomuksesta, koska uutinen veden tulosta keulaportista lähti liikkeelle hänen lausunnostaan. Päivän mittaan tehdyissä haastatteluissa Sillaste esiintyi yhdessä sekä Hannes Kadakin että Margus Kermetin kanssa, ja osa viestimien sitaateista on noista yhteishaastatteluista.
- 5 Tavat, joilla suomalaiset joukkoviestimet muunsivat Sillasten haastattelulausuntoja ja sulauttivat niitä omaan kertovaan diskurssiinsa, muistuttavat Pietilän (1991, 9-15) kuvaamia epämääräistäviä ja radiikaaleja transformaatiota.
- 6 Helsingin Sanomat 29.9. viittasi muualta kuin pelastuneilta saamaansa lausuntoon, jonka mukaan *Estonia* olisi lähtenyt onnettomuutta edeltävänä iltana Tallinnan satamasta keulaportti avoinna.
- 7 Osaraportti 1995.
- 8 Jo aamupäivällä merenkulun ylitarkastaja lausunnossaan pohti: "Että onko nää perä- tai keulaportti, onko ne sitten pettänyt esimerkiksi." (ks. näyte 4) Lausunto olisi antanut lähtökohdan porttien rakennetta ja lujutta koskevalla pohdiskelulle. Jostain syystä keskustelu ei ensimmäisenä päivänä lähtenyt siihen suuntaan.

- 9 Väliotsikkoa myöten käytän samaa terminologiaa kuin Juhila (1993). Empiirisessä aineistossani – uutisjournalismissa – faktuaalistaminen ilmenee paljolti eri tavoin kuin Juhilan analysoimissa viranomaisten haastattelupuheenvuoroissa. Keskeisin ero liittyy uutisjournalismin erityispiirteisiin: yhtäältä journalistisen kulttuurin ja siihen liittyvien rutiinien merkitykseen uutisten tuottamisessa, toisaalta uutisgenren luonteeseen eri diskurskien kohtausareenana.
- 10 Tässä on kysymys journalistiseen esitysjärjestykseen liittyvästä ”tilannekoherenssista” (*local coherence*); sama ilmiö tuli esiin STT:n ja radion onnettomuusaamupäivän uutisissa, joissa sijoitettiin arvelu lastin liikkumisesta ja pelastuneen matkustajan kertomus autokannelta kuuluneesta ryminästä peräkkäisiin lauseisiin.

Kirjallisuus:

- Billig, Michael (1987)
 Arguing and Thinking. A Rhetorical approach to social psychology. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fairclough, Norman (1989)
 Language and power. London: Longman.
- Fairclough, Norman (1992)
 Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen Eero (1993)
 Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (1993)
 Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen Eero: Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 151-188.
- Kettunen-Milev, Kirsi (1991)
 Viro suomalaisten maailmankuvassa. Laadullinen haastattelututkimus. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto:(julkaisematon).
- Kunelius, Risto (1993)
 Uskottavuuden anatomia. Kova uutinen, genre ja kansalainen. Tiedotustutkimus 16 (1993):2, 33-45.
- Luostarinen Heikki (1994)
 Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Juva: Hanki ja jää.
- Osaraportti (1995)
 Teknillisiä kysymyksiä käsittelevä osaraportti ro-ro-matkustaja-alus MV Estonian kaatumisesta Itämerellä 28.9.1994. Viron, Ruotsin ja Suomen edustajien muodostama MV Estonian onnettomuuden kansainvälinen tutkintakomissio 7.4.1995.
- Perelman, Chaim (1982)
 The Realm of Rhetoric. London: University of Notre Dame Press.
- Pietilä Veikko (1991)
 Sanoista tekoihin. 'Vieraan puheen' vastaanotosta lehtiutisissa. Tiedotustutkimus 14(1991):4, 5-18.
- Pietilä Veikko (1993)
 Ikkunako maailmaan. Uutisgenre ja uutisen todellisuusvaikutelma. Tiedotustutkimus 16 (1993):2, 46-58.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987)
 Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behavior. London: Sage Publications.
- Raittila, Pentti (1993)
 Neuvostoliitto suomalaisten puheissa. Mielipidetutkimuksista haastattelupuheen retoriikan analyysiin. Lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. (julkaisematon)
- Raittila, Pentti (1996)
 Uutinen Estonia. Kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella. Tampere: Tampere University Press.

Mielipidetutkimukset, journalismi ja politiikka

Ennen videoaikakautta tavaratalot valvoivat asiakkaitaan puoliläpäisevien peilien avulla. Suurista peleistä ihmiset voivat katsoa kuvaansa ja verrata itseään muihin tavaratalon asiakkaisiin tai vaikkapa mallinukkeihin. Useimmat peiliin katsojat eivät tulleet ajatelleeksi, että se oli vastakkaisesta suunnasta läpinäkyvä ja sen takaa heitä saattoi tarkkailla myymäläetsivä.

Mielipidetutkimukset ovat kuin tuollainen kaksisuuntainen peili. Kun joukko- viestimet yhä tihenevään tahtiin julkaisevat uutisia kansalaisten mielipiteitä kartoittavista tutkimuksista, ne pitävät peiliä ihmisten silmien edessä. Lehtijutut ja televisiouutiset näyttävät kokovartalokuvaa kansasta ja sen ryhmistä. Vertaamalla omia kantojaan tuloksiin kansalaiset muodostavat identiteettiään ja vahvistavat tai ehkä tarkistavat asenteitaan ja mielipiteitään.

Mielipidetutkimusten määrän ja merkityksen lisääntyminen on tehnyt niistä yhteiskunnallisen instituution, jolla on vakiintunut rooli muiden instituutioiden toiminnassa. Kun mediat teettävät ja julkaisevat mielipidetutkimuksia, ne toteuttavat uudella tavalla sitä kansan edustamisen tehtävää, joka aikaisemmin on ollut lähinnä puolueilla, etujärjestöillä ja kansalaisliikkeillä. Myös puolueiden ja etujärjestöjen suhde jäseniin välittyy yhä useammin gallupien kautta. Myös markkinavoimat seuraavat aktiivisesti kansalaismielipiteen liikkeitä ja tekevät päätöksensä niiden pohjalta.

Peilin takana kansalaisilta näkymättömissä julkinen valta, talouselämä ja kansalaisyhteiskunnan organisaatiot katselevat mielipidetutkimusten piirtämiä kuvia ja tekevät niiden perusteella ihmisiä ja yhteiskuntaa koskevia päätöksiä. Mielipidetutkimukset täydentävät ja korvaavat yhä laajemmin kansalaisten organisoitumiseen perustuvaa poliittista koneistoa kansan tahdon muodostamisessa ja välittämisessä vallankäyttäjille.

Mielipidetutkimusten kritiikissä niiden yhteiskunnallisia funktiota on kuvattu myös Michel Foucaultin käyttämällä "panoptikon" -metaforalla. Mielipidetutkimusten avulla yleisö on jatkuvasti näkyvillä – tietämisen ja tarkkailun kohteena – ja siten valvottavissa, kun taas valvojat ovat näkymättömissä. (Peer 1992; Beniger 1992) Panoptikon -vertaus kuvaa osuvasti yhtä puolta mielipidetutkimusten luonteesta. Se jättää kuitenkin huomiotta peilimetaphoran sisältämän oleellisen piirteen. Mielipidetutkimuksissa kansalaiset eivät ole vain tarkkailtavina. Niiden julkisten tulosten avulla he pääsevät itse seuraamaan muiden mielipiteitä ja niiden muuttumista.

Tässä artikkelissa kuvaan mielipidetutkimusten roolia suomalaisessa yhteiskunnassa. Tilanne muissa vakiintuneissa demokratioissa on varsin samanlainen.

Kuvaan aluksi mielipidetutkimusten kenttää kahden perusolottuvuuden varaan rakentuvan typologian avulla ja tarkastelen sen jälkeen esimerkein keskeisten tutkimustyyppien paikkaa politiikassa. Ennen loppupohdintoja käsittelen kahta poliittista prosessia – vuoden 1994 presidentinvaaleja ja EU-kansanään-

tystä – joiden yhteydessä mielipidetutkimukset saivat poikkeuksellisen keskeisen aseman.

Tutkimusten typologia

Mielipidetutkimukset vaihtelevat sekä aiheidensa, teettäjiensä että tarkoitustensa suhteen siinä määrin, että tuskin mikään määritelmä – saati pelkistetty metafora – kuvaa niitä kattavasti. Tutkimusmenetelmien kirjo tuo oman lisänsä tuohon moninaisuuteen. Seuraavassa tyypittelen mielipidetutkimuksia teettäjien ja aiheiden perusteella ja kuvaan eri tutkimustyyppien keskeisiä yhteiskunnallisia funktioita.

Mielipidetutkimusten aihepiirit voidaan jakaa kolmeen perusluokkaan. Yleisintä tyyppiä kutsun *kannatustutkimuksiksi*. Niissä mitataan esimerkiksi puolueiden, presidenttiehdokkaiden tai yksittäisten poliitikkojen kannatusta. Samaan ryhmään voidaan lukea myös tutkimukset, jotka seuraavat kansan tyytyväisyyttä presidentin, hallituksen ja eduskunnan toimintaan tai laajemminkin yhteiskunnan instituutioihin.

Toisen ryhmän muodostavat tutkimukset, joissa kysytään kansalaisten mielipiteitä yksittäisistä yhteiskunnallisista ja poliittisista kysymyksistä, kuten liittymisestä Euroopan unioniin, viidennen ydinvoimalan rakentamisesta, valtion säästöjen suuntaamisesta tai ympäristöpolitiikasta. Samaan joukkoon sijoitan myös tutkimukset, joissa kansalaiset panevat tärkeysjärjestykseen yhteiskunnan ongelmia tai omia huolenaiheitaan. Tätä mielipidetutkimusten ryhmää kutsun nimellä *asia- ja agendatutkimukset*.

Kolmas tyyppi on määrällisesti harvinaisempi, mutta sillä on huomattava yhteiskunnallinen merkityksensä. Suomessakin tehdään säännöllisesti laajoja mielipidetutkimuksia, jotka moniulotteisesti kartoittavat kansakunnan ”henkistä tilaa”, ”arvomaailmaa”, ”asenneilmastoa” jne. ja seuraavat niiden kehitystä. Monet näistä ovat kansainvälisiä vertailututkimuksia. Vuodesta 1975 lähtien Suomi on ollut mukana noin 20 maata kattavassa *Monitor* -tutkimuksessa, jota johdetaan Yhdysvalloista käsin. (Lotti 1994, 246-248) Muita ovat esimerkiksi *World Values Survey*, jonka on organisoinut *Inter-university Consortium for Political and Social Research* (Inglehart, et al. 1990), sekä Euroopan unionin rahoittama *Eurobarometri*. (Wiberg & Raunio 1995) Tätä tutkimusten ryhmää voisi kutsua *kansakunnan tila* -tutkimuksiksi.

Tämä karkea aihepiirilukitus on ideaalityyppinen, eivätkä rajat luokkien välillä ole aina kovin selvät. Esimerkiksi muutokset yhteiskunnallisten ongelmien tärkeysjärjestyksessä saattavat kertoa sekä politiikkaan kohdistetuista vaatimuk-

sista että arvomaailman muutoksista. Laajoissa mielipidetutkimuksissa on usein kysymyksiä kaikista kolmesta luokasta.

Keskeisimpiä mielipidetutkimusten teettäjiä ja rahoittajia ovat joukkoviestimet, puolueet ja muut kansalaisjärjestöt, talouselämä, valtiovalta ja kansainväliset organisaatiot. Kombinoimalla teettäjiä aihepiiriluokituksen kanssa syntyy 15-luokkainen typologia. Sen kaikki luokat eivät ole kovin relevantteja, mutta typologian keskeisimpiin luokkiin sisältyvien mielipidetutkimusten ja niiden perusfunktioiden erittely valaisee tutkimusten yhteiskunnallista roolia.

MIELIPIDETUTKIMUSTEN TYPOLOGIA

Tutkimusaiheet

Teettäjät	Kannatus ja suosio	Asiat ja agenda	Kansakunnan tila
Joukkoviestimet	1 X	2 X	3
Puolueet ja etujärjestöt	4 X	5 X	6
Talouselämä	7	8 X	9 X
Julkinen valta	10	11 X	12 X
Kansainvälinen järjestelmä	13	14 X	15 X

X = mielipidetutkimusten perustyyppit

Politiikan urheilu-uutisia

On useita syitä siihen, että joukkoviestimet ovat keskeinen mielipidetutkimusten teettäjä ja rahoittaja. Nämä syyt liittyvät yhtäältä journalismin uutiskriteereihin ja toisaalta medioiden käsitykseen omasta roolistaan poliittisina toimijoina.

Vaikkapa television uutistoimituksen teettämän mielipidetutkimuksen tuloksilla on monessa mielessä uutisarvoa. Tutkimukset teetetään usein ajankohtaisista aiheista, jotka sisältyvät politiikan päiväjärjestykseen tai käynnissä olevaan vaalikampanjaan. Tulos on uusi, koska sitä ei ole julkistettu aikaisemmin. Tulos on kaksinverroin uusi, jos se osoittaa muutosta kansalaisten mielipiteissä tai puolueiden ja poliitikkojen kannatuksessa. Lähes säännönmukaisesti muut mediat siteeraavat tutkimusuutista. Mielipidetutkimusten teettämisessä ja tulosten julkaisemisessa ei ole kysymys vain uutisten raportoinnista vaan myös uutisaiheen tuottamisesta. (Cantril 1991, 65-68; Atkin & Gaudino 1984) Yhdysvaltain tilannetta tutkinut Cantril (1991) on pannut merkille sen suomalaisessakin journalismissa todettun piirteen, että mielipidetutkimuksista tehdään näyttäviä uutisia keinoitekoisesti liioittelemalla vähäisiäkin muutoksia tai ryhmäeroja välittämättä niiden tilastollisesta merkitsevyydestä tai metodisista ongelmista. (Suhonen 1991; Borg 1994, 64-65)

USA:ssa alettiin 1980-luvulla kutsua "horse-race -journalismiksi" presidenttiehdokkaiden kannatuksen jatkuvaa seurantaan televisiossa ja sanomalehdissä. Päivittäinen kilpailutilanne ja sen muutokset saivat kohtuuttomasti huomiota samalla, kun ehdokkaiden ominaisuudet ja mielipiteet asiakysymyksistä jäivät vähemmälle. (Atkin & Gaudino 1984)

Suomalaisen kulttuurin näkökulmasta osuvampi metafora löytyy murtoaahihhdosta. Kansalaisten asema politiikan penkkiurheilijoina on muuttunut samalla tavalla kuin suuria hiihtokisoja seuraavan televisionkatsojan tilanne. Ennen nähtiin vain lähtö ja maaliintulo. Nyt kamerat seuraavat ladun varrella tai helikopterista kärkisijojen vaihtumista, kompurointia mutkissa, jonkun lopullista väsähtämistä ja toisten raivoisaa viimeistä kilometriä. Kiinnostuksen säilyminen – edes nykytasolla – sekä hiihtourheiluun että politiikkaan on osaksi johtunut juuri kilpailutapahtumien entistä paremmasta seurattavuudesta.

Suomessa molemmat valtakunnalliset tv-yhtiöt ja *Helsingin Sanomat* julkaisevat puolueiden kannatusmittauksia säännöllisin väliajoin, vaalien lähestyessä miltei viikoittain. Vuoden 1994 presidentinvaalien ensimmäistä kierrosta edeltävällä viikolla julkaistiin kannatusarvioita lähes päivittäin. Useat mediat seuraavat kansan tyytyväisyyttä presidenttiin ja hallitukseen.

Typologian 1. ruudun tyyppiset tutkimukset tuottavat usein tulevaisuuteen orientoituvaa uutisjournalismia, jonka on sanottu lisääntyvän muutenkin. (Ekecrantz & Olsson 1994; Väliverronen 1996, 134-147) Vaikka uutiset kertovatkin tehdystä tutkimuksesta, puolueiden tai presidenttiehdokkaiden kannatuslukemien esittämisessä tarkastelun pääsuunta on tulevaisuuteen, vaalien lopputulokseen. Mediat jopa kilpailevat sillä kuka ensimmäiseksi ja täsmällisimmin ennustaa vaalien tulokset. Tätä tulevaisuuteen orientoituvaa näkökulmaa ei poista se, että tutkimuslaitokset mielellään korostavat tulosten kertovan vain mittaushetken tilanteesta.

Journalistiset motiivit mielipidetutkimusten teettämisessä eivät rajoitu vain näyttäviin uutisotsikoihin. Tutkimuksia tehdään myös luotettavan ja syvällisen tiedon saamiseksi yhteiskunnasta ja sen muuttumisesta. Tällaista "täsmäjournalisimia" ("precision journalism") voi pitää yhtenä tutkivan journalismin erityislajina. Siinä journalistit asettuvat sosiologin rooliin tutkimaan aiheita, jotka ovat jääneet liian vähälle akateemiselle huomiolle. (Ismach 1991; Meyer 1990)

Gallupit kansaa edustamassa

Kun mediat julkaisevat tutkimustuloksia kansalaisten suhtautumisesta ajankohdaksiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin tai siihen, mitkä asiat ylipäättään ovat keskeisiä ihmisten mielissä, ne toteuttavat kahta funktiota, joilla on merkityksensä demokratian kannalta. Ensinnäkin ne pitävät peiliä yleisön edessä ja antavat näin ihmisille mahdollisuuden verrata omia mielipiteitään koko kansan tai sen osaryhmien mielipidejakautumiin. Mielipideuutiset tuovat yleisön ulottuville uudenlaisen mahdollisuuden viiteryhmävertailuun. Peilissä tosin saattaa olla kupruja, jotka vääristävät kuvaa kuin huvipuiston peilialissa ikään. (Suhonen 1993; Kangas 1995)

Tämän viiteryhmävertailun ongelmana on pidetty sitä, että se vaikuttaa kansalaisiin. Osa yleisöstä – varsinkin epävarmoista ja aiempiin valintoihinsa pettyneistä äänestäjistä – saattaa ottaa voittajia ja häviäjiä koskevat ennusteet huomioon omia valintojaan tehdessään. Julkaistujen ennusteiden itseään toteuttavia vaikutuksia ei ole todettu erityisen suuriksi, mutta vähäisetkin vaikutukset saattavat ratkaista vaalien lopputuloksen. (McAllister & Studlar 1991; Noelle-Neumann 1991; Suhonen 1991; Borg 1994)

Toinen poliittinen funktio toteutuu silloin, kun typologian 2 luokkaan kuulu-

vat mielipidetutkimukset toimivat myös kansan tahdon välittäjinä poliittiseen ja taloudelliseen päätöksentekoon. Tässäkin suhteessa ne korvaavat murenevaa kansalaisyhteiskuntaa. Siinä, missä ihmisten yhteisöllinen vuorovaikutus, organisoituminen ja keskustelu aikaisemmin tuottivat yleisen mielipiteen ja välittivät sen vallan keskuksiin, tarvitaan nyt joukkotiedotusta ja atomisoituneiden yksilöiden mielipiteiden systemaattista keruuta ja tulosten julkisuutta. (Suhonen 1995) Mediat edustavat näin kansan tahtoa ja toimivat kansalaisyhteiskunnan orgaaneina valtion ja taloudellisen vallan suuntaan. (Pietilä 1984 a)

Kun tutkimusten avulla konstruoitu yleinen mielipide – kansalaisten mielipiteiden jakautuma – jostakin asiasta tulee medioiden avulla julkiseksi, se on pakko ottaa vakavammin huomioon kuin tilaajien omaan tietoon jäävät tutkimustulokset. Vaikka päättäjät eivät noudattaisikaan yleistä mielipidettä toteuttaakseen aktiivisesti kansan tahtoa, julkaistut tulokset rajoittavat kuitenkin heidän liikkumatilaansa.

Sopivan esimerkin tästä tarjoaa energiapoliittinen päätöksenteko Suomessa. Ennen Tshernobylin onnettomuutta oltiin melko valmiita päättämään viidennen ydinvoimalan rakentamisesta. Mielipidetutkimukset osoittivat tuolloin kansan jakautuvan tasan vastustajiin ja kannattajiin. Onnettomuus lisäsi jyrkästi vastustusta kansalaisten keskuudessa. Vaikka mielipidejakautuma alkoi nopeasti palautua, ei ydinvoiman hyväksyntä ole vieläkään vuoden 1986 alkupuolen tasolla. (Suhonen & Virtanen 1987; Nukarinen 1995)

Päätös uudesta ydinvoimalasta tehdään luultavasti pian sen jälkeen, kun vastustajien määrä on riittävästi laskenut. Syksyn 1995 poliittinen keskustelu viittaa siihen, että keskeiset puolueet ja aiempaa suurempi osa kansanedustajista olisivat valmiit taipumaan talouselämän vaatimukseen, ellei olisi vaaraa äänestäjien kannatuksen menettämisestä. Osa ydinvoiman vastustajista rankaisisi edustajaansa viidennen voimalan hyväksymisestä. Osa ydinvoiman kannattajistakin on sitä mieltä, että päätöstä ei pidä tehdä vastoin kansan enemmistön tahtoa.

Mediat toimivat toisinaan manifestoidustikin kansan tahdon edustajina ja demokratian puolustajina esittäessään mielipidetutkimustensa tuloksia. Helsingin Sanomat toimi juuri näin pyrkiessään vaikuttamaan Suomen ulkopoliittikkaan 1970 -luvulla. Vuosikymmenen alussa lehti voimakkaasti vetosi teettämänsä mielipidetutkimuksen tuloksiin, joiden mukaan selvä enemmistö kansalaisista kannatti vapaakauppasopimuksen solmimista Euroopan talousyhteisön EEC: n kanssa. (Suhonen & Haapasalo 1975) Vuoden 1978 lopussa käytiin poikkeuksellisen vilkas julkinen keskustelu Suomen ulkopoliitikasta ja sitä koskevasta kansalaismielipiteestä. Helsingin Sanomien teettämä mielipidetutkimus kertoi kansalaisten olevan aikaisempaa tyytymättömämpiä ulkopoliittikkaan ja varsinkin sen liialliseen itäsuuntautuneisuuteen. (Nortamo 1979; Suhonen 1979) Viime vuosikymmenellä lehti puhui mielipidetutkimuksiinsa vedoten vapaamman pakolaispolitiikan puolesta. (Suhonen 1991, 62)

Siihen kansan tahdon edustamiseen, jota mediat toteuttavat mielipidetutkimusten kautta, sisältyy demokratian kannalta monia ongelmia. Kansan tahtoon vedotaan mieluiten silloin, kun se on samansuuntainen median oman kannan kanssa. Jo tutkimusaiheiden valinta rajaa esitettävän kansan tahdon ulkopuolelle aihepiirejä, jotka eivät kiinnosta valtajulkisuutta tai joita koskevien tulosten pelätään olevan epämiellyttäviä.

Koko mielipidetutkimusten idea satunnaisotantaan perustuvine yksilöhaastatteluineen, joissa kaikilta edellytetään mielipidettä vaikeistakin asioista, on usein asetettu kyseenalaiseksi juuri demokratian näkökulmasta. (Bourdieu 1985; Herbst 1992) Näistä "gallup-demokratian" ongelmista ovat suomalaisetkin tutkijat keskustelleet 1970-luvun alusta saakka. (Nordenstreng 1970; 1975; Mäkelä 1971; Suhonen & Haapasalo 1975; Suhonen 1995)

Puolueiden ja etujärjestöjen tutkimukset

Kun mediat teettävät mielipidetutkimuksia julkaistavaksi, puolueiden tilaamien tutkimusten tulokset jäävät pääosin niiden omaan käyttöön. Puolueet käyttävät mielipidetutkimuksia keskinäisessä kilpailussaan. Niiden avulla kehitetään vaalikampanjoiden strategiaa, etsitään potentiaalisia äänestäjäryhmiä, muokataan poliittisia tuotteita vastaamaan yleisön kysyntää tai yritetään löytää keinoja kysynnän ohjaamiseksi vastaamaan valmista tuotetta. Mielipidetutkimukset ovat olennainen osa modernia poliittista markkinointia. (Moring & Himmelstein 1993) Puolueet ovat tutkimuksissaan kiinnostuneita sekä kannatuksen seuraamisesta (typologian luokka 4) että kansalaisten suhtautumisesta politiikan sisältökysymyksiin (luokka 5).

Puolueet ja mediat ovat tutkimusten suhteen vuorovaikutuksessa keskenään. Puolueet joutuisivat moninkertaistamaan tutkimusbudjettinsa, elleivät saisi käyttöönsä medioiden välittämää julkista tutkimustietoa. Toisaalta puolueetkin saattavat julkistaa osan tutkimustensa tuloksista, mikäli siitä ei ole haittaa niiden toiminnalle.

Suomen puolueilla on kansainvälisesti verraten varsin poikkeava tapa teettää mielipidetutkimuksia. Maan suurimmat puolueet ovat jo vuodesta 1973 lähtien teettäneet tutkimuksia yhdessä. Ne sopivat joukosta yhteisiä haastattelukysymyksiä, minkä lisäksi kullakin puolueella on omat erityiskysymyksensä, joiden tuloksia ei anneta muille. 60-luvulla suuret puolueet teettivät mielipidetutkimuksia erikseen tai satunnaisessa yhteistyössä.

Myös etujärjestöt, kuten ammatilliset keskusjärjestöt, suuntaavat toimintaansa sekä omille jäsenille että muille kansalaisille tehtävien mielipidetutkimusten avulla. On otettu pitkä askel kohti "gallup-demokratiaa", kun kansalaisyhteiskuntaa valtion suuntaan edustavat puolueet ja etujärjestöt suunnittelevat toimintaansa mielipidetutkimusten pohjalta.

Talouselämä on kiinnostunut arvomaailman kehityksestä

Laajoja kansainvälisesti organisoituja yhteiskunnan arvomaailmaa ja asenneilmas-toa sekä niiden muuttumista kartoittavia tutkimuksia tuskin tehtäisiin, elleivät talouselämän järjestöt ja suuryritykset olisi niitä rahoittamassa. Talouselämä tarvitsee tulevaisuuteen tähtäävien päätösten tueksi tietoa siitä, mitä ihmisiltä on odotettavissa niin kuluttajina kuin poliittisina kansalaisinakin.

Tyypillisin esimerkki typologian luokkaan 9 sisältyvistä tutkimuksista on USA:ssa toimivassa Daniel Yankelovic inc. tutkimuslaitoksessa kehitetty kansainvälinen *Monitor*-tutkimus, johon edellä jo viittasin. Kuten nimikin kertoo, tutkimuksessa on kyse kansalaisten tarkkailusta. Tällaiset tutkimukset vastaavat johdannossa esitettyä panoptikon-metaforaa. Niitä tehdään kansalta näkymättömissä. Tulokset ovat kauppatavaraa, ja niistä – varsinkin tuoreeltaan – pääsee julkisuuteen vain pieni osa. Akateemiset tutkijat ovat kuitenkin saaneet Monitorin aineistoja käyttöönsä niiden menettyä kaupallisen arvonsa. (Suhonen 1994; Puohiniemi 1995) Monitorin jo kahdenkymmenen vuoden pituinen ja usean sadan variaabelin laajuinen aikasarja on ylivoimaisesti paras tiedosto Suomen mielipideilmaston kehittymisestä. Aineiston arvoa lisää vielä vertailumahdollisuus pariin-kymmeneen muuhun maahan.

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on 80-luvun alusta lähtien teettänyt laajaa mielipidetutkimussarjaa, jonka tarkoituksena on seurata mielipideilmaston muutoksia ja pitää kaikki elinkeinoelämän alat niistä ajan tasalla. Tämän joka toinen vuosi toteutettavan tutkimuksen raportti on ollut julkinen ja se saa säännönmuokaisesta paljon huomiota joukkoviestimissä. (esim. EVA 1991)

Yksittäiset yritykset tai teollisuudenalat teettävät markkinointitutkimuksen ohella jatkuvasti tutkimuksia imagostaan ja muista kulttuurisista toimintaedellytksistään. 1970-luvun alusta lähtien Suomen teollisuus on seurannut ympäristökysymyksiä koskevan kansalaismielipiteen kehittymistä ja sen vaikutusta yritysten ja niiden tuotteiden maineeseen ja kysyntään. (Suhonen 1994) Kansalaisten suhtautumista energian tuotannon vaihtoehtoihin ja erityisesti ydinvoimaan seurataan energiateollisuuden rahoittamissa tutkimussarjoissa ja erillistutkimuksissa. (esim. Kiljunen 1991)

Valtiovalta kansalaismielipidettä kartoittamassa

Kun valtioneuvosto antoi vuonna 1993 eduskunnalle selonteon "Suomen tulevaisuudesta ja toimintavaihtoehtoista", se sisälsi mielipidetutkimuksen kansalaisten ja eliitin arvoista, tulevaisuuden odotuksista ja uhkakuvista. (Puohiniemi 1993) Ei ole kovin yleistä, että maan korkein toimeenpanovallan haltija katsoo tarpeelliseksi mitata kansan mielipiteitä. Sen sijaan sektorihallinnon elimet seuraavat laajasti kansalaisten suhtautumista toimialansa kysymyksiin. Varsin aktiivisesti tällaista tutkimustoimintaa harjoittavat esimerkiksi sosiaali- ja terveyshallinnon, ympäristöhallinnon ja puolustushallinnon viranomaiset.

Vuonna 1993 vesi- ja ympäristöhallitus käynnisti säännöllisin väliajoin toteutettavan ympäristöasennebarometrin. (Kaila-Kangas & Kangas & Piirainen 1994) Tilastokeskus on tehnyt vuodesta 1983 lähtien kolme laajaa ympäristömielipiteitä kartoittavaa tutkimusta. (Tulokas 1990; Heiskanen & Timonen 1995) Sillä on muutenkin laaja survey-tutkimusten ohjelma, jolla se palvelee sekä eri hallinnonalojen että kansalaisten ja heidän organisaatioidensa tiedontarpeita.

Pisimmät perinteet on kansalaisten turvallisuuspoliittisten mielipiteiden seuraamisella. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, joka on pysyvä puolustusministeriön alainen parlamentaarinen toimikunta, on edeltäjinään tutkinut säännöllisesti kansalaisten luottamusta maan ulkopolitiikkaan, mielipiteitä maan kansainvälisistä sopimuksista ja valmiutta aseelliseen maan puolustamiseen vuodesta 1964 lähtien. (Suhonen 1991, 67)

Kun valtiovalta seuraa kansalaisten arvojen, asenteiden ja mielipiteiden liikkahduksia se on kuin alussa mainitsemani tavaratalon suuren peilin takana asiakkaita tarkkaileva etsivä. Tutkimuksia ei teetetä ainakaan ensisijaisesti siksi, että päästäisiin toteuttamaan tuloksista löytyvää kansan tahtoa. Monasti tavoitteet ovat juuri päinvastaisia. Kansalaismielipidettä seurataan, etteivät väärät tai vahingolliset mielipiteet pääsisi yllättäen yleistymään. Tutkimussarjojen nimissä usein esiintyvä "barometri" -metafora kuvastaa niiden roolia tulevaisuutta haistelevana ilmapuntarina.

Viranomaisten mielipidetutkimukset – jopa turvallisuuspoliittiset – ovat yleensä julkisia. Kansa pääsee katselemaan itseään peilistä ja vertailemaan omia ja toisten mielipiteitä. Samalla tutkimusten menetelmät ja niiden luotettavuus joutuvat tarkkailun kohteiksi.

Iso veli valvoo

Pohdittaessa Euroopan unionin ylikansallista päätöksentekoa ja sen suhdetta demokratiaan ei ole useinkaan kiinnitetty huomiota siihen, että EU:n mielipidetutkimukset ovat itse asiassa keskeinen kansojen tahdon välittäjä Brysseliin. Jäsenmaissa kahdesti vuodessa toteutettava *Eurobarometri* ja lähes kuukausittaiset pikatutkimukset ajankohtaisista kysymyksistä pitävät Brysselin hallintokoneiston ajantasalla siitä, miten eurokansalaiset yhdessä ja kunkin jäsenmaan kansalaiset

erityisesti suhtautuvat unioniin, sen kehittämiseen, yksittäisiin politiikkalohkoihin, tehtyihin päätöksiin jne. Suomalaisetkin ovat kattavassa seurannassa jäseneksi liittymisen jälkeen.

Suuret kansainväliset seurantatutkimukset eivät kiinnosta vain kotimaisia poliittisten ja taloudellisen vallan käyttäjiä. Erityisesti kylmän sodan ollessa kuumimmillaan, mutta vielä sen jälkeenkin suurvallat ovat seuranneet mm. Suomen virallisen ulkopoliittikan uskottavuutta mielipidetutkimusten avulla. Kun Pohjois-Atlantin puolustusliiton NATO:n johto epäili 1980-luvun alkupuolella suomalaisten halukkuutta puolustaa aluettaan Neuvostoliiton suunnasta tulevaa uhkaa vastaan, osoitti vuonna 1982 tehty *World Values Survey* suomalaisten olevan Euroopan puolustustahtoisin kansa. (Suhonen 1991, 61-79; Suhonen 1988, 172-175)

Euroopan ja maailman poliittisten päättäjien ohella myös kansainvälisen pääoman agentit lukevat Eurobarometrin, Monitorin ja World Value Surveyn tapaisia vertailututkimuksia etsiessään tuottavia ja turvallisia sijoitusmaita.

Akateemiset intressit mielipidetutkimukseen

Typologian toimijoiden lisäksi myös akateemisella yhteisöllä on monenlaisia intressejä mielipidetutkimuksen kentällä. Monien tieteenalojen tutkijat ovat mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa kaupallisten tutkimuslaitosten ohessa tai niiden kanssa yhteistyössä edellä luonnehdittuja mielipidetutkimuksia. Surveytutkimuksen menetelmiä soveltavilla arvojen, asenteiden ja käyttäytymisen tutkimuksilla on ollut näkyvä sija suomalaisessa yhteiskuntatieteessä. Ne muistuttavat monasti sisällöltään ja metodeiltaan kaupallisia mielipidetutkimuksia, mutta ovat yleensä teoreettisesti perustellumpia ja huolellisemmin raportoituja. (Suhonen 1991, 9-22)

Yliopistojen tutkijat ovat kritisoineet ja kehittäneet mielipidetutkimuksen menetelmiä. Yhtä lailla mielipidetutkimusten käyttö sekä demokratian hyväksi että ihmisten kontrolloimiseksi, alistamiseksi ja manipuloimiseksi on ollut akateemisten tutkijoiden kiinnostuksen ja kritiikin kohteena. Mielipidetutkimusten julkisuus on merkinnyt niiden tieteellisen kritiikin – niin metodologisen kuin teoreettisenkin – mahdollisuutta.

Akateemisen yhteiskuntatieteen ja kaupallisen mielipidetutkimuksen välinen vuorovaikutus merkitsee myös sitä, että tieteellinen tutkimus saanut käyttöönsä arvokkaita tutkimusaineistoja. (Wiberg & Raunio 1995) Esimerkiksi talouselämän ja julkisen hallinnon teettämät suuret tutkimukset perustuvat usein niin laajoihin ja kalliisiin aineistoihin, että yhteiskuntatieteiden normaali rahoitusjärjestelmä ei pystyisi sellaisia kustantamaan.

Presidentinvaalit 94

Tämän vuosikymmenen alkuvuosina mielipidetutkimusten rooli Suomen poliittisessa järjestelmässä vahvistui ennennäkemättömällä tavalla. Siihen vaikuttivat lähinnä uusi presidentinvaalitapa ja kansanäänestys maan liittymisestä Euroopan unioniin.

Vuonna 1994 valittiin Suomen tasavallan presidentti ensimmäistä kertaa suoralla kaksivaiheisella kansanvaalilla. Vaalitavan uudistus muutti suomalaista politiikkaa ehkä enemmän kuin osattiin ennakoita. Suora kansanvaali ja erityisesti sen kaksivaiheisuus edellyttävät puolueilta aivan uudenlaista strategiaa ja taktiikkaa sekä ehdokkaiden asettamisessa että vaalikampanjassa. Puolueiden valta heikentyy vaaleja edeltävässä ”presidenttipelissä” joukkotiedotusvälineiden aseman vahvistuessa. Vaikka mielipidetutkimuksia tehtiin ja julkaistiin runsaasti jo kak-

sien edellisten presidentinvaalien yhteydessä, ne ovat nyt keskeinen osa valmistautumista vaaleihin.

Asettaessaan ehdokkaita suoraa kansanvaalia varten jokainen puolue joutuu pohtimaan potentiaalisten ehdokkaiden suosiota erityisesti oman kannattajakuntansa ulkopuolella. Tämä johtuu ennen kaikkea Suomen puoluejärjestelmän hajanaisuudesta. Kun valinta presidentiksi edellyttää yli 50 % annetuista äänistä, suurimman puolueen omat äänestäjät kattavat yleensä vain hieman yli puolet tarvittavasta kannatuksesta.

Mielipidetutkimukset ovat ainoa keino, jolla puolue voi selvittää kuka sen mahdollisista ehdokkaista pystyisi parhaiten kilpailemaan muiden puolueiden mahdollisten ehdokkaiden kanssa, ensin pääsystä toiselle äänestyskierrokselle ja sitten äänten enemmistöstä. Valmistautuessaan vuoden 1994 vaaleihin ehdokkaiden kampanjaorganisaatioiden ei tarvinnut paljoakaan itse kustantaa tutkimuksia potentiaalisten presidenttiehdokkaiden kansansuosiota. Sekä valtakunnalliset radio- ja televisiokanavat että sanoma- ja aikakauslehdet teettivät niitä jatkuvasti jo muutama vuosi ennen vaaleja. Mediat pääsivät edustamaan kansaa ja välittämään sen preferenssejä puolueille paljon ennen kuin niissä ryhdyttiin virallisiin toimiin presidenttiehdokkaiden asettamiseksi.

Ratkaisevaksi vaalien lopputuloksen kannalta muodostui se tutkimus, jossa puolueiden kärkipoliitikkojen ohessa keksittiin tiedustella mm. YK:n apulaispääsihteerinä toimineen Martti Ahtisaaren kannatusta. Epäpoliittinen, mutta lähinnä sosialidemokraatiksi tunnettu Ahtisaari nousi preferenssien kärkeen heti ensimmäisessä mittauksessa ja ohitti selvästi SDP:n entisen puheenjohtajan ja pitkäaikaisen pääministerin Kalevi Sorsan.

Puolue ei olisi asettanut Ahtisaarta presidenttiehdokkaaksi, ellei hän olisi noussut esiin mielipidetutkimuksissa ja osoittautunut niissä ainoaksi laajaa kansansuosiota nauttivaksi sosialidemokraatiksi. Ahtisaari olisi tuskin lähtenyt kilpailemaan ehdokkuudesta ilman rohkaisevia tutkimustuloksia.

Mielipidetutkimukset viitoittivat myös eräiden muiden puolueiden ehdokasasettelua. Kokoomuksen presidenttiehdokkaaksi valittu eläkkeellä oleva Helsingin ylipormestari Raimo Ilaskivi nautti mielipidemittauksissa laajempaa kannatusta kuin puolueen puheenjohtaja, ulkomaankauppaministeri Pertti Salolainen. Ruotsalainen Kansanpuolue asetti presidenttiehdokkaakseen laajaa suosiota nauttineen puolustusministerin Elisabeth Rehnin.

Suomen Keskusta ei taipunut mielipidetutkimusten ohjailtavaksi vaan asetti ehdokkaakseen puolueen entisen puheenjohtajan ja pitkäaikaisen ulkoministerin Paavo Väyrysen. Tutkimukset olivat jo vuosia kertoneet Väyrysen olevan maan huippupoliitikoista vähiten suosittu oman puolueensa ulkopuolella.

Mielipidetutkimuksia tarvitaan aikaisempaa enemmän ohjaamaan myös vaalikampanjaa. Kaksivaiheinen vaali edellyttää puolueilta kaksijakoista taktiikkaa. Ensimmäisessä vaiheessa pitäisi tietää missä kansalaisryhmissä ovat ehdokkaan varmat, empivät ja potentiaaliset äänestäjät ja löytää tavat puhutella kutakin ryhmää. Jo ensimmäisen vaiheen kampanjan suunnittelussa joudutaan huomioimaan myös toisen vaiheen todennäköinen asetelma: kuka on todennäköinen vastaehdokas ja keiden kannattajien äännet ovat jaossa toisella kierroksella.

Vuoden 1994 presidentinvaalin lähestyessä mielipidetutkimusten perustrendi oli se, että äänestäjät siirtyivät omien puolueidensa ehdokkaiden kannalle. Tästä oli kaksi selvää poikkeusta. Valtaosa Vasemmistoliiton kannattajista luopui omasta ehdokkaasta ja pysyi Ahtisaaren takana. Toinen näkyvämpi poikkeus oli se, että Rehn lisäsi tuntuvasti kannatustaan RKP:n tavanomaisen äänestäjäkunnan ulkopuolelle. Kaksi viikkoa ennen äänestystä tehdyssä mittauksessa se oli jo kolminkertainen puolueen eduskuntavaalikannatukseen verrattuna. Vaaleja edeltävän viikon aikana Rehnin kannatus edelleen vahvistui. Kaksi päivää ennen ensimmäistä kierrosta hän oli jo toisena Ahtisaaren jälkeen. (Borg 1994)

Medioiden teettämässä mielipidetutkimuksissa ei tyydytty ennakoimaan ehdokkaiden kannatusta vain ensimmäisellä äänestyskierroksella. Niissä jäljiteltiin toisen äänestyskierroksen asetelmaa asettamalla kärkipään ehdokkaita vastakkain kaksi kerrallaan ja kysymällä kumpaa vastaaja äänestäisi lopullisessa vaalissa. Elisabeth Rehn pääsi mukaan näihin parivertailuihin vasta vaalienalusviikolla. Tulokset kertoivat yllättäen hänen olevan muita porvarillisia ehdokkaita vahvempi kilpailija Ahtisaarelle. Viimeisimmät mittaukset jopa ennakoivat Rehnin voittavan Ahtisaaren 10 prosenttiyksiköllä, mikäli he ovat vastakkain toisella kierroksella. Parivertailut ennustivat Väyrysen häviävän Ahtisaarelle 25-30 prosenttiyksikköä. (Borg 1994, 87-88)

Tällainen yleisöä kiinnostava politiikan penkkiurheilu oli epäilemättä omiaan vahvistamaan Rehnin kannatusta ja viemään hänet vaalin toiselle kierrokselle. Nopea nousu vakuutti hänen epävarmoja kannattajiaan. Ne oikeistolaiset, jotka eivät halunneet maahan vasemmistolaista presidenttiä näkivät nyt Rehnin ainoana pelastuksena. Hänen kannatuksen lisäyksestään osa saattoi koostua myös niiden äänistä, jotka erityisesti halusivat pudottaa Paavo Väyrysen toiselta kierrokselta. (Borg 1994) Mielipidetutkimusten jatkuva tekeminen ja näkyvä julkistaminen tarjosi äänestäjille mahdollisuuden taktisiin valintoihin, joiden ensisijaisena tavoitteena ei välttämättä ollut oman suosikkiehdokkaan tukeminen, vaan toisen äänestyskierroksen asetelmaan vaikuttaminen tai jonkun vastenmielisen ehdokkaan eliminointi.

Vaikka edellä kuvatut mielipidetutkimusten vaikutukset eivät ehkä koskeeta kovin suurta osaa koko äänestäjäkunnasta, ne kuitenkin riittivät siihen, että Rehn voitti Väyrysen 2.5 prosenttiyksiköllä.

Kolme päivää ensimmäisen äänestyksen jälkeen tehty mittaustulos kertoi Rehnin johtavan kilpailua presidentiksi 12 prosenttiyksiköllä. Tilanne alkoi kuitenkin nopeasti tasaantua. Viikkoa myöhemmin kannatus oli tasan ja Ahtisaari valittiin presidentiksi 8 prosenttiyksikön erolla.

Mielipidetutkimukset ja EU-kamppailu

Vuonna 1994 järjestettiin Suomessa, samoin kuin Itävallassa, Norjassa ja Ruotsissakin, kansanäänestys liittymisestä Euroopan unioniin. Ruotsin hallituksen päättettyä syksyllä 1990 jäsenyyden hakemisesta käynnistyi Suomessakin vilkas keskustelu Eurooppa-politiikasta. Samalla alettiin entistä tiuhemmin mitata kansalaisten suhtautumista EU-jäsenyyteen.

Suomen asema läntisen Euroopan integraatiossa ei ollut uusi mielipidetutkimusten aihe. Jo vuonna 1960 kyseltiin kansalaisilta pitäisikö Suomen pyrkiä mukaan valmisteilla oleviin Euroopan yhteismarkkinoihin. Enemmistö ei osannut tuolloin ottaa kantaa kysymykseen tai ei ollut edes kuullut yhteismarkkinoista. (Helsingin Sanomat 1960) Kuten jo edellä olen todennut, Helsingin Sanomat otti 1970-luvun alussa kantaa Suomen ja EEC:n vapaakauppasopimuksen puolesta teettämäänsä mielipidetutkimukseen vedoten. (Suhonen & Haapasalo 1975)

Mediat kustansivat useimmat EU-kannatusmittaukset. Niiden tulokset saivat yleensä pääuutisen paikan kustantaneessa mediassa, minkä lisäksi tuloksia esiteltiin ja kommentoitiin laajasti muissakin tiedotusvälineissä. Yksinkertaisten kannatuslukujen rinnalla kerrottiin myös väestöryhmien välisistä eroista ja ihmisten perusteluista kannatukselleen, vastustukselleen tai sille, ettei osaa vielä ottaa kantaa. Medioiden ohella talouselämä ja EU:n vastustajat teettivät omia mielipidetutkimuksiaan saadakseen kysymyksenasettelut paremmin vastaamaan kulloisiaakin intressejään.

Kaikenkaikkiaan mielipidetutkimuksilla oli varsin merkittävä rooli sekä jäsenyyden vastustajien että kannattajien kampanjoiden ohjaamisessa. Kun tutki-

mukset kesällä 1994 osoittivat EU:n kannatuksen kääntyneen laskuun ja vastustajien määrän nousseen lähes kannattajien tasolle (Paloheimo 1995), tehostettiin kampanjoita molemmilla puolilla.

Yleisen mielipiteen tutkimisella ja tulosten näkyvällä julkisuudella oli roolinsa myös yleisön, äänestäjien kannalta. Peilin pitäminen kansan nähtävillä merkitsi Noelle-Neumannin (1984; 1989) kuvaaman "hiljaisuuden spiraalin" murtamista. Hänen teoriansa mukaan joukkotiedotuksella on merkittävä vaikutus kansalaismielipiteeseen. Asennoituessaan uusiin ja monimutkaisiin asioihin – kuten Euroopan unionin jäsenyyteen – kansalaiset ottavat huomioon vallitsevan mielipideilmaston. Ihmisistä tuntuu usein turvallisemmalta – tai ainakin helpommalta – olla vaikeista asioista samaa mieltä enemmistön kanssa. Vaikka epävarmat ihmiset eivät pelkäisikään enemmistön tuomiota – niinkuin Noelle-Neumann psykologisoivasti olettaa – he saattavat kuvitella enemmistön olevan oikeassa. Enemmistömielipiteeltä näyttävät ihmisten silmissä usein ne käsitykset, jotka ovat näkyvimmin esillä tiedotusvälineissä, riippumatta niiden kannattajien todellisesta määrästä.

Kansalaisten valtaosan käsityksen mukaan niin mediat kuin valtiovallankin edustajat olivat kansanäänestyksen alla pääasiassa Euroopan unioniin liittymisen kannalla. Tästä olivat yhtä mieltä niin kyllä- kuin ei-äänestäjätkin. (Aula & Rosenblad 1994) EU:ta koskeva julkisuus antoi siis kuvan vahvasti myönteisestä mielipideilmastosta. Tätä kuvaa vahvasti vielä se, että arvostetuista julkisuuden henkilöistä valtaosa puhui jäsenyyden puolesta.

Jos suomalaiset olisivat joutuneet muodostamaan kantansa ilman mielipidetutkimusten tarjoamaa peiliä, olisi kyllä-äänten määrä kansanäänestyksessä ollut Noelle-Neumannin teorian mukaan huomattavasti suurempi kuin 57 %. Ehkä hiljaisuuden kehä murtui osaltaan mielipidetutkimusten ja niiden näkyvyyden vuoksi. Äänestäjät eivät juuri voineet välttää tietoa siitä, että kansa on jakautunut selvästi kahtia. Kummankaan mielipiteen kanssa ei siis tarvinnut olla yksin tai pienessä vähemmistössä.

EU-mielipiteet ja rahamarkkinat

Talouselämällä oli merkittäviä intressejä valvottavanaan EU:n jäsenyyttä hakeneiden maiden kansanäänestyksissä. Pääosa yritysmaailmasta toimi aktiivisesti jäsenyyden puolesta, ja mielipidetutkimukset osaltaan ohjasivat tuota toimintaa.

EU-kansanäänestyksen tuloksia ennustavat mittaukset ohjailivat talouselämää myös toisella tasolla. Yleisen mielipiteen heilahduksilla on joissakin tilanteissa huomattavia vaikutuksia pääomamarkkinoihin. Se, joka tietää heilahduksen ennen muita, pääsee tekemään tuottoisia kauppvoja.

Tällaisesta tilanteesta oli kysymys EU-kansanäänestysten yhteydessä. Jäsenyyteen liitettiin voimakkaita taloudellisia odotuksia. Liittymispäätöksen sanottiin vahvistavan osakekursseja ja laskevan korkoja, kun taas kielteisen päätöksen seuraukset oletettiin päinvastaisiksi.

Helsingin Sanomien artikkelissaan 6.12.94 Johanna Korhonen ja Hannu Sokala totesivat kuitenkin, että EU-kansanäänestyksillä oli vain vähäinen vaikutus rahamarkkinoihin. Missään neljästä jäsenyyttä hakeneesta maasta markkinoita koskevat odotukset eivät toteutuneet.

Syy markkinoiden reagoimattomuuteen oli yksinkertainen. Osake- ja joukkovelkakirjalainamarkkinat olivat diskontanneet kyllä-äänten voiton jo siinä vaiheessa, kun mielipidetutkimukset osoittivat riittävän selkeästi kansanäänestyksen tuloksen. Näin tilannetta ennakoi kuukautta ennen Suomen EU-kansanäänestystä pankkiiriliikke Selinin ekonomisti Risto Murto (1994).

Sijoittajille tarkoitettussa katsauksessaan Murto käsitteli myös muiden poliittis-

ten riskien vaikutuksia pääomamarkkinoihin. Lähestyvät Suomen eduskuntavaalit, tuleva hallitusratkaisu ja niistä seuraava valtion talouspolitiikka olivat pääomamarkkinoiden kannalta tärkeitä. Siksi finanssiipiirit seurasivat puolueiden kannatusmittauksia tavallista tarkemmin. Saman tapainen tilanne oli syksyllä 1994 myös Ruotsissa. Siellä käytiin valtiopäivävaalit ennen EU-kansanäänestystä. Rahamarkkinat heilahtelivat pitkin syksyä puolueiden kannatusmittausten tahtiin.

Viikko ennen Ruotsin EU-kansanäänestystä julkistetut mielipidetutkimukset kertoivat ei-äännten hienoisesta etumatkasta, mikä nosti pitkiä korkoja tuntuvasti ja heikensi kruunun arvoa. Suomen markkinat seurasivat perässä samansuuntaisilla, joskin pienemmillä muutoksilla. "Jokainen mielipidemittaus heiluttaa tällä viikolla korkoja voimakkaasti", arveli KOP:n rahamarkkinapäällikkö Jouni Salmenkivi Helsingin Sanomissa 8.11.94 julkaistun uutisen mukaan. (Savolainen 1994)

Itävallan, Norjan ja Suomen tapauksissa markkinat olivat reagoineet jo mielipidetutkimuksiin, joten kansanäänestyksen tulokset eivät tulleet yllätyksinä eivätkä aiheuttaneet heilahduksia rahamarkkinoilla. Sen sijaan Ruotsissa tilanne oli epävarma loppuun saakka – ainakin julkisuudessa. Viikkoa ennen Ruotsin kansanäänestystä tehty mielipidetutkimus kertoi, että kantansa ilmaisseista 52 % aikoi äänestää jäsenyyden puolesta. Kun otetaan huomioon mielipidetutkimusten tavanomaiset virhemarginaalit, lopullinen tulos saattoi olla kumpi tahansa.

Helsingin Sanomien uutisen mukaan ruotsalainen Nordbanken halusi tarkistaa tilanteen. Se teetti muutama päivä ennen kansanäänestystä kaksi mielipidetutkimusta, jotka kumpikin ennustivat kyllä-äännten niukkaa voittoa. Tuloksia ei julkistettu, mutta niiden perusteella Nordbankenin ostajat "imuroivat Tukholman osakemarkkinat", kertoi Sole Lahtinen (1994) uutisessa.

Kuten aiemmin totesin, Yhdysvalloissa kutsutaan "horse-race -journalismiksi" presidenttiehdokkaiden välisen kilpailun tiivistä raportointia, jossa mielipidemittauksilla on keskeinen rooli. Hevoskilpailujen metafora sopii mielipidetutkimuksiin myös rahamarkkinoiden käytössä. EU-kansanäänestyksissä markkinavoimilla oli oma hevonen kisassa mukana. EU-jäsenyyden tarjoamat palkintorahat saivat valmentajat tekemään parhaansa.

Jännitystä vielä lisäsi mahdollisuus vedon lyöntiin, peliin rahamarkkinoilla. Ruotsin epävarmassa tilanteessa totalisaattorikerroin nousi korkeaksi. Nordbanken pelasi rohkeasti talleilta saamansa varman vihjeen perusteella ja voitti.

Loppuhuomioita "gallup-demokratiasta"

International Journal of Public Opinion Research julkaisi muutama vuosi sitten teemanumeron, jossa esitetään kriittisiä huomioita mielipidetutkimusten roolista yhteiskunnassa ja politiikassa. Lehdessä James Beniger (1992) kokoaa, vertailee ja kommentoi muiden kirjoittajien argumentteja. Hän on kiinnostunut niistä yhteiskunnallisista ja yksilötason muutoksista, joita mielipidetutkimusten määrällinen lisääntyminen ja niiden metodinen kehittyminen ovat tuoneet tullessaan. Hän pohtii myös yleisen mielipiteen uudenlaista konstituutiota.

Beniger kiinnittää monien muiden tavoin huomiota yleisen mielipiteen käsitteen muuttumiseen. Mielipidetutkimusten lisääntymisen myötä yleinen mielipide ymmärretään yksilöiden mielipiteistä koostuvaksi aggregaatiksi. Sillä viitataan mielipiteiden jakautumaan tai enemmistön mielipiteeseen yhteiskunnassa. Oleellista on se, että kaikkien mielipiteet ovat samanarvoisia. Jokaisella on vaaleissa yksi yhtäläinen ääni ja kaikilla on sama todennäköisyys tulla valituksi tutkimuksen otokseen.

Yleinen mielipide on mielipidetutkimusten aikakaudella artefakti, joka tuote-

taan massayleisön yksilömielipiteistä. Varhemmin yleisen mielipiteen takana nähtiin olevan aktiivisesti asioihin paneutuvan yleisön. (Price 1992) Tätä kantaa edustaa esimerkiksi Jürgen Habermas kuvatessaan porvarillista julkisuutta (1962; 1985) ja Herbert Blumer (1948). Heille yleinen mielipide oli niitä ajatuksia, jotka muodostuvat valistuneiden kansalaisten julkisen ja rationaalisen keskustelun tuloksena.

Pierre Bourdieun (1985) ja hänen ajatuksiinsa nojaavan Susan Herbstin (1992) kritiikki lähtee siitä, että mielipidetutkimukset irrottavat ihmiset yhteiskunnallisista yhteyksistään, esimerkiksi luokkasiteistään. Ihmiset joutuvat ilman yhteisön ja sen kulttuurin tukea ottamaan kantaa usein vieraisiin asioihin, joista heillä ei ehkä ennestään ole mielipidettä lainkaan. Samansuuntaista kritiikkiä esittivät 70-luvulla myös Klaus Mäkelä (1971) ja Kaarle Nordenstreng (1975).

Beniger (1992) lähtee pohdintoissaan siitä, että nimenomaan mielipidetutkimusten yleistyminen ja niiden metodien kohentuminen – ”scientific polling” – on muuttanut yleisen mielipiteen käsitetä. Tuntuu kuitenkin perustellummalta ajatella, että modernien yhteiskuntien eroosio ja massoituminen ovat tehneet tilaa mielipidetutkimuksille ja sen myötä tilausta yleisen mielipiteen käsitteen muuttamiselle.

Suomen ja Ruotsin tilanne on kuvaava. Monissa tärkeissä yhteiskunnallisissa kysymyksissä kansalaismielipide ei enää kovin selvästi määräydy ihmisten yhteiskunnallisesta asemasta. Rintamalinjat sellaisissa asioissa kuin jäsenyys EU:ssa, energiapolitiikka tai suhtautuminen ympäristöongelmiin kulkevat pikemminkin sukupuoli-, ikä-, ammatti-, koulutus- ja poliittisten ryhmien sisällä kuin niiden välillä. (Pietilä 1984 b; Suhonen 1988; 1994; Holmeberg & Weibull 1992) Kun perinteinen poliittinen osallistuminen on vähentynyt ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet mobilisoivat vain pienen osan kansalaisista, on kansanäänestyksistä ja mielipidetutkimuksista tullut huomionarvoisia keinoja konstruoida yleistä mielipidettä.

Yleisen mielipiteen käsittäminen massayleisön mielipiteeksi nostaa esiin kysymyksen sen alttiudesta valtajulkisuuden manipulaatiolle. Laaja kirjo mielipidetutkimusten kritiikkejä onkin lähtenyt siitä, että ne vain heijastelevat eliitin ja journalistien ylläpitämiä käsityksiä. (Herbst 1992; Habermas 1962; Bourdieu 1985; Nordenstreng 1975)

Suomessa jatkuu keskustelu siitä, missä määrin kansanäänestyksen EU-jäsenyydelle myönteinen tulos oli medioiden, talouselämän ja valtiovallan yhteisen propagandan seurausta. Joka tapauksessa enemmistö kansalaisista on mielipidetutkimusten mukaan sitä mieltä, että mediat puhuivat enimmäkseen jäsenyyden puolesta. (Aula & Rosenblad 1994) Saman ovat todenneet myös joukkoviestimiä analysoineet tutkijat. (Möra 1995; Heikkilä 1995)

Mielipidetutkimusten määrän ja merkityksen lisääntyminen on tehnyt niistä yhteiskunnallisen instituution, jolla on vakiintunut rooli muiden instituutioiden toiminnassa. Kun mediat teettävät ja julkaisevat jatkuvasti mielipidetutkimuksia, ne toteuttavat uudella tavalla osan siitä kansan edustamisen tehtävästä, joka aikaisemmin on ollut lähinnä vain poliittisilla puolueilla, etujärjestöillä ja kansalaisliikkeillä. Myös puolueiden ja etujärjestöjen suhde jäseniinsä välittyy nykyään usein järjestöorganisaation ja jäsenten aktiivisuuden sijasta mielipidekyselyjen kautta.

Kansalaismielipiteiden kartoittaminen on osa yhteiskunnallista valvontakoneistoa, kurinpitovaltaa, kuten Peer (1992) asian ilmaisee Foucaulttiin viitaten. Erotukseksi monista, jotka näkevät mielipidetutkimusten keskeiseksi yhteiskunnalliseksi vaikutukseksi sen, että ne helpottavat yleisen mielipiteen manipulointia, Peer korostaa epäsuorempia vallankäytön puolia. ”Mielipidetutkimukset tuottavat suunnattomat määrät informaatiota, jonka avulla yksilöitä luokitellaan, luonnehditaan, jaetaan asteikoille, hierarkisoidaan suhteessa toisiinsa, leimataan jne.” (Peer 1992) Tämä prosessi tehostuu, kun mediat kertovat ihmisille tuloksista

ja auttavat heitä paikantamaan itsensä mielipidejakautumiin tai niiden joukkoon, joilla ei ole mielipidettä lainkaan.

Mielipidetutkimukset ovat vahvistaneet medioiden asemaa poliittisissa prosesseissa. Teettäessään ja julkaistessaan tutkimuksia joukkoviestimet sekä harjoittavat yhteiskunnallista kontrollia että samalla pitävät kuuluvilla myös opposition ääntä. (Goodnight 1992) Niin enemmistön kuin oppositionkin ääni tulee julki kuitenkin vain niistä asioista, joista mielipidetutkimusten rahoittajat ovat kiinnostuneita.

Aihepiiri, joka ei muuten herätä journalistista kiinnostusta, ylittää usein uutiskynnyksen, kun siitä tehdään mielipidetutkimus. Gallupien teettäminen ja julkistaminen on näin keino asettaa yhteiskunnallisen keskustelun päiväjärjestystä.

Kun mielipidetutkimusten kautta rakentuva "yleinen mielipide" riippuu niistä rahoittavien intresseistä, on ilmeinen vaara, että osa kansalaisten kannalta tärkeistä aiheista jää tutkimatta tai tulokset julkistamatta. "Gallup-demokratian" toimiminen sen omia ihanteita vastaavalla tavalla edellyttäisi näiden varjoon jäävien alueiden valaisemista.

Varjopaikkoja syntyy myös gallup-demokratian logiikan vuoksi. Kun yleinen mielipide määritellään enemmistön mukaan, jäävät mielipiteiden vaihtelu, vastakohtaisuudet ja vähemmistökannat tuloksia esitettäessä usein huomiotta. Gallup-journalismissa olisi näiltäkin osin kehittämisen varaa.

Lähteet

- Atkin, Charles K. & Gaudino, James (1984)
The impact of polling on the mass media. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 472 March 84.
- Aula, Pekka & Rosenblad, Lars (1994)
Äänestäjät ja EU-julkisuus. Kirjassa Pesonen, Pertti (toim.) Suomen EU-kansanäänestys 1994. Raportti äänestäjien kannanotoista. Helsinki, Painatuskeskus Oy.
- Beniger, James R. (1992)
The impact of polling on public opinion: Reconciling Foucault, Habermas, and Bourdieu. *International Journal of Public Opinion Research* 4(3).
- Blumer, Herbert (1948)
Public opinion and public opinion polling. *American Sociological Review* 13, 542-554.
- Borg, Sami (1994)
Mittaus päivässä. Tutkimus vuonna 1994 julkistetuista Suomen presidentinvaalien kannatusmittauksista. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 6/94.
- Bourdieu, Pierre (1985)
Sosiologian kysymyksiä. Jyväskylä: Vastapaino.
- Cantril, A.H. (1991)
The opinion connection: Polling, politics, and the press. Washington, DC: Congressional Quarterly Press.
- Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom (1994)
Det redigerade samhället. Stockholm, Carlsson.
- EVA (1991)
Suomi etsii itseään. Raportti suomalaisesta mielipideilmastosta 1990.
- Goodnight, G. Thomas (1992)
Habermas, the public sphere, and controversy. *International Journal of Public Opinion Research* 4(3).
- Habermas, Jürgen (1962)
The structural transformation of the public sphere. Cambridge, CA: Brooks/Cole.
- Habermas, Jürgen (1985)
Julkisuus. *Tiedotustutkimus* 8: 3.
- Heikkilä, Heikki (1995)
Who represents who? Notions of politics in journalism and the role of the media in European Union process and parliamentary elections in Finland. 12. Nordic Conference of Mass Communication Research, Helsingör August 95.
- Heiskanen, Eva & Timonen, Päivi (1995)
Ympäristötieto ja kulutusvalinnat. Osa 1. Suomalaisten ympäristötiedon taso. Kuluttajatutkimuskeskus, Työselosteita ja esitelmiä 18/95.
- Helsingin Sanomat (1960)
Kotimainen Gallup: Yhteismarkkinat ja Suomi 4.2.60.

- Herbst, Susan (1992)
Surveys in the public sphere: Applying Bourdieu's critique of opinion polls.
International Journal of Public Opinion Research 4(3).
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (1992)
Trendbrott. SOM-rapport 8, Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Inglehart, Ronald et al. (1990)
World Values Survey, 1981-1983. Inter-university Consortium for Political and Social research.
Ann Arbor, Michigan.
- Ismach, Arnold H. (1984)
Polling as a news-gathering tool. The Annals of the American Academy of Political and Social Science 472
March 84.
- Kaila-Kangas, Leena & Kangas, Risto & Piirainen, Helena (1994)
Ympäristöasennebarometri. Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja - sarja A 182.
- Kangas, Olli (1995)
Metsä vastaa miten huudetaan: kysymysten muotoilun vaikutus mielipiteisiin. Poliitikka 37(2).
- Kiljunen, Pentti (1991)
Energia-asenteet 1990. Seuratutkimusaineisto suomalaisten suhtautumisesta energiapolitiisiin
kysymyksiin vuosina 1983-1990. Tampereen yliopisto, Kunnallistieteen laitos, suunnitelusarja 44/91.
- Korhonen, Johanna & Sokala, Hannu (1994)
EU-äänestyksillä markkinoihin ainoastaan vähäinen vaikutus. Helsingin Sanomat 6.12.94.
- Lahtinen, Sole (1994)
Ruotsin uusi EU-mittaus pani vauhtia sijoittajiin. Helsingin Sanomat 11.11.94.
- Lotti, Leila (1994)
Markkinointitutkimuksen käsikirja. Porvoo: Weilin + Göös.
- McAllister, Ian & Studlar, Donley T. (1991)
Bandwagon, underdog, or projection? Opinion polls and electoral choice in Britain, 1979-1987.
Journal of Politics 53(3).
- Meyer, Philip (1990)
Polling as political science and polling as journalism. Public Opinion Quarterly 54(3).
- Moring, Tom & Himmelstein, Hal (1993)
Poliitikkaa riisuttuna. Kampanjakulttuuri murroksessa televisioidun politiikan aikana. Helsinki, YLE.
- Murto, Risto (1994)
Poliittiset riskit ja pääomamarkkinat: Kohti epävarmuutta. Helsinki: Selin Finance.
- Mäkelä, Klaus (1971)
Gallup-demokratia ja suora demokratia. Ydin 2/71.
- Mäkelä, Klaus (1982)
Sosiaalipoliitikka ja hyvinvointivaltion kriisi. Tiede ja edistys 7(2).
- Mörä, Tuomo (1995)
EU-agendan synty joukkoviestimissä. Poliitikka 37(4).
- Noelle-Neumann, Elisabeth (1984)
The spiral of silence. Public opinion - our social skin. Chicago: The University of Chicago Press.
- Noelle-Neumann, Elisabeth (1989)
Öffentliche Meinung. Die Entdeckung der Schweigespirale. Frankfurt/Main - Berlin, Ullstein.
- Nordenstreng, Kaarle (1970),
Mielipidetutkimukset demokratian harhakuva. Helsingin Sanomat 24.5.
- Nordenstreng, Kaarle (1975)
Tiedotusoppi. Keuruu, Otava.
- Nortamo, Simopekka (1979)
Se suuri gallupsäikähähdys. Helsingin Sanomat 11.2.79.
- Nukarinen, Arja (1995)
HS-Gallup: Suomalaiset eivät halua viidettä ydinvoimalaa eivätkä Karjalan palautusta.
Helsingin Sanomat 27.12.95.
- Paloheimo, Heikki (1995)
Pohjoismaiden EU-kansäänestykset: puolueiden peruslinjat ja kansalaisten mielipiteet
Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Poliitikka 37: 2.
- Peer, Limor (1992)
The practice of opinion polling as a disciplinary mechanism: A Foucauldian perspective.
International Journal of Public Opinion Research 4(3).
- Pietilä, Kauko (1984 a)
Intressit ja usko. Poliittista ilmastoja vuosilta 1951 ja 1984. Tietotutkimus 7(2).
- Pietilä, Kauko (1984 b)
Kansalaismielipide ja kansanedustus. Sosialistinen aikakauslehti 3/84.
- Price, Vincent (1992)
Public opinion. Newbury Park: Sage.
- Puohiniemi, Martti (1993)
Suomalaisten arvot ja tulevaisuus. Analyysi väestön ja vaikuttajien näkemyksistä.
Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/93. Tilastokeskuksen tutkimuksia 202.
- Puohiniemi, Martti (1995)
Values, consumer attitudes and behaviour. University of Helsinki, Department of Social Psychology,
Research Reports 3/95.
- Savolainen, Jaana (1994)
Pikät korot nousivat Suomessa ja Ruotsissa. Helsingin Sanomat 8.11.94.

- Suhonen, Pertti (1979)
Metodit ja ulkopoliittisen mielipiteen mittaaminen. Ulkopoliitikka 16(1).
- Suhonen, Pertti (1988)
Suomalaisten arvot ja politiikka. Juva: WSOY.
- Suhonen, Pertti (1991)
Kaksisuuntainen peili. Mielipidetutkimukset julkisuudessa ja politiikassa. Helsinki: Hanki ja jää.
- Suhonen, Pertti (1993)
Niin kansa vastaa kuin siltä kysytään. Tieto aika 12/93).
- Suhonen, Pertti (1994)
Mediat, me ja ympäristö. Tampere, Hanki ja Jää.
- Suhonen, Pertti (1995)
Kansan tahto välittömässä demokratiassa. Kirjassa Ruostetsaari, Ilkka (toim.) Vaalit, valta ja vaikuttaminen, Jyväskylä, Tampere University Press.
- Suhonen, Pertti & Haapasalo, Jukka (1975)
Tajunnan tutkimus joukkotiedotuksen palveluksessa: manipulaatiota vai demokratiaa? Kirjassa Littunen, Yrjö & Sinkko, Risto (toim.) Yhteiskunnallinen tieto ja tiedotustutkimus. Tapiola, Weilin + Göös.
- Suhonen, Pertti & Virtanen, Hannu (1987)
Suomalaiset ja Tshernobyl. Kansalaisten reaktiot suuronnettomuuteen. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto, Sarja B 49/87.
- Tulokas, Raija (1990)
Suomalaiset ja ympäristö. Helsinki: Tilastokeskus.
- Wiberg, Matti & Raunio, Tapio (1995)
Enemmistö eurooppalaisista kannattaa integraatiota mutta ei innosta palaen: Eurooppalainen mielipideilmasto eurobarometrien valossa. Poliitikka 37(4).
- Väliverronen, Esa (1996)
Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus. Tampere, Vastapaino.

N O R D I C O M J U L K A I S E E

Tietoa tiedotusopin ja viestinnän tutkimuksesta Pohjoismaissa

Lehtiä

- NORDICOM-Information, lehti 4 numeroa vuodessa
- NORDICOM Review, englanninkielinen lehti, 2 numeroa vuodessa

Suomalaisten tilaajien etu: molemmat NORDICOMin lehdet samaan hintaan
100 mk TOY:n jäsenille ja opiskelijoille, 150 mk muille

Pohjoismainen viestintätalasto

- Media trends 1995 in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden.
A statistical compedium. 150 kr.

Erikoisbibliografioita

- Nordisk filmforskning 1975-1995. En bibliografi & 10 essays i anledning af filmens 100 år.
Red. Peder Grøngaard. 200 kr.
- Litteratur om mediapædagogik 1989-1994. 75 kr.
- Litteratur om våld i medierna 1972-1994. 75 kr.

Tilaukset: NORDICOM, Göteborgs universitet, Sprängkullsgatan 21, S-411 23 Göteborg
Telefax: 990-46-31-773 46 55. Email: per.nilsson@jmg.gu.se

Alueelliset ykköslehdet 'meidän' asialla

Oulussa ilmestyvä Kaleva julistaa olevansa *pohjoissuomalainen* sanomalehti, jonka tehtäviin kuuluu edistää Pohjois-Suomea kehittäviä toimia. Seinäjokelainen Ilkka haluaa olla ennen muuta *eteläpohjalainen* maakuntalehti. Hämeenlinnassa ilmestyvälle Hämeen Sanomille on tärkeää *Kanta-Hämeen väestön onni*. Edellisten kaltainen linjaus on kirjattu luotsaamaan useimpien suomalaisten alueellisten ykköslehtien toimituspolitiikkaa.

Tämän artikkelin tavoite on tarkastella maakunnallisten päivälehtien markkinoimaa maakunnallisuutta niiden regionalististen sisältöjen ja roolien kautta. Kulttuurisena käsitteenä regionalismilla viitataan tietyn alueen asukkaiden yhteenkuuluvaisuuden tunteeseen, paikallispatiotismiin ja kotiseuturakkauteen (Brown 1983; Robbins 1983; Knight 1982; Hustich 1977). Käsitteen poliittisessa ulottuvuudessa korostuvat taas syrjäseutujen protesti sekä valtion ja sen osa-alueiden kontrasti (Bradshaw 1988; Smith 1976).

Artikkelin ydinkysymykset ovat *miten* ja *miksi*: Miten alueelliset ykköslehdet toteuttavat rooliaan maakunnan äänenä, miten 'maakunta' ja maakunnallisuus elävät niiden sivuilla. Regionalistiseksi sisällöksi ymmärretään levikki-alueetta yhdistävä ja puolustava journalistinen sisältö (vrt. Vance 1952, 122). Regionalistinen rooli pitää sisällään myös sisältöä ohjaavat toimituspoliittiset ja levikilliset tavoitteet.

Artikkelissa tarkastellaan maakunnallisten sanomalehtien regionalistisia sisältöjä ja rooleja sekä maakunnallisuuden rakentumista niiden sivuilla. Regionalistisella sisällöllä tarkoitetaan levikkialuetta yhdistävää ja puolustavaa sisältöä. Regionalistisen roolin muodostavat sisällön ohella alueellisuuteen liittyvät toimituspoliittiset ja levikilliset linjaukset. Regionalistisia rooleja ja maakunnallisuuden rakentumista problematisoidaan artikkelissa sanomalehtien omien tavoitteiden näkökulmasta: 'maakunnan' ja alueellisen "me"-yhteisön tuottaminen ja uusintaminen on tärkeää alueellisen viestimen näkökulmasta, koska se takaa levikkialueen ja ryhmän, jonka äänenä lehti voi halutessaan legitimoida asemaansa. Lehtien alueellisuuden tarkastelu perustuu tekstianalyysiin ja toimittajahaastatteluihin.

Olennaista on siis yhtäältä se, miten maakunnallisuus ylipäättään rakentuu alueellisten ykköslehtien sivuilla ja miten lehtien maakuntakonstruktiot eroavat toisistaan. Kysymys ei ole relevantti vain alueellisten ykköslehtien regionalististen sisältöjen ja roolien näkökulmasta. Teoreettisella tasolla miten-kysymys on keskeinen myös alueen syntyproblematiikan näkökulmasta.

Tutkimuksissa alue on nähty yhtäältä "ulkoisessa maailmassa" sijaitsevana maantieteellisenä kokonaisuutena. Toisaalta alue on tematisoitu osaksi tutkittavia yhteiskunnallisia käytäntöjä. Tällöin se on nähty muun muassa institutionalisoinnissa (ks. Paasi 1986a), hallinnon, talouden ja politiikan konkreettisten yhteyksien jäsentäjänä (esim. Vartiainen 1993) ja diskursiivisena tuotteena (esim. Häkli 1994). Olennaista jälkimmäisille tematisoinneille on, että alueen tuottaminen ja uusintaminen on paikannettu yhteiskunnallisiin käytän-

töihin sen sijaan, että alue olisi otettu valmiina kategoriana. Alueen ja alueellisuuden kiinnittäminen yhteiskunnallisiin käytäntöihin on myös tämän artikkelin peruslähtökohta: *miten* alueelliset ykköslehdet tuottavat ja uusintavat alueita eli tässä tapauksessa 'maakuntaa'/'valtakunnanosa'.

Miten-kysymyksen ohella on tärkeää pohtia, *miksi* maakunnallisuuteen yhä sanomalehdissä tukeudutaan. Väitetäänhän usein, että koulutustason nousu ja muuttoliike ovat homogenisoineet suomalaista yhteiskuntaa niin paljon, että alueellisesta (maakunnallisesta) identiteetistä tai yhteisöllisyydestä "ei pitäisi" enää voida puhua (ks. esim. Paasi 1986b). Miksi-kysymys on keskeinen myös siinä suhteessa, että alueellisten ykköslehtien 'maakunnan' konstruktiot vaihtelevat lehden ja alueen mukaan.

Miksi näin? Artikkelin tavoitteena on osoittaa, että alueellisuuteen nojaava lehdistörakenne ja sitä myötä alueelliset lehdet tarvitsevat niiden erilaisista kilpailutilanteista sekä erilaisista levikkialueen rakenteista ja sijainneista riippuen erityyppisiä mutta vähintään niille itselleen "todellisia" alueita/alueyhteisöjä. Näiden alueyhteisöjen tuottaminen ja uusintaminen on tarpeen, koska ko. alueet merkitsevät kullekin lehdelle elintärkeää levikkialuetta.

Tutkimusaineisto

Artikkeli perustuu *Ilkan*, *Pohjalaisen*, *Keskipohjanmaan*, *Kalevan*, *Hämeen Sanomain*, *Etelä-Suomen Sanomain* ja *Forssan Lehden* agendan aluetasoisien jakautumisen, otsikoiden maakuntatasoisten aluekäsitteiden ja eksplisiittisen regionalistisen sisällön analyysiin (vrt. Paasi 1986b). Tekstianalyysin lisäksi tutkimusta varten on haastateltu tarkasteltavana olevien lehtien päätoimittajat (Hämeen Sanomia lukuunottamatta haastateltavana oli vuonna 1987 eli tutkimusajankohtana virassa ollut päätoimittaja), uutispäälliköt sekä yksi toimittaja kustakin lehdestä. Haastattelumetodina oli puolistrukturoitu teemahaastattelu eli lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Haastattelujen tavoitteena on valottaa kunkin lehden toimituspolitiikan, journalistisen kulttuurin (uutiskäytäntö) ja lehdessä työskentelevien toimittajien arvojen ja asenteiden merkitystä regionalistisen roolin näkökulmasta.

Tutkimuslehdet on valittu niin, että ne ovat useassa mielessä erityyppisiä: Vaasan ja Oulun läänin lehdet edustavat niin sanottuja kehitysalueita, hämäläiset lehdet vastakohtana "etelän rintamaata". Mukana on sanomalehtiä, joiden taustalueella on suomalaisten aluetietoisuudessa selkeä merkitys (vrt. Ilkka ja Pohjalainen) ja lehtiä, joiden levikkialueelta tällainen merkitys puuttuu ja joiden levikkialuetta voidaan kuvata aluerakenteellisesti hajanaiseksi (vrt. Etelä-Suomen Sano-

mat). Kaksi lehdistä on keskustalaisia (Ilkka ja Keskipohjanmaa, jälkimmäinen julistautui sitoutumattomaksi toukokuussa 1996), Pohjalainen vielä tutkimusajankohtana 1987 kokoomuslainen, loput sitoutumattomia.

Analysoitavat lehdet muodostavat kaksi lehtiryhettä niin, että kunkin ryhmän lehdet ovat kilpailutilanteessa toistensa kanssa (esim. Ilkka ja Pohjalainen Etelä-Pohjanmaalla, Keskipohjanmaa ja Kaleva Vaasan ja Oulun läänin rajamailla Kalajokilaaksossa, Keskipohjanmaa ja Pohjalainen Pietarsaareissa jne.). Kilpailutilanteessa olevien lehtien regionalististen roolien tarkastelu on hedelmällistä, koska on ilmeistä, että median tavoitteet tietyn aluekokonaisuuden tuottamisessa ja uusintamisessa ovat erityisen vahvat juuri tällöin.

Tutkimusaineisto on vuodelta 1987. Aineistosta on huomattava se, että tavoitteena ei ole selittää alueellisuuden ehtoja ja regionalistisia rooleja nimenomaan ko. vuonna tai vain kyseisissä lehdissä. Sen sijaan tarkoitus on peilata kyseisen aineiston avulla maakunnallisuutta ja sen ehtoja alueellisissa ykköslehdissä yleensä. Tässä mielessä ei ole myöskään tarpeen, että lehtiä olisi tasaisesti eri puolilta Suomea. Olennaista on, että lehdet eroavat toisistaan levikkialueen rakenteen ja alueellisen tietoisuuden, sijainnin (suhteessa pääkaupunkiseutuun) sekä poliittisen suuntautuneisuuden perusteella.

Alueellisesti sävyttynyt agenda

Agenda-analyysissa journalistinen sisältö on jaettu paikalliseen, maakunnalliseen, valtakunnalliseen ja kansainväliseen tasoon (neljään eri aluetasoon). Yksittäistä levikkialueen kuntaa käsittelevä juttu on *paikallinen*, maakuntaa ja/tai levikkialuetta kokonaisuutena käsittelevä *maakunnallinen*, levikkialueen ulkopuolista paikkakuntaa tai koko maata koskeva *valtakunnallinen* ja ulkomaita koskeva *kansainvälinen*. Aluetaso on määritelty aina otsikon ja/tai jutun kärjen mukaan. Jaotus on luonteeltaan aluemaantieteellinen, ja sitä on käytetty lehdistömaantieteellisissä tutkimuksissa (esim. Paasi 1986b; Kariel & Rosenvall 1981). Agendalla tarkoitetaan perinteisesti niin sanottua päiväjärjestystä. Tässä agendaksi ymmärretään journalistinen sisältö eli kaikki aluetasoisiksi luokiteltavissa olevat jutut (ks. luokituksesta tarkemmin Orjala 1995).

Tässä tarkasteltavien maakuntalehtien journalistisesta sisällöstä oli vuonna 1987 paikallistasoista 35,1 % (26-51 %), maakuntatasoista 5,2 % (2-9 %). *Paikallistason* prosenttiosuudet todistavat, että alueellisuudella on selvä vastine sisällössä. Alueellisten ykköslehtien regionalististen roolien näkökulmasta olennaista on, että agendan tasolla roolia määrää vahvasti kilpailuasetelma. Kun pahin kilpailija on toinen maakuntalehti, paikallistason uutisointi kasvaa. Analysoiduista lehdistä paikallistaso painottui eniten tutkimusajankohtana lehtikilpailua käyneissä Ilkassa (43 %) ja Pohjalaisessa (51 %). Kun levikkialueen laitamille sen sijaan yltää maan valtalehti (vrt. Hämeen Sanomat, Etelä-Suomen Sanomat), valtakunnan ja kansainvälisen tason uutisten arvo kasvaa ja paikallistaso saa suhteellisesti vähemmän huomiota (26-28 %). Valtakunnan tason uutisoinnista puhuttaessa on silti syytä korostaa myös resurssien merkitystä. Pienessä lehdessä STT:n välittämää kotimaan aineistoa joudutaan ehkä julkaisemaan enemmän kuin haluttaisiin.

Agendan tasolla on silti aina keskeistä myös alueellisen ykköslehden rooli yleislehtenä. Uutisissa ja varsinkin pääkirjoituksissa valtakunnan ja ulkomaan asiat saavat tilaa, jotta lukija "pärsjäisi" ilman toista, täydentävää sanomalehteä. Tässä tarkasteltavien lehtien pääkirjoituksista oli 1987 valtakunnallisia 73 %.

Aluetaso	Il	Po	Kes	Ka	HS	ESS	FL	Yht.
Paikallistaso	43,4	50,6	30,0	37,9	30,4	27,5	26,3	35,1
Maakuntataso	8,8	6,7	5,0	6,8	3,0	2,1	4,0	5,2
Valtakunnan taso	34,4	31,1	47,0	38,1	49,3	51,2	49,8	43,0
Kansainvälinen taso	13,4	11,6	18,1	17,3	17,2	19,1	20,0	16,7
Yht. %	100	100	100	100	100	100	100	100
N	1587	1683	1725	1918	1717	1954	1201	11785

Taulukko 1. Agendan jakautuminen aluetasoille tutkituissa lehdistä 1987 (uutiset) (%). (Il= Ilkka, Po=Pohjalainen, Kes=Keskipohjanmaa, Ka=Kaleva, HS=Hämeen Sanomat, ESS=Etelä-Suomen Sanomat, FL=Forssan Lehti)

Talulukon 1 luvut osoittavat, että maakunnallista aineistoa sinänsä on varsin vähän alueellisissa ykköslehdissä. Osaksi maakuntatason osuutta pienentää luokitustapa: juttu on luokiteltu sen kärjen mukaan riippumatta siitä, mitä myöhemmin seuraa. Samaan aikaan on kuitenkin syytä korostaa, että maakunnallisuus syntyy nimenomaan paikallisuuden kautta.

Julkisuuden päiväjärjestystutkimuksen (*agenda setting*) keskeinen johtopäätös on ollut, että tiedotusvälineet eivät välttämättä vaikuta paljontaan siihen, mitä mieltä ihmiset ovat, mutta ne voivat vaikuttaa siihen, mistä asioista heillä on mielipiteitä (ks. esim. McCombs & Shaw 1972, 176-177). Tässä yhteydessä agenda setting -lähtökohdassa on olennaista, että ihmiset oppivat tiedotusvälineiden avulla, kuinka paljon heidän "pitää" kiinnittää huomiota paitsi kokemusmaailmansa ulkopuolisiin asioihin, tapahtumiin ja henkilöihin myös *sijainteihin, paikkoihin ja alueisiin* (Walmsley 1982, 35; vrt. Paasi 1986b). Onkin tärkeää, että riippumatta eksplisiittisestä regionalistisesta sisällöstä alueellinen ykköslehti rajaa levikkialuettaan maakunnaksi agendansa kautta.

Agendan merkitystä regionalistisen roolin ilmentäjänä korostaa edelleen se, että uutisen kärki on usein enemmän näkökulma kuin aluetaso, jolla asiat sinänsä tapahtuvat. Kun Jouko Salomäki painii kultaa, voittaja ei ole Ilkassa tai Pohjalaisessa automaattisesti urheilija itse. Sen sijaan painivoitto redusoidaan helposti maakunnan voitoksi -"me" teimme sen. Tällöin "*painivaltikka siirtyy Lakeudelle*", "*Pohjois-Suomi ottaa mestaruuden*", "*Keski-Pohjanmaa suunnistaa voittoon*" jne.

Maakuntatason painottuminen "pohjoisen" Suomen päivälehdissä (5-9 %) eteläisiä enemmän (2-4 %) ei siten merkitse sitä, että maakunnallisia tapahtumia olisi enemmän. Kyse on alueellisuuden viitekehuksesta – käytännöstä tulkita ja arvottaa asiaa levikkialueen näkökulmasta. Alueellisen viestimen valta ja vaikutus tiivistyy tällöin siihen tapaan, jolla se muokkaa tapahtumien *ajan* ja *paikan* ulottuvuuksia ja ikään kuin "puristaa" ne omiin vaatimuksiinsa (vrt. Altheide 1985; Altheide & Snow 1979).

Alueellisen välittäjän "kaksoisrooli"

Paasi (1991) sitoo alueen syntyteoriassaan median roolin alueellista tietoisuutta tuottavana instituutiona vaikutusalueeseen ja alueelliseen symbolismiin. Hän näkee ylipäätään instituutioiden muotoutumisen keskeisenä alueen syntyprosessin kannalta. Siinä on kyse ryhmän muotoutumisesta, jossa yksilöt sosiaalistetaan erityyppisten yhteisöjen jäseniksi. Sosiaalisen tietoisuuden uusintaminen tapahtuu juuri näiden jäsenyyksien kautta, joissa alueen historian 'supraindividuaalinen' logiikka ilmenee (vrt. Bourdieu 1977, 163).

Kaikkiaan alueen institutionalisointiteoriassa alue ymmärretään *historiallisena prosessina ja sosiaalisen toiminnan tuloksena*, jonka institutionalisoituminen koostuu neljästä eri vaiheesta: 1) *territoriaalinen (alueellinen)* 2) *symbolinen (käsitteellinen) hahmottuminen ja* 3) *institutionaalinen muotoutuminen sekä* 4) *alueen vakiintuminen alueelliseen järjestelmään*. Alueen territoriaalisessa muotoutumisessa on kyse siitä, että alueelle muotoutuvat rajat ja se erotetaan alueellisessa järjestelmässä erilliseksi yksiköksi. Alueen käsitteellinen muotoutuminen seuraa tätä. Silloin alueen nimi ja muut alueeseen liittyvät symbolit vakiintuvat identifioimaan kyseisen alueen. (Paasi 1986b).

Median rooli alueellisena symbolina on mielenkiintoinen eräänlaisena "välittäjän kaksoisroolina": media on sekä symbolinkantaja että symboli itsekkin (vrt. Lundby 1993, 74). Alueen yksi keskeisimpiä symboleita on nimi, joka alueen käsitteellisen muotoutumisen aikana vakiintuu identifioimaan sitä. Agendan aluetasoinen jakautuminen osoittaa, että alueelliset ykköslehdet pyrkivät profiloitumaan levikkialueidensa maakunta- tai valtakunnanosalettiin. Samaa todistavat otsikoiden maakuntatason aluekäsitteet. Kun Ilkan otsikoissa dominoi "Etelä-Pohjanmaa", Forssan Lehden vastaava käsite on "Lounais-Häme", Keski-pohjanmaan "Keski-Pohjanmaa", Kalevan "Pohjois-Suomi" jne. Lähtökohtana on tavoiteltu levikkialue, eivät olemassaolevat hallintorajat (läänien nimet).

Oululainen Kaleva on tässä yhteydessä kiinnostava, koska 'pohjoissuomalaisuutta' ylläpitäviä instituutioita ei juuri ole muita. Alueen hallinnollisten, poliittisten ja kulttuuristen liittojen ja järjestöjen lähtökohtana ovat nimittäin joko läänit tai maakuntakokonaisuudet. Kalevan otsikoiden maakuntatasoiset aluekäsitteet viittasivat 1987 useimmin "Pohjois-Suomeen" tai "pohjoiseen" (37 %). Kalevan näkökulmasta pohjoissuomalaisuuden "jäsenyyden" tuottaminen on perusteltua. Pohjois-Suomi Kalevan määrittelemänä olisi laaja ja takaisi laajan levikkialueen. Se on myös aluekokonaisuus, jolla muut pohjoisen alueelliset ykköslehdet (Lapin Kansa, Kainuun Sanomat) eivät "propagoi". Se on siten tapa erottua pohjoisen kilpailevista maakuntalehdistä.

Lehdistö- ja aluerakenteen suhdetta problematisoinut Severinsson (1989, 110-111) on neuvonut lehtiä luomaan valmiuksia, joilla ne voivat sopeutua aluerajojen (esim. läänirajojen) muutoksiin. Alueellinen sanomalehti voi myös pyrkiä *muuttamaan* olemassaolevien aluekäsitteiden *sisältöä* – se sopeutuu ja vaikuttaa. Ilkka ei ole vain raivannut Seinäjoen talousalueesta itselleen levikkialuetta, vaan se on samalla rajannut suomenkielistä Etelä-Pohjanmaata ja sen identiteettiä Seinäjoen talousalueeseen, omaan levikkialueeseen. Lehti voi näin perustella asemaansa oman levikkialueensa rajoja seuraavan (historiallisen) maakunnan ykköslehtenä. Levikkialueen korostaminen maakuntakokonaisuutena on tärkeää myös suhteessa ilmoittajiin. On olemassa talousalue, jonka ykköslehtenä lehti voi itseään markkinoida. Onkin tärkeää, että median roolia alueen transformatioprosessissa ei oteta annettuna – varsinkin kun sopivia aluekäsitteitä "oivalletaan" toimituksessa ja niiden käytöstä voidaan evästää toimittajia; Ilkassa on "sanottu" toimittajille aluekäsitteiden käytöstä.

On sanottu, joo. Kyllähän he sen tiedostavat, ei sitä tarte toistaa. Tämähän on päivän selvä asia meille. Lääni ei ole meille mitään. Maakunta on yhtä kuin meidän levikkialueemme kun taas lääni ei ole Ilkalle kovin relevantti käsite. Se on pelkkä hallinnollinen yksikkö, josta on meille enemmän haittaa kuin hyötyä. (Ilkan päätoimittajan haastattelu)

Maakunnan nimen ja rajojen lisäksi maakuntalehtien näkökulmasta maakunnan keskuspaikalla on merkitystä. Tätä todistaa se, että lehdet määrittelevät maakunnan keskuspaikkaa myös eksplisiittisesti. Hyvä esimerkki on Ilkka, jonka merkitys on ilmeinen siinä, että Etelä-Pohjanmaa hahmottuu nykyään enemmän Seinäjoki- kuin Vaasa-keskeisenä maakuntana (ks. myös Paasi 1986b). Sopeutumis- ja puolustustaistelua käydään siten useilla eri tasoilla (vrt. Severinsson 1989).

Maakunta diskurssina

Vaikka agendan aluetasoinen jakautuminen ja otsikoiden aluekäsitteet sinällään kertovat alueellisen ykköslehtien regionalistisesta roolista, agendan tai otsikoiden käsitteiden ei silti voi väittää syntyvän tietoisesti. Tietoisten tavoitteiden merkitys on selvästi suurempi eksplisiittisen regionalistisen sisällön yhteydessä. Tutkittavien lehtien eksplisiittisiä regionalistisia sisältöjä tarkastellaan artikkelissa diskurssina. Diskurssin käsite viittaa tässä sosiaalisen toiminnan ja kielen yhteenkietoutumiseen ja kielenkäytön kykyyn luoda sosiaalista todellisuutta (vrt. Fairclough 1992, 1993; Foucault 1972, 69). Sen sijaan että 'maakunta' nähtäisiin maantieteellisenä, konkreettisenä kategoriana, se nähdään tiedollisena rakenteena – diskurssina (vrt. Häkli 1994, 196). Diskurssilla viitataan tässä siten alueen käsitteen kytkeytymiseen yhteiskunnallisiin käytäntöihin, ei tekstien tai haastattelujen erilaisiin tapoihin puhua maakunnallisuudesta.

Vancen (1952) regionalismin määritelmää seuraillen alueellisen ykköslehden ymmärretään yhtäältä integroivan maakuntaa ja toisaalta erottavan ja puolustavan sitä. Integroivaa roolia lähestytään 1) alueellista identiteettiä korostavan 2) maakunnallista me-henkeä ilmentävän ja 3) yhteisöllisyyttä vaativan journalistisen sisällön kautta. Lisäksi lehdistä on etsitty asukkaita kuvaavia stereotyyppikäsitteitä. Levikkialuetta erottavaa roolia lähestytään 4) maakunnallisuutta korostavan ja 5) alueita regionalistis henkisesti vertailevan sisällön kautta. Paasi (1986b) on jaotellut regionalistisen sisällön väitöskirjassaan samansuuntaisesti.

Alue on identiteettiään tärkeämpi

Maakuntaa yhdistäviä ja puolustavia juttuja (ns. eksplisiittinen regionalistinen sisältö 104 lehtinumeron otannassa) oli tutkittavissa lehdissä vuonna 1987 32-142 (vähiten Etelä-Suomen Sanomissa, eniten Ilkassa). Kaikkiaan regionalistisia juttuja on vähän, Ilkassakin analyysin perusteella "vain" 1,4 juttua/lehtinumero. Tämä ei silti tarkoita, että alueelliset ykköslehdet eivät juuri ota kantaa oman alueensa puolesta. Regionalistiselle sisällölle on ominaista, että se aika ajoin pulpahtaa ja sitten taas hiipuu – riippuen kulloisistakin pinnalla olevista asioista.

Agendan analyysi osoitti, että maakunta näkökulmana korostuu voimakkaammin Pohjanmaan lehdissä. Tämä näkyy myös eksplisiittisessä regionalistisessä sisällössä: Ilkassa, Pohjalaisessa, Kalevassa ja Keskipohjanmaassa regionalistisia juttuja oli 112-142, Hämeen lehdissä 32-54 eli selvästi vähemmän (ks. taulukko 2). Lehtien välisiä määrällisiä eroja ei silti pidä korostaa, vaan ne on syytä nähdä suuntaa antaviksi. Kaikkiaan analyysin tavoite ei ole yleistää vaan suhteuttaa, tehdä ymmärrettäväksi erilaisia regionalistisia sisältöjä ja rooleja.

Teema	Il	Po	Kes	Ka	HS	ESS	FL	Yht.
Alueen erityisyys	9	12	8	8	1	3	5	46
"Me"-hengen ilmentäminen	33	44	28	20	4	3	11	143
Alueen personifointi	8	8	4	17	5	3	5	50
Yhteisöllisyyden vaatiminen	13	5	5	4	6	1	3	37
Maakunnallisuuden korostaminen	27	7	20	12	6	11	10	93
Alueiden vertailu	23	12	11	25	6	3	3	83
Maakunnan edun puolustaminen	29	24	41	48	13	8	17	180
Yht. N	142	112	117	134	41	32	54	632

Taulukko 2. Maakuntaa yhdistävien ja puolustavien juttujen jakautuminen eri teemakokonaisuuksiin analysoitavissa lehdissä 1987 (N=632).

Maakunnan luonnon, kulttuurin tai asukkaiden erityispiirteitä korostavia juttuja on suomalaisissa maakuntalehdissä hyvin vähän. Otannan avulla valitussa aineistossa (N=104 lehtinumeroa) Ilkassa, Pohjalaisessa, Keskipohjanmaassa ja Kälävassa alueellinen erityisyys painottui 8-12 jutussa, Hämeen lehdissä vastaavia juttuja oli 1-5. Analyysissa edellytettiin, että em. aihepiirit muodostivat joko yksinään jutun aiheen tai olivat sen yksi keskeisiä teemoja.

Lehtien väliset erot alueen erityisyyttä korostavassa sisällössä eivät ole suuret. Erojen merkitystä kuitenkin lisää se, että päätoimittajat haastattelujen mukaan tarkastelevat alueellisen identiteetin olemassaoloa ja merkitystä mediansa intressejä heijastavasta lähtökohdasta. Vaasan läänin lehdissä katsotaan, että niiden intressi on pyrkiä vahvistamaan ja luomaan alueellista identiteettiä. Esimerkiksi Keskipohjanmaan päätoimittaja totesi haastattelussa:

Kyllä lehden kannalta on luonnollisesti tärkeää, että alueella on identiteetti, koska lehti samaistuu samalla alueeseensa. Ja lehden intressissä on kaikin tavoin pyrkiä vahvistamaan alueellista identiteettiä, korostamaan sitä ja luomaan sitä.
(Keskipohjanmaan päätoimittajan haastattelu)

Hämeen Sanomien ja Etelä-Suomen Sanomien päätoimittajille ajatus lukijoiden "sosiaalistamisesta" kanta- tai pääjähämäläisiksi on sen sijaan vieras. Maakunnallista identiteettiä ei nähdä alueen ihmisten arkipäivässä, eikä sitä pidetä menestymisen ehtona.

En näe, että maakunnallinen identiteetti olisi Etelä-Suomen Sanomien elinehto. En usko, että lukijakuntakaan niin ajattelee. On muistettava, missä Lahti sijaitsee. Ollaan pääkaupunkiseudun lievealuetta ja tulevaisuudessa yhteydet Helsinkiin ehkä vielä helpottuvat ja nopeutuvat. Tämä merkitsee sitä, että Etelä-Suomen vaikutus lisääntyy ja pääjähämäläinen identiteetti entisestään ohenee.
(Etelä-Suomen Sanomien päätoimittajan haastattelu)

Miksi sitten alueelliseen identiteettiin "sitoutuminen" on vahvaa erityisesti Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla mutta ei Hämeessä tai Pohjois-Pohjanmaalla? Tarkasteltavien lehtien sivuilla esiintyneet, asukkaita kuvaavat stereotyyppikäsitteet todistavat, että alueellinen tietoisuus eteläpohjalaisuudesta on esimerkiksi hämäläisyyttä vahvempi ja selkeämpi (suomalaisten alueellisessa tietoisuudessa). Kun hämäläisyydestä oppii lehtiä selaamalla lähinnä *hitauden* stereotypian, eteläpohjalaisuus avautuu *yritteliäisyytenä, omatoimisuutena, kotiseurakkautena* jne.

Regionalistista sisältöä selittää siten kulloisenkin maakunnan sisältö alueellisessa tietoisuudessa. Kyse ei silti ole vain siitä. Hyviä esimerkkejä ovat Kokkolassa ilmestyvä Keskipohjanmaa, jolle keskipohjalaisen identiteetin ilmentäminen on keskeinen lähtökohta, ja Oulussa ilmestyvä Kaleva, jonka rooliin ei päätoimittajan mukaan kuulu pohjoispohjalaisen identiteetin korostaminen. Kyse on myös siitä, mihin halutaan sitoutua.

Fornäs (1990, 153) on kuvannut edellä kuvatun tapaista sitoutumista perinteeseen *valinnaksi*. Löfgren (1990) viittaa samaan problematiikkaan todetessaan, miten median avulla on Ruotsissa hitaasti mutta varmasti luotu *kansallista* identiteettiä, joka on ylittänyt luokka- ja sukupolvirajat, sukupuolen ja alueellisen identiteetin. Hän ei kuitenkaan katso kehityksen olleen väistämätöntä. Tämä on olennaista, koska se ilmentää, miten identiteetit eivät vain synny vaan niitä myös luodaan. Sitä, että perinteiden mukainen elämä suomalaisissa sanomalehdissä on myös median omia intressejä peilaava valinta, kuvaa Ilkan ja Pohjalaisen tapa *rajata* eteläpohjalaisuutta. Ilkassa alueellinen identiteetti sidotaan talousmaakuntaan, Pohjalaisessa ei ylipäättänsä haluta korostaa "keinotekoisia" talousmaakuntia, vaan lehden toimituspolitiikka tukeutuu läänikokonaisuuden olemassaoloon.

Luostarinen ja McInnes (1992, 12) ovat todenneet, kuinka Skotlannin joukkotiedotus omaksuu kansallista symboliikkaa ja kansallisesti latautuneita aihealueita käyttöönsä vastaanottajan ja markkina-aseman mukaan. Sama pätee suomalaisiin ykköslehtiin. Alueelliseen (maakunnalliseen) identiteettiin ja yhteisöllisyyteen tukeudutaan, jos ja kun se nähdään tarpeelliseksi. Silti tausta-alueen merkitystä ei pidä mitätöidä. Suomessa muuttovirta on suuntautunut lähinnä eteläiseen Suomeen, jolloin on helppo ymmärtää, että siellä alueellisuuden pohjalta syntyvä yhteisöllisyys ja identiteetti eivät ole vahvoja.

"Me" - levikkialue

Me-henkeä *ilmentäväksi* sisällöksi ymmärretään tässä jutut, jotka tuovat esiin maakunnan asukkaiden yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Yhteisöllisyyttä *vaativaksi* sisällöksi ymmärretään puolestaan jutut, jotka peräävät alueen asukailta yhteenkuuluvaisuutta ja yhteen hiileen puhaltamista ja usein ilmentävät samaan aikaan maakunnallisen yhteishengen vähäisyyttä tai sen rakoilemista.

Alueellisen identiteetin tapaan lehtien pyrkimys tuottaa ja uusintaa nimenomaan oman levikkialueen olemassaoloa on myös yhteisöllisyyteen keskeisiä määrittäjiä. Toimituspoliittisten ja niiden taustalla olevien levikkialueiden tavoitteiden merkitys näkyy ennen muuta siinä, *kenen* me-henkeä ilmentetään tai kenen yhteisöllisyyttä vaaditaan. Esimerkiksi Kalevassa yhteisöllisyyttä perätään ennen muuta pohjoissuomalaisilta, ei niinkään oululaisista tai pohjoispohjalaisilta. Toisaalta valinnan ja motiivien merkitystä todistaa se, että yhteisöllisyyttä korostavien tavoitteiden merkitys vähenee, jos tavoiteltu levikkialue ei rajaudu maakuntaan tai valtakunnanosaan ja aluetta hyvin kuvaavaa käsitettä ei ole (vrt. Etelä-Suomen Sanomain useita lääninrajoja rikkova levikkialue).

Maakunnallisen sanomalehden vahva pyrkimys pitää yllä levikkialueen yhteis-

söllisyyttä näkyy edelleen siinä, että se välttää tekemästä vastakkainasetteluja levikkialueen sisällä. Sisäisiin kädenvääntöihin ei yksinkertaisesti "kannata" mennä mukaan. Kiistoihin osallistumisen sijaan alueelliset ykköslehdet ikään kuin nostavat itsensä muun muassa alueen kansanedustajien tai kilpailevien kuntien yläpuolelle. Omaa tarpeellisuutta perustellen ja ikään kuin viestinä lukijalle ne kertovat: jos poliitikot ja kunnat sortuvatkin torailuun ja pikkupolitikointiin, me kannamme huolta koko alueen edusta.

Tuulikki Ukkola (1987 Kalevan artikkelitoimittaja) kirjoitti alakerrassaan "Virkamiehen sananvapaus" Kalevassa 12.8.1987: "Mutta jos ajatellaan koko Pohjois-Suomea, Lapissa varmasti kaivataan uusia työpaikkoja kipeämmin kuin Oulun seudulla. Pohjois-Suomen kokonaisedun kannalta onkin järkevintä sijoittaa uusi tehdas Lappiin lähelle Soklin kaivosta. Oulun kaupungin virkamiesten velvollisuutena ei tietenkään ole katsella asioita koko Pohjois-Suomen kannalta. ... Tiedotusvälineiden tehtävänä on selostaa päättäjille ja tehtaan johdolle, mikä tässä tilanteessa olisi järkevin vaihtoehto."

Me-henkeä ilmentävä sisältö painottui kaikkiaan tutkittavissa lehdissä voimakkaasti urheilusivuille. Se myös erotti tarkasteltavana olevia lehtiä. Kun "*Pesis-potti Pohjanmaalle*" tai "*Vapaapainin valtikka Lakeudella*" ovat kuvaavia esimerkkejä erityisesti Ilkan ja Pohjalaisen vahvasta me-henkisyydestä, Etelä-Suomen Sanomain tai Hämeen Sanomain sivuilla maakunta sen sijaan voittaa hyvin harvoin.

Ilkan ja Pohjalaisen positiivisia ja vahvistavia ilmaisuja käyttämä me-henkinen uutisointi on kiinnostava tematiikka myös siksi, että se ilmentää mediarutiinien pysyvyyttä ja merkitystä. Mediarutiineilla viitataan tässä uutisten hankintaan liittyviin erilaisiin käytäntöihin ja konventioihin (ks. Shoemaker & Reese 1991). Niin Ilkan kuin Pohjalaisenkin toimittajat totesivat haastatteluissa, ettei "me"-henkinessä (urheilu-)uutisoinnissa ole kyse yksittäisen toimittajan tai koko toimituksen vahvasta maakuntahengestä. Kyse on perinteeseen sosiaalistumisesta. Vaikka Satakunnasta Vaasaan muuttavasta toimittajasta ei "tulekaan" koskaan eteläpohjalaista, hänen juttunsa silti henkivät pohjalaisten "me"-henkeä.

Regionalistisen roolin näkökulmasta on olennaista, että yksilötaso on selvästi alisteinen mediarutiineille (vrt. Hemánus 1990, 22-23). Koska nimenomaan ammattirooli ohjaa siinä, mitkä asiat toimittaja näkee uutisen arvoisiksi ja miten hän juttunsa rakentaa, toimittajan koulutuksen, kotipaikan tms. merkitys alueellisen ykköslehden regionalistisen roolin kannalta ei ole ainakaan ensisijainen. Toisaalta koska mediarutiinit eivät heijasta yksilötason tekijöitä, organisaatiotason merkitys kasvaa. Organisaatiotason merkitystä korostaa myös se, että lehden linja haastattelujen perusteella selvästikin "leijuu" toimituksissa.

Luulen, että vaikka uutistyö on arkista, se on myös pitkälle alueen edun ajamista. Esimerkiksi maakaasuputki..Totta kai, vaikka se on valtakunnallinen asia, niin sitä uutisoidaan niin, että putkea ajetaan tulemaan täältä meidän alueelta. ... Jos Forssan Lehteen tulee, kyllä sitä pakostakin muuttuu [lounaishämäläisty -JO]. Koska meidän on tehtävä paikallisia ja omaan alueen uutisia. Kertakaikkiaan ei mitään muuta."

(Forssan lehden toimittajan haastattelu)

Toimituksessa ei ole mitään erityistä pohjoissuomalaista henkeä. Pohjoissuomalaisuus näkyy kuitenkin kriittisyytenä ja epäilynä Helsingissä tehtyjä päätöksiä kohtaan. ... Tiedostan kirjoittavani pohjoissuomalaisille. Siksi esimerkiksi noston otsikkoon alueelle tärkeän puolen asiasta ja valitsen haastateltaviksi pohjoissuomalaisia.

(Kalevan toimittajan haastattelu)

Häkli (1994, 193) toteaa, että maakunnan diskursiivisuuden ydin on siinä, ettei sitä voi tarkastella totena tai epätotena. Alueellista yhteisöllisyyttä ja/tai identiteettiä ei voi myöskään tarkastella kyseisellä jatkumolla, sillä alueellisen identiteetin tuottaminen ja uusintaminen kytkeytyy paikallistasoa ylempillä tasoilla juuri alueellisten instituutioiden käytäntöihin (vrt. Paasi 1986b). *Idea* alueellista identiteetistä tai yhteisöllisyydestä on siten "todellista" kaikille siihen sitoutuneille alueellisille ykköslehdille. Toisin kuin Skogerbo ja Lundby (1988) arvioivat, median rooli alueellisen identiteetin välittäjänä ei edellytä "olemassaolevaa" identiteettiä, jota se ikään kuin heijastaisi.

Maakunnallisuutta ja politiikkaa

Maakunnallisuutta korostavaksi sisällöksi ymmärretään tässä jutut, jotka yleisellä tasolla (ei yksittäiset hankkeet tms.) korostavat lehden levikkialueen etua, painottavat ylipäättänsä maakuntien "elinvoimaisuuden" tärkeyttä, maan tasapuolista kehittämistä, aluepolitiikan ja hallinnon hajauttamisen tärkeyttä.

Maakuntaa puolustavia (erottavia) regionalistisia juttuja oli analysoidavissa Vaasan ja Oulun läänin lehdissä selvästi Hämeen lehtiä enemmän. Lehden levikkialue osoittautui myös tässä keskeiseksi regionalistisen roolin määrittäjäksi. Maakunnallisuus ilmenee ykköslehdissämme sitä vahvemmin, mitä enemmän lääninrajat poikkeavat lehden levikkialueen rajoista; jos vuonna 1987 lääni oli Pohjalaisen näkökulmasta "pienin toimiva alueyksikkö", Ilkan näkökulmasta läänistä on pikemminkin haittaa sen "väärrien rajojen" takia.

Tutkimusajankohtana tarkasteltavana olevista lehdistä Ilkka (edelleen) ja Keskipohjanmaa olivat keskustalaisia, Pohjalainen kokoomuslainen, loput sitoutumattomia. Alueellisen ykköslehden poliittinen suuntautuneisuus ei juuri näy siinä, miten alueellinen identiteetti ja/tai yhteisöllisyys ilmenevät sen sivuilla. Maakunnallisuutta korostavaa sisältöä poliittinen suuntautuneisuus sen sijaan määrittää. Selkeimmin poliittinen suuntautuneisuus näkyi Ilkassa ja Keskipohjanmaassa. Lehdet kanavoivat maakunnallisuuden keskustaan ja pelkäsivät, että esimerkiksi maakuntahallinto jäisi vuoden 1987 keväällä muodostetun Holkerin sinipunahallituksen aikana "vitsien tasolle". Toisaalta poliittisen suuntautuneisuus näkyi Hämeen lehdissä. Niissä keskustan aluepolitiikan nähtiin suosineen "maakuntia" eteläisten teollisuuspaikkakuntien kustannuksella.

Artikkelissa on tähän saakka paljolti sivuutettu, kenen äänillä ja diskursseilla lehdet operoivat tuottaessaan maakunnan ja maakunnallisuuden määrittelyjä. Uutisissa yhteenkuuluvaisuuden tunteeseen vetoavat, alueita vastakkain asettavat, maakunnallisuutta painottavat jne. tyypillisesti maakunnallisten instituutioiden edustajat (maaherra, maakuntaliiton johtaja) tai muut alueen virkamiehet sekä oman alueen kansanedustajat. Juttujen regionalistiset äänet korostavat omalta osaltaan sitä, miten 'maakunnassa' on viime kädessä kyse viitetodellisuudesta. Se on olemassa ja tärkeä ennen muuta tietyille instituutioille.

Etelä – pohjoinen -akselin vastakkainasettelut

"Etelän rikkaat" ja *"pohjoisen päähänpotkitut"* ovat sananparsia, joita ainakin 'maakuntien miesten' arkikielessä saattaa silloin tällöin kuulla. Tässä yhteydessä em. käsitteet ovat ehkä yllättävänkin keskeisiä, sillä vuonna 1987 Ilkan, Keskipohjanmaan ja Kalevan alueiden eroja käsitteleville jutuille olivat yhteistä juuri regionalistiselle kielelle ominaiset *vastakkainasettelut*. Tyypillisesti niissä tehdään vastakkainasetteluja *kehitysalueiden, pohjoisen, muun Suomen, muun maan, maakuntien ja maaseudun* sekä toisaalta *etelän, etelän rintamaan, Etelä-Suomen,*

pääkaupunkiseudun ja Helsingin välillä (vrt. Paasi 1986b).

Hämeen lehdet hahmottuivat sen sijaan samaan aikaan osaksi "etelää" ja toisaalta pääkaupunkiseudun ulkopuoliseksi, jonkinlaiseksi väliinputoaja-alueeksi, jonka yli rahat lentävät ja jonka ongelma on liian läheinen sijainti pääkaupunkiin. Vastakkainasetteluita "etelän rintamaan" lehdissä oli silti huomattavasti pohjoisen lehtiä vähemmän, eikä "etelän herroista" puhuttu.

Tutkittavien lehtien jakautuminen edellä kuvatulla tavalla yhtäältä "kehitysalueiden" ja toisaalta "etelän rintamaan" ääniin osoittaa, että lehden levikkialueen sijainti (suhteessa pääkaupunkiseutuun) on sen regionalistisen roolin keskeinen määrittäjä. Toisaalta alueita vertaileva regionalistinen sisältö todistaa, miten lehden poliittinen suuntautuneisuus näkyy sen tavassa toimia levikkialueen puolustajana. Kun keskustalaisissa lehdissä alueiden erot täsmennettiin "hallitsemattoman rakennemuutoksen hallituksen", "juppihallituksen", "etelän hyväosaisia suosivan" hallituksen jne. aiheuttamiksi, Pohjalaisessa viitattiin "elinkeinolämään", "valtioon", "maatalouden järjestöihin" jne.

Vastakkainasetteluilla on merkitystä myös siksi, että maan eri osien lehtien yleisöjä eivät erota vain alueen asukkaisiin, kulttuuriin ja luontoon liittyvät erityispiirteet. Pohjoisemman Suomen lehtien sivuilla korostui vuonna 1987 myös ns. kehitysalueetietoisuus – identiteetti, joka suhteessa Etelä-Suomeen hahmottui jonkinlaisena vähempiosaisuutena.

Edellä olevat esimerkit osoittavat, miten yhteiskunnallinen konteksti on tärkeä regionalistisen roolin määrittäjä. Kyse ei ole koko ajan ja vain "levikkialueen tuottamisesta ja uusintamisesta", vaan lehtien sisältö heijastaa aina yhteiskunnassa keskustelun alla olevia kysymyksiä. Esimerkiksi Keskipohjanmaassa olivat 1987 pinnalla sairaanhoitopiirin rajoihin liittyvät asiat – ennen muuta siksi, että ne olivat sitä myös levikkialueen kunnissa. Ei voida myöskään väittää, että maakunnan puolustaminen on vain lehden toimintaedellytysten puolustamista. Konkreettisella tasolla lienee enemmän kyse siitä, että kulloisetkin hankkeet ovat tärkeitä levikkialueen ihmisten näkökulmasta – ja sitä kautta tärkeitä myös lehdelle.

Yhteiskunnallinen konteksti on siis ylipäätänsä olennaista. Toisaalta aika muuttaa alueellisuuden ehtoja ja ehdot edelleen intressejä. Kaikkiaan ilmentäessään sidonnaisuutta levikkialueeseen, omiin tavoitteisiin ja yhteiskunnalliseen kontekstiin alueellisten ykköslehtien regionalistiset roolit ovat paitsi erilaisia myös perusteltuja ja siksi "oikeita".

Alueellisten ykköslehtien näkökulmasta 1990-luvulla Suomen liittyminen EU:hun on ollut yksi keskeinen muutos yhteiskunnallisessa kontekstissa. Sanoma-lehtien palstoilla maakunnat ovat saaneet uudenlaista painoa, kun oman alueen on täytynyt kilpailla aluepoliittisesta supertuesta, maataloustuesta jne. tai kun oman alueen virkamiehiä on täytynyt patistaa pitämään maakunnan puolta. Vieläkin ajankohtaisempi esimerkki yhteiskunnallisen kontekstin merkityksestä on aluehallinto 2000 -hankkeeseen liittyvä lääninjakokeskustelu, joka on innostanut erityisesti Joensuussa ilmestyvän Karjalaisen mutta myös Jyväskylässä ilmestyvän Keskisuomalaisen kirjoittamaan oman lääninsä ja nykyisen läänijaon puolesta aika ajoin lähes päivittäin.

Maakuntalehtien regionalististen roolien näkökulmasta läänikeskustelu on mielenkiintoinen muun muassa siksi, että se vahvistaa, miten näkökannat heijastavat paitsi maakunnan myös lehden etua. On helppo ymmärtää, että Karjalainen ja Keskisuomalainen puolustavat omaa lääninään, puolustavathan ne samalla niille itselleen tärkeää aluetta, levikkialuetta.

Keskisuomalainen kirjoitti 3.2.1996 pääkirjoituksessaan "Kunnanjohtajien vaikuuttava sanoma" mm. seuraavaa: "Nyt on tiukan totuuden aika käsillä. Keski-Suomen läänin lopettaminen jakaisi kunnat ja väestön monien ympärillä sijaitse-

vien vaikutuskaupunkien kesken. Keski-Suomena tunnettavaksi kaistaleeksi muodostuisi nykyistä olennaisesti suppeampi alue, jolla asuisi kenties 200 000 asukasta, kun heitä nyt on 260 000.”

Kokkolassa ilmestyvä Keskipohjanmaa todistaa toisesta näkökulmasta, kuinka lehden esittämässä aluekonstruktioissa on luettavissa myös sen oma tavoite: levikkialueen vahvistaminen. Keskipohjanmaa ei ole lääninuudistusta vastaan. Ja miksi olisi, koska nykyinen lääninraja rikkoo sen levikkialueen Vaasan ja Oulun läänin puoleiseen Keski-Pohjanmaahan? Sen sijaan lehti on toivonut, että maakunnan Vaasan läänin puoleiset kunnat ymmärtäisivät yhteisen edun ja esittäisivät valmiutensa ja toiveensa siirtyä Oulun lääniin. Keskipohjanmaa itse saisi samalla paitsi yhtenäisemmän myös vahvemman levikkialueen, jolla on tulevaisuudessa mahdollisuus saada oma elinkeino- ja työvoimakeskus.

Maakunnallisen sanomalehden regionalistinen rooli reagoi siis sujuvasti muutokseen ympäristössä. Mielenkiintoista ”muuttumisleikissä” on lisäksi se, miten tarvittaessa ollaan valmiita perustelemaan näkemyksiä hyvinkin erilaisilla, pitkällä jatkumolla ehkä ristiriitaisillakin argumenteilla. Läänikeskustelussa Karjalainen ja Keski-suomalainen ovat esitelleet ja itsekin tarttuneet professori Heikki Kirkisen lanseeraamaan ns. *maakuntalääni*-käsitteeseen.

Käsite on mielenkiintoinen sen ristiriitaisuuksien takia. Maakunta ja lääni on yhdistetty samaan sanaan, kun niiden on perinteisesti katsottu edustavan hyvinkin erilaisia asioita: lääni teknistä ja hallinnollista, maakunta alueen ihmisistä nousevaa (ks. esim. Paasi 1986b). Toisaalta *lääniä* ja lääninhallintoa on puolustettu em. lehtien sivuilla muun muassa alueellisen identiteetin ja yhteenkuuluvaisuuden tunteilla – argumenteilla jotka ideaalikäsitteinä on perinteisesti liitetty maakuntaan.

Maakunnallisten sanomalehtien EU-kirjoittelussa on voinut panna merkille samansuuntaisia ristiriitaisuuksia. Tässä tapauksessa kyse on käsitteen sisällön määrittelystä kulloinkin järkevällä ja sopivalla tavalla. On yhtä hyvin mahdollista argumentoida, että maakuntien mahdollisuudet vaikuttaa niiden omaan kehitykseen kasvavat EU:n rakenne- ja aluepolitiikan avulla tai että tehokkuutta ja taloudellisuutta ihannoiva EU autioittaa maaseudun.

Varsinkin maakunnallisten lehtien sivuilla käytävä läänikeskustelu ei ole kuitenkaan tärkeä vain siksi, että se kuvaa osaltaan niiden pyrkimystä toimia levikkialueen etua silmällä pitäen. Kannanotot ja keskustelu todistavat, että viestimillä on (yhä) keskeinen rooli alueen transformaatioprosessissa. Vaikutukset eivät ole jääneet vain 1800-luvun lopulle, jolloin maakunnallinen sanomalehdistö vauhditti osaltaan maakuntainstituution nousua (ks. esim. Tommila 1988). Aluejärjestelmän muutoksen vauhdittajia ja vastustajia ovat myös tämän päivän lehdet.

Me-yhteisölle ääni, yhteiskunnallinen rooli ja puolustaja

Alueellisten ykköslehtien regionalistisia rooleja on tarkasteltu lähtökohtana median ”konkreettiset” intressit: on tärkeää pyrkiä vaikuttamaan aluerajoihin ja alueellisen päätösvaltaan levikkialueen näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti, koska ’maakunta’ tarjoaa sopivan viitetodellisuuden – legitimitietin yhden keskeisen perustan.

Bourdieu (1991) määrittelee *symbolisen vallan* vallaksi konstruoida sosiaalista todellisuutta, kykyä luoda tuottaa ja purkaa representaatioita, jotka tekevät ryhmät näkyviksi niille itselleen ja muille. Väliverronen (1993, 31) puhuu median diskursiivisesta vallasta, joka hänen mukaansa tulisi ymmärtää kyvyksi ja mahdollisuudeksi nimetä, luokitella, tuottaa ja purkaa ryhmiä. Jos viestinten valtaa lä-

hestyään symbolisen ja/tai diskursiivisen vallan käsittein, olennaisempaa on tehdä 'maakunta' näkyväksi kulloistenkin lehtien sivuilla kuin ihmisten arkipäivässä. Maakunta on olemassa alueellisten ykköslehtien sivuilla siten enemmän tiedollisena rakenteena, sen muusta olemassaolosta ei niiden sisältöjen perusteella voida väittää kovinkaan paljon.

Pietilä ja Sondermann (1985, 77-78) paikantavat joukkoviestinnän vallan siihen, että media tarttuu vastaanottajiin ja muodostaa näistä jonkinlaisen yhteiskunnallisen ryhmittymän ulospäin yhteiskuntaan. Niin ikään he väittävät, että lehden lukijakunta tulee yhteiskunnalliseksi voimaksi ja ryhmäksi juuri sitä kautta, että se saa lehdessä äänen ja yhteiskunnallisen toimintakyvyn, jotta sillä ei olisi ilman lehteä.

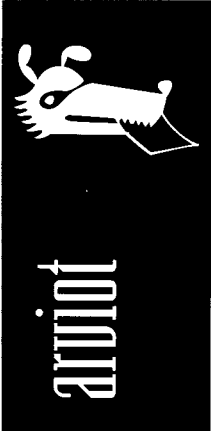
Maakunnan/valtakunnanosan asukkaat tulevat yhteiskunnalliseksi ryhmäksi alueellisten lehtien sivuilla. Lukijoiden voi väittää saavan myös äänen ja yhteiskunnallisen toimintakyvyn, kun he lähteiden ja lehden suulla ottavat kantaa, esittävät, puolustavat, vastustavat jne. Tässä yhteydessä lukijoiden saamaa ääntä ja yhteiskunnallista toimintakykyä olennaisempaa on kuitenkin se, että maakunnan asukkaat saavat puolustajan, alueen lehden. Toisaalta koska on puolustaja, "täytyy" alla puolustettavakin. Alueellisten viestimien näkökulmasta me-yhteisön maakunnallisen viitetodellisuuden, syntyminen on tärkeää, koska ne voivat (halutessaan) legitimoida olemassaolonsa tarpeellisuutta ko. ryhmän ja sen sosiaalisen identiteetin avulla. Viime kädessä ei siten ole olennaista, mikä viiteryhmä on. Tärkeintä on, että se on olemassa.

Ennustamiseen harvoin kannattaa ryhtyä. Ajatusleikkinä ei kuitenkaan tuntuisi mahdollomalta, että Ilkan intressissä olisi määritellä (etelä)pohjalaisuus tulevana vuosikymmeninä laajemmin. Ehkä vielä helpompaa olisi ajatella, että Pohjalainen suomalaisen aluejärjestelmän muutosten melskeissä alkaisi luopua lääniajatuksestaan, Kalevalla tarpeita toimituspolitiikan muuttamiseen ei ehkä olisi...

Kirjallisuus

- Aitheid, David (1985)
Media Power. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Altheide, David & Snow, Robert B. (1979)
Media Logic. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Bourdieu, Pierre (1977)
Outline of a Theory of Practice. Cambridge: Cambridge Press.
- Bourdieu, Pierre (1991)
Language and Symbolic Power. Cambridge: Polity Press.
- Bradshaw, Michael (1988)
Regions and Regionalism in the United States. London: Macmillan.
- Brown, Richard Maxwell (1983)
The New Regionalism in America, 1970-1981. Teoksessa Robbins, William G. & Frank, Robert J. & Ross, Richard E. (toim.), Regionalism and the Pacific Northwest. Corvallis, Oregon: Oregon State University Press, 37-96.
- Fairclough, Norman (1993)
Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities. Discourse and Society vol. 4(1993):2, 133-168.
- Fairclough, Norman (1992)
Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.
- Fornäs, Johan (1990)
Speglingar. Om ungas mediebruk i senmoderniteten. Teoksessa Hannerz, Ulf (toim.) Medier och kulturer. Stockholm: Carlssons, 149-170.
- Foucault, Michel (1972)
Archaeology of Knowledge. London: Tavistock.
- Hemánus, Pertti (1990)
Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hustich, Ilmari (1977)
Regionalism och regional politik. Åbo: Särtryck ur Skriftserie given av Handelshögskolan vid Åbo Akademi.
- Häkli, Jouni (1994)
Maakunta, tieto ja valta. Tutkimus poliittis-hallinnollisen maakuntadiskurssin ja sen historiallisten edellytysten muotoutumisesta Suomessa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kariel, Herbert G. & Rosenvall, Lynn A. (1981)
Analyzing News Origin Profiles of Canadian Daily Newspapers. *Journalism Quarterly* 58(1981):Summer, 254-259.
- Knight, David B. (1982)
Identity and Territory. Geographical Perspective on Nationalism and Regionalism. *Annals on the Association of American Geographers* 72(1982), 524-531.
- Lundby, Knut (1993)
Mediekultur. Oslo: Universitetsforlaget.
- Luostarinen, Heikki & McInnes, John (1992)
Mitä pienet edellä, sitä pienet perässä? Skotlanti, Suomi ja joukkotiedotus. *Tiedotustutkimus* 15(1992):3, 3-14.
- Löfgren, Orvar (1990)
Medierna i nationsbygget. Hur press, radio och TV gjort Sverige svenskt. Teoksessa Hannerz, Ulf (toim.) *Medier och kulturer*, Stockholm: Carlssons.85-120.
- McCombs, Maxwell E. & Shaw, Donald L. (1972)
The Agenda-setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly* 36(1972), 176-187.
- Miettinen, Jorma (1980)
Sanomalehtien lukeminen. Viestintätutkimusseuran julkaisuja 2. Weilin & Göös, Turku.
- Orjala, Jaana (1995)
Omaksi ja maakunnan hyväksi. Alueellisten ykköslehtien levikkialuetta yhdistävä ja puolustava sisältö ja alueellisuuden ehdot. *Journalistiikan lisensiaatintyö*, Jyväskylän yliopisto.
- Paasi, Anssi (1986a)
The institutionalization of regions. A theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia* 164(1986):1, 105-146.
- Paasi, Anssi (1986b)
Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 8.
- Paasi, Anssi (1991)
Deconstructing regions: notes on the scales of spatial life. *Environment and Planning A*, 23(1991), 239-256.
- Pietilä, Kauko & Sondermann, Klaus (1987)
Luonnoksia joukkoviestinnän sosiologisen tutkimuksen metodiksi. Tampere: Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Sarja B 50/1987.
- Robbins, William G. (1983)
Introduction. Teoksessa Robbins, William G. & Frank, Robert J. & Ross, Richard E. (toim.), *Regionalism and the Pacific Northwest*. Corvallis, Oregon, Oregon State University Press, 1-19.
- Severinsson, Ronny (1989)
Den geografiska faktorn i tidningsvalet. Teoksessa Weibull, Lennart & Björkqvist, Karin (toim.) *Dagspressen och dess läsare*. Stockholm: Almqvist & Winksell International, 99-113.
- Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen (1991)
Mediating the Message. *Theories of Influences on Mass Media Content*. New York: Longman Publishing Group.
- Skogerbø Eli & Lundby, Knut (1988)
Medieutvikling, kultur og regional identitet. Rapport 1/1988. Oslo: Institutt for medier og kommunikasjon Universitetet i Oslo.
- Smith, Gordon (1976)
Politics in Western Europe. A Comparative Analysis. London: Heinemann Educational Books.
- Tommila, Päiviö (1988)
Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809-1859. S. 77-265 Teoksessa Suomen sanomalehdistön historia I. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905. Kustannuskiila. Kuopio.
- Vance, Rubert B. (1952)
The Regional Concept as a Tool for Social Research. Teoksessa Jensen, Merrill (toim.), *Regionalism in America*. Richmond, Virginia: The university of Wisconsin Press, 119-140.
- Vartiainen, Perttu (1993)
Kunta - aineksia maantieteelliselle käsitelarkastelulle. *Alue ja Ympäristö*, 22(1993):2, 32-41.
- Väliverronen, Esa (1993)
Diskurssien verkossa. *Joukkoviestimet, julkisuus ja valta. Tiedotustutkimus* 16(1993):1.
- Walmsley, D. J. (1982)
Mass media and Spatial Awareness. *Tidsschrift voor economische en sociale geografie* 73(1982), 32-42.

Kieli vallan välineenä

**Kalliokoski, Jyrki (toim.):
TEKSTI JA IDEOLOGIA.**

Kirjoituksia kielestä ja vallasta julkisessa kielenkäytössä. Kieli 9. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos 1996. 238 s.

Vuonna 1979 ilmestyi Englannissa kaksi lingvistiikalle uutta suuntaa viitoittanutta kirjaa, Roger Fowlerin ja kumppanien Language and Control sekä Gunther Kressin ja Robert Hodgen Language as Ideology. Nämä kirjat laskivat perustan kriittiseksi lingvistiikaksi kutsutulle tutkimussuunnalle. Se lähti perinteisesti lauselingvistiikasta, mutta sittemmin 90-luvulle tultaessa suuntauksen tutkimustyö on laajentunut teksteihin ja diskursseihin kohdistuvaksi kriittiseksi tekstintutkimukseksi tai diskursisianalyysiksi. Jyrki Kalliokosken toimittama, esipuheesta ja johdannosta sekä seitsemästä eri tekijän artikkelista koostuva Kieli ja ideologia sijoittuu tukevasti tälle, alkupe- räisten kriittisten lingvistien ohella mm. Norman Faircloughin ja Teun A. van Dijkin edustamalle jatkumolle.

Kriittinen lingvistiikka asetti jo ensimmäisissä esityksissään kielen ja ideologian suhteen yhdeksi kielitieteen keskeisimmistä tutkimusongelmista. Näin otettiin etäisyyttä perinteisen lingvistiikan tavasta tutkia kieltä omana, yhteiskunnallisista käyttöyhteyksistä erillisenä järjestelmänään. Suuntaus ymmärsi ideologian tavaksi jäsentää kielellinen esitys jostain erityisestä näkökulmasta niin että tuloksena on osittaista tai vääriä tietoisuutta. Tarkemmin: ideologia vääristää asioita luokkaetujen hyväksi. Kalliokoski sitoutuu johdanna- saan samansuuntaiseen ideologianäkemykseen, joskin luokka- edut ovat korvautuneet vallan asymmetrialla: "Ideologian tehtävä on luoda ja pitää yllä vallan asymmetriaa" (s. 15).

Selvitellessään kielen ideologista toimintaa kriittinen lingvistiikka hyödynsi aineistonaan paljonkin joukkoviestintätekstejä. Kieli ja ideologia noudattelee tältäkin osin samaa linjaa: seitsemästä ar-

tikkelista kuuden kohteena on joukkoviestinnän tai vaikuttajien kieli ja vain yksi artikkeli pureutuu kansalaisten viranomaisille kohdistamaan kielenkäyttöön. Kalliokoski perustelee johdannossaan artikkelien kohdentumista sanomalla, että niissä on eriteltäviksi "pyritty valitsemaan tekstejä, joissa vallan asymmetriat ja niistä seuraava ideologisuus on seurausta tekstien institutionaalisuudesta" (s. 17). Huomiota herättää kuitenkin, että vain Kalliokosken omassa artikkelissa "Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä" ideologia toimii tutkimusta jäsentävänä käsitteenä. Muissa, pääosin gradujen pohjalta kirjoitetuissa artikkeleissa käsitettä ei juurikaan esiinny, eikä niissä kaikissa edes kielen ja vallan problematiikka esiinny selkeästi eksplikoituna.

Mainitussa artikkelissaan Kalliokoski vertailee uutismuodon muuttumista sadan vuoden takaisista Päivälehdien pikku-uutisista nykyisiin uutisteksteihin. Artikkelisi sisältää viljalti tiedotusoppilaisesti kiintoisia huomioita, mm. sen että sata vuotta sitten lehtitekstit eivät

vielä olleet eriytyneet siten kuin nykyisin. Päätuloksena pidän kuitenkin havaintoa, jonka mukaan sadan vuoden takaisissa pikku-uutisissa toimittajan ääni jäseni häpeilemättä vallan asymmetriaa ylhäältä alas – niissä säätyläinen orientoitui rahvaaseen milloin valistavasti, milloin huvittuneesti, usein jopa empaattisesti. Nykyään toimittaja sitävästoin vetäytyy uutisten moniäänisyyden taakse: näin ennen avoin vallan asymmetria peittyi mutta pysyy juuri peit- tyneenä kyseenalaistamattomasti

voimassa. Tosin huomioitaan nykyuutisesta Kalliokoski dokumentoi vain muutamalla esimerkillä.

Elina Heikkilä on paneutunut artikkelissaan tiedotusoppilaisesti laiminlyötyyn tekstilajiin, uutisku- vateksteihin. Hänen niittä koskeva erittelynsä jää puhtaasti kielitieteelliseksi; esimerkiksi kiintoisa kysymys kuvatekstien ja kuvien yhteistoiminnasta merkitysten tuottamisessa on sivuutettu kokoon. Outi Blomqvist tutkaillee puolestaan kahden esimerkin valossa, kuinka pakolaisia merkityksellistetään uutisissa. Tulokset eivät yllätä: uutisissa pakolaisia on tapana tarkastella viranomaisnäkökulmasta, jolloin he merkityksellistyvät eriytymättömäksi, viranomaisten riesana olevaksi massaksi. Pakolaismetaforiikka luonnehtii pakolaisuutta eräänlaiseksi hillit- tömäksi luonnonvoimaksi, virrak- si, tulvaksi jne.

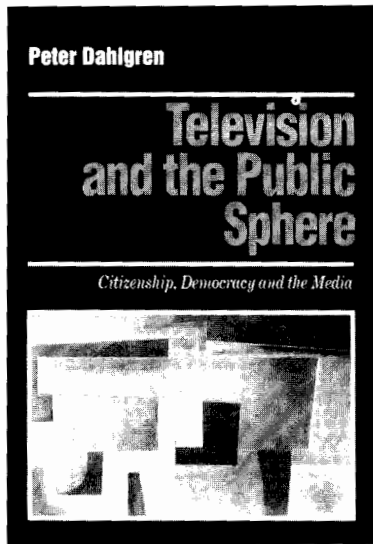
Pirjo Karvonen havaitsee talousuutisoinnissa samanlaista luonnonvoimametaforiikkaa: koetaan valuuttamyrskyjä, ollaan mukana ensimmäisessä aallossa tai sitten ei jne. Taloutta koskevien tekstien toimijoiksi saa hakemalla hakea ihmisiä; yleensä nuo toimijat ovat laman, tulosvastuun tai kilpailukyvyn tapaisia abstraktioita, jotka toimivat "maailmassa it- senäisinä vaatien, aiheuttaen tai velvoittaen ympäristöään" (s. 156). Tällaisten abstraktioiden elollistaminen, niiden varustaminen inhimillisillä kyvyillä – esimerkiksi markkinat ennakoivat, laske- vat, vaativat tms. – tekee niistä Karvosen mukaan myyttisiä jumalolentoja, "jotka vaativat hyvitystä ja uhria" ja joita on näin ollen "syytä lepyttellä" (s. 158). Tällaisen talousuutispuheen taustaksi olisi ollut paikallaan viitata kriittisesti kapitalistisen talousmuodon erityisyyteen, siihen että kapitalisti- sessä muodossaan talous on irtautunut ihmisten käsistä ja siitä on tullut yhteiskunnassa ihmisten toi- minnalle pakkoja ja rajoja asettava – jos kohta myös mahdollisuus- aavaa – "toinen luonto".

Eila Mustaparta tutkii eduskun- nan suuressa EY-keskustelussa 1992 esiintyneitä politiikan kielen metaforia. Iina Hellstenin EU-uti- sointia koskevan tutkimuksen ta-

voin (Tiedotustutkimus, 17:4, 1994, 74-86) hän havaitsee, että "juna" toimi keskeisenä EY/EU:hun liittymiskysymystä jäsentävänä metaforana sekä jäsenyyden kannattajien että sen vastustajien joukossa. Eduskuntakeskustelussa sitä käytettiin niin tunteiden herättäjänä, argumentoinnin välineenä kuin huumorin keinona. Jussi Kajaste viittelee nk. uuden retoriikan hedelmällisyyttä lingvistiikan kannalta. Eriteltyään perelmanlaisittain poliittista ohjelmakirjoitusta hän päätyy siihen, että uusi retoriikka "avaa näkökulmia argumentaatioprosessin eri vaiheiden tulkintaan", vaikka "useat sen käsitteistä eivät ole merkitykseltään kovin selväpiirteisiä" (s. 202). Ulla Tiiliä on tutkinut asiakkaiden vakuutusviranomaisille kirjoittamia anomus- ja vaatimuskirjeitä. Kirjan kokonaisuudessa niiden edustama 'rahaan puhe' kontrastoituu kiintoisesti muiden artikkelien kohteina oleviin (viestintä)eliittien kieliin.

Esipuheessaan Kalliokoski sanoo, että "kirjan artikkeleissa käydään myös dialogia tekstejä, ideologiaa, valtaa ja viestintää tutkivien muiden tieteenalojen kanssa" (s. 5). Ainakin tiedotusopin kanssa käyty dialogi jää vähäiseksi ellei suorastaan olemattomaksi. Se työ, jota tiedotusopissa on journalistisen kielen tutkimuksen alalla tehty ja jota esimerkiksi *Tiedotustutkimus-lehti* on jopa joidenkin pinnaa rasittavassa määrin julkaissut, ei näytä tavoittaneen lingvistien huomiota. Vai olisiko se sitten punnittu niin köykäiseksi, ettei tiedotusoppia ole katsottu siltä osin keuvolliseksi dialogikumppaniksi? Niin tai näin: olisi surku, ellei lingvistiikan ja tiedotusopin välille kehittyisi aitoa dialogia, aitoa kosketusta ja kanssakäymistä myös kielentutkijoiden suunnalta.

VEIKKO PIETILÄ

Julkisuus uudella linjalla

Dahlgren, Peter.
TELEVISION AND THE PUBLIC SPHERE.

Citizenship, Democracy and the Media.
London: Sage, 1995. 176 s.

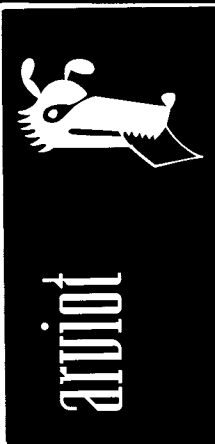
Joukkoviestinnän tutkimuksen vanhemman ja uudemman suuntauksen välinen taite sijoittuu ehkä jonkin 70- ja 80-lukujen vaihteeseen (en ala riidellä, jos joku sijoittaa toisin). Ruotsalainen viestinnän tutkija Peter Dahlgren luonnosteli kääntein ääriiviivat vaajat kymmenen vuotta sitten *Tiedotustutkimuksen* artikkelissa (10 (3), 1987) "Mitä se merkitsee? Tv-uutisten monitulkinta vastaanotossa". Vanhemman suuntauksen perusteet näyttivät tältä: "[Y]hteistä käytännöllisesti katsoen kaikessa varhaisemmassa tutkimuksessa... on se peruslähtökohota, jonka mukaan tv-uutiset ovat informaatiota".

Informaatio sanoo jotakin jostakin; informatiivisesti suuntautuneet haluavat informoitua eli päästä perille siitä jostakin, tietään sen minkään tietäjään liittyvän tietoa vääristämättä, saada siitä oikean kuvan ja toimia sen nojalla. Sittenkin, syystä tai toisesta, informatiivinen into laimeni. "Tänään", Dahlgren sanoo 1987, "näemme kasvavaa kiinnostus-

ta...siihen, miten tv:n uutisohjelmat tuottavat ja välittävät *merkitystä...*" (Dahlgren korjaa heti alustavaa huomiota. Viestimet näet eivät oikeastaan välitä merkityksiä, jotka pikemmin "syntyvät ohjelmien ja yleisön kohtaamisessa" eli sijaitsevat "ohjelmissa annetun ja katsojien tulkinnan välisessä voimakentässä".)

Merkitykseen keskittyvät pitävät tärkeänä "yleisen johdonmukaisuuden luomista elämäämme, sellaisen järjestyksen pystyttämistä johon ankkuroida olemassaolomme". Heitä ei askarruta niinkään itsensä ulkopuoli kuten informaattikkoja. He ovat kääntyneet sisäänpäin luoden merkityksessä itselle tarkoitettua johdonmukaisuutta itsen elämään. Merkityksessä pystytetty järjestys ei ulotu pitkälle itsen ulkopuolelle.

Dahlgren väitti *Tiedotustutkimuksen* artikkelissa, että "on valaisempaa tarkastella tv-uutisia kulttuurisen diskurssin yhtenä muotona kuin informaationa" ja että tv-uutisten ydin "on rituaalinen, symbolinen ja lopulta myyttinen enemmän kuin informatiivinen". Hän katsoi, että "[y]lleensäkin ovat yhteiskuntaerittelyn alalla kiinnostuksen kohteiksi nousmassa yhä voimakkaammin ne prosessit, joissa ihmiset tulkitsevat sosiaalista todellisuutta tolkulliseksi – ja samalla luovat sosiaalista todellisuutta". Jos ennusteita yhteiskuntatieteiden suunnasta tarvittiin vielä 1987, Dahlgren osui

suunnilleen naulan kantaan. Näinhän yhteiskuntatieteissä ja tiedotusopissa silloin ja sittemmin suuntauduttiin, niin että Veikko Pietilä voi kirjoittaa uusimmassaan (*Tv-uutisista, hyvää iltaa*, 1995): "Uutisen tarkasteleminen jonakin muuna kuin informaationa ei ole enää vuosiin hätkähdyttänyt uutudellaan."

Julkisuus vuorovaikutuksena

Dahlgren oli jo varhain 80-luvulla tukevasti uudessa suunnassa ja on sittemmin pitänyt positionsa. Aivan puhdasverinen merkitysten tulkitsija Dahlgren ei kuitenkaan ollut eikä ole. Viimeisimmässä kirjassaan *Television and the Public Sphere* hän lähtee ottamaan mitata aiheista, jotka eivät aivan luonteavasti istu merkityssuuntauksen sisäisyyteen – julkisuudesta, kansalaisuudesta, demokratiasta ja viestimien osuudesta kaikessa sellaisessa. Häntä ei kiinnosta pelkkä sisäisyys, vaan myös se, miten ihmiset ovat keskenään ja toisilleen. Eräälle artikkelilleen hän antoi jo 1981 otsikon "TV news as a social relation" (*Media, Culture and Society* 3 (3), 1981). Samassa sosiaalisten suhteiden hengessä hän sanoo uudessa kirjassaan, että "meidän on ymmärrettävä julkisuus kansalaisten sosiokulttuuriseksi vuorovaikutukseksi" ja että itse yhteiskunta "luodaan, sitä pidetään yllä ja muutetaan jatkuvassa kanssakäymisessämme". Näin puhuessaan Dahlgren liikkuu lähellä sitä, mitä Simmel sanoisi sosiologiseksi sanan varsinaisimmassa mielessä.

Mutta vaikka Dahlgren näkee vuorovaikutuksen keskeisesti yhteiskunnallista konstituivaksi tekijäksi ja avaimeksi julkisuuden, kansalaisuuden ja demokratian ongelmakompleksiin, hänelle tuottaa suuria vaikeuksia viedä käsite joukkoviestinnän ja -viestimien alueelle – sen verran merkityssuuntauksen rautapallo painaa jalassa. Tämä on aika kohtalokasta.

Julkisuus *public sphere* -mielessä näet edellyttää yleisöä (*public*); jotta olisi julkisuus, täytyy olla yleisö. Yleisö taas ei ole mitä hansaa.

Dahlgren määrittelee sen Habermasin ja Deweyn avulla, jotka "sanovat, että 'yleisö' tulisi käsitteellistää joksikin muuksi kuin viestimien vastaanottajakunnaksi (*audience*)". Yleisö näet on "Habermasin ja Deweyn mukaan olemassa diskursiivisina interaktioproसेsseina" (tässä näkyy taas Dahlgrenin sosiologinen taipumus), mutta "kotonaan viestimiä kuluttavat atomisoituneet yksiiöt eivät muodosta yleisöä – eivätkä anna juuri panosta kansalaisyhteiskunnan demokratisoinnille". Yleisö määriteltynä diskursiiviseksi interaktioproसेsseiksi, kansalaisuus, kansalaisyhteiskunta ja demokratia ovat Dahlgrenin probleemakokonaisuuden (normatiivinen) ydin. Ja kysymys on siitä, miten viestimet tukevat tai horjuttavat demokraattista peruskompleksiä.

Dahlgrenille siis tuottaa hankaluuksia ulottaa interaktion käsite joukkoviestinnän alueelle. Siellä ei esiinny diskursiivisia interaktioproसेsseja eikä muodostu siten yleisöä; sieltä löytyy pikemmin vastaanottajakuntia, joilla ei ole antaa suurtakaan panosta demokratialle. Joukkoviestimet putoavat pois ongelman ytimestä eli interaktio-kansalaisuus-yleisö-demokratia -kuvioista. Demokratia on Dahlgrenin arvojen arvo, ja demokratia on kuten klassisestikin silloin, kun on interaktio ja yleisö eli "kansalaisia, jotka antautuvat ja ryhtyvät puheisiin toisensa kanssa" yleisistä asioista. Tätä ei löydy suurista viestimistä (televiisioista), jotka eivät siksi ole demokraattisen prosessin ytimessä, vaan reunalla. Suuret viestimet ovat demokratian marginaalissa. Demokraattisen prosessin ytimessä on – jos on – toisaalla eli suuria viestimiä pienemmissä piireissä toistensa kanssa vuorovaikutuksiin eli yleisistä asioista puheisiin ryhtyviä kansalaisia.

Tämä johtaa siihen, että Dahlgren joutuu jakamaan maailmaansa. Jaetun maailman osia ovat (1) viestintäinstituutiot, (2) se mitä viestimet esittävät (*media representations*), (3) yhteiskunnan rakenne ja (4) sosiokulttuurinen vuorovaikutus. (Dahlgren sanoo osia yhtäältä aspektiologisesti julkisuuden analyyttisiksi dimen-

sioiksi; toisaalta hän viittaa niihin sanoilla *four areas*. Tosiasiassa Dahlgren käsittelee niitä alueina, ei aspekteina.) Neljäs alue on demokratian edellyttämä interaktiota; muut alueet voivat vaikuttaa siihen (ja toisiinsa) ja se niihin kuten kansallisesti vaikutetaan.

Joukkoviestimet voivat vaikuttaa demokraattisiin prosesseihin tarjonnallaan, antamalla esityksissään aiheita ja aineksia kansalaisyhteiskunnalle keskinäiselle kanssakäymiselle, kenties suoranaisesti vaikuttamalla siihenkin, millaisiksi kansalaisyhteiskunnat muodostuvat (kehittykö heissä valmiuksia, kykyjä ja taitoja toimia kansalaisina demokratiaa ylläpitävinä toimijoina vai ei). Mutta sellaisinaan joukkoviestimet, niin instituutioina kuin siinä mitä ne esittävät, sijoittuvat alueeseen, jossa demokraattinen järjestys ei oikeastaan tule kysymykseen. (Sama koskee aluetta 3, yhteiskunnan rakennetta eli taloutta, valtiota, politiikkaa, oikeutta ja niin edelleen, ylimalkaan siis muitakin instituutioita kuin joukkoviestintää. On erikoista, että myös politiikka määritetty alueeksi, jossa demokraattinen meno ei varsinaisesti tule kysymykseen.)

Tällaisen mallin pohjalta Dahlgren operoi kirjassaan eikä saa probleemakompleksistaan irti kovin paljon uutta. Sen verran perinteinen ja totunnainen, vaikutusidean mukainen hänen mallinsa on. – Hän aloittaa luvulla *Mediating democracy* eli asettaa ongelman siitä, kuinka demokraattinen järjestys olisi mahdollinen summattoman suuren ja mutkikkaan modernin yhteiskunnan ja elektronisen viestinnän oloissa eli millä välityksillä sellainen saattaisi onnistua (välityksiä tarvitaan juuri yhteiskunnan suunnattomuuden vuoksi). Hän päättää kirjan luvulla *Democratic mediations?* kysymyksen ilmaistessa sitä epävarmuutta ja epäilystäkin, jonka hänen tutkimusmatkansa välityksien viidakkoon synnytti.

Ei-rationaalit potentiaalit

Aloitus- ja päätöslukujen väliin kirjoitetun matkaraportin tärkein, vanhemman suuntauksen ideoista

selvimmin poikkeava anti tiivistyy ajatukseen *ei-rationaalista*. Dahlgrenin kirja on ennen muuta mittelelyä Habermasin kanssa, joka edustaa vanhan valistuksellisen paradigman kriittistä traditiota. Sitä vastaan Dahlgren asettaa konstruktivisemmaksi näkemäänsä postmodernia teoriaa, jolle Habermasin julkisuuskäsitys ja teoria kommunikatiivisesta toiminnasta on liian rationaali ja rationaalisuudessaan liian vaativa ja ankara. Joukkoviestintä, etenkin televisio, joka toimii paitsi sanan myös ennen kaikkea kuvan voimalla, ei ole vain eikä etupäässä rationaalisti argumentoitavaa kommunikaatiota. Sen mitä se on, Dahlgren tiivistää termiin *ei-rationaali*, joka "viittaa sellaisiin järkeilyyn [reasoning; hm?] tapoihin ja subjektiivisuuden muotoihin, jotka eivät mahdu Habermasin kommunikatiivisen rationaalisuuden teorian puitteisiin".

Ei-rationaalissa rationaalissa tärkeitä ovat ei-tietoisten primääriprosessien esikielelliset merkityksellistämisen tavat ja kuvantulkinta. Tässä Dahlgren näkee mahdollisuuksia. Ei-rationaali kuvallinen tulkinta nimittäin "voi kannustaa mielikuvitusta, innovaatiota, luovuutta", se voi tukea "tavallisten kansalaisten kykyä diskursiiviseen luovuuteen, taitoa paljastaa oman elämän ja julkisten asioiden välisiä yhteyksiä ja eritellä kriittisesti ajankohtaisia asioita". Tällainen on mahdollista, jos tukena ovat kansalaisryhmien sisäiset vuorovaikutusprosessit, joissa viestimien tarjontaa on mahdollista puida mielikuvituksellisesti, innovatiivisesti ja luovasti. Uudet sosiaaliset liikkeet ovat demokratiale tärkeitä, sillä niissä on mahdollisuus seläläiseen viestintämateriaalin puuntiin. – Ajatuksessa ei ole paljoa periaatteellisesti uutta muinaiseen kaksivaiheeseen nähden tai siihen kuvaan verraten, jonka esimerkiksi Veikko Pietilä piirtää informaattikkojen kaavailemasta demokratiaa tukevasta viestinnästä: "Miksipä esimerkiksi tv-yhtiöt olisivat perustaneet uutistoimituksia ja palkanneet kokonaista uutistoimittajien ja -kuvajien armeijaa elleivät juuri siksi, että nämä ottaisivat selkoa asioista ja raportoisivat

niistä uutisjuttujen välityksellä yleisölle. Eikö uutisten jalona tehtävänä ole informoida kansalaisia tärkeistä asioista, jotta he pystyisivät toimimaan valistuneesti yhteiskunnallisessa ja poliittisessa elämässä?"

Aivan kirjansa lopussa Dahlgren liikkuu todellisen innovaation rajoilla. Hän jakaa siellä julkisuuden kahteen lohkoon. Yhtäällä yleinen alue (*common domain*), josta löytyvät yhteiskunnan keskeiset instituutiot, valta, suuret viestimet ja kansalaisten puolueeton palvelu objektiivisuuden ja totuuden tunnuksin. Toisaalla erityisintressien alue (*advocacy domain*), josta löytyvät spesiaalivoitteleita ajavat kansalaiset, uudet liikkeet, ryhmäkohtaiset yhteiskunnalliset tulkinnat ja pienet viestimet. Piirit pitäisi Dahlgrenin mielestä saada dialogiin. Ja silloin "aivan keskeisen tärkeä on 'kääntämisen mekanismi' eli ihmiset, jotka hallitsevat monia koodeja ja pystyvät edistämään kahden julkisuuspiirin välistä kommunikaatiota. Ilman sitä koko rakenne hajoaa ja erityisintressien alue kutistuu diskursiivisten ghettojen joukoksi, kytkeytyy irti yleisestä alueesta ja neutraloituu poliittisesti". Tämä tietää demokratian menoa.

Suurilla viestimillä olisi tärkeänä tehtävänä välittää elvyttäviä impulsseja erityisintressien piiristä yleiseen alueeseen. "Joka ainoassa yhteiskunnassa täytyy vallitsevaa totunnaista ajattelua, ei vähiten poliittista ajattelua uudistaa ailituiseen, muutoin järjestelmä jäykistyy eikä pysy herkkänä ympäristön muutoksille", Dahlgren sanoo, mutta jatkaa, että "yleisen alueen viestimillä on taipumus pysytellä etäällä kansalaisyhteiskunnan kokemuksista ja ideologisesti liittossa valtaapitävien kanssa."

Dahlgrenin arvio suurista viestimistä on turhan negatiivinen. Eivät ne vieroksu Dahlgrenin kansalaisyhteiskunnan kokemuksiksi kutsumaa. Suurten välineiden journalistit ovat Dahlgrenin "kääntämismekanismit"; ne ovat ihmisiä, jotka hallitsevat monia koodeja ja pysyvät edistämään Dahlgrenin kaipaamaa kommunikaatiota. Kuten Luostarinen sanoo *Mielen keranteissa* (1994): "Journalismin

voi ymmärtää metadiskursiksi, joka tekee mahdolliseksi erilaisten yhteiskunnallisten puheyhteisöjen kohtaamisen ja yhteenkokoontumisen. Journalistinen taito on *interdiskursiivista* taitoa, taitoa saada erityiskielet ja eri puhettavat samaan julkisuustilaan." Nykyaikainen journalismi on interdiskursiivista taitoa. Jos Helsingin Sanomia viitsitte katsoa, niin siellä on suurin piirtein kaikki, niin yleinen kuin erityisintressit, yhdessä ja samassa julkisuustilassa. Mutta onko siinä silloin se yleisö, jota ilman ei, kuten Dahlgren sanoo, demokratiaa ole?

Yleisö syntyy dialogissa

Yleisö syntyy dialogissa. Dialogi on mahdollinen käsitteensä mielessä tasavertaisen partnerien kesken – ei samanlaisten, mutta tasavertaisen. Dahlgrenin kaavailema interaktio on yleisen alueen ja erityisintressien alueen toimijoiden välistä. Jälkimmäiset ovat yleiseen nähden aina osittaisia, puolueellisia, vinoutuneita, epäedustavia, aina jo lähtökohtaisesti vähäisempiä ja merkityksettömämpiä. Vaikka viestimet miten kääntäisivät ja tulkitisivat yleisen alueen kielestä erityisintressien kieleen ja toisin päin, prosessi ei toisista voimasuhteita, ei luo käsitteen mukaista dialogia eikä synnytä yleisöä. Yleisö ja siis demokratia edellyttää, että yleisen alueen yleisen vastapainoksi asetetaan jotakin toista yhtä yleistä. Sellainen on mahdollista saada viestimien vastaanottajakunnista, mutta se edellyttää journalistien astumista niiden sellaiseksi toimintakyvyksi, jota ilman ne eivät ole yleisönä. Tätä mahdollisuutta Dahlgrenin on vaikea nähdä, vaikka hänellä on siitä mainio esimerkki. Hän nimittäin esittelee Camauërin tutkimukseen ("Populär TV-journalistik och offentlighetsteori" Dahlgrenin toimittamassa kokouksessa *Den mängtydiga rutan*, 1993) tukeutuen suosittua televisio-ohjelmaa nimeitä *Ikväll med Robert Aschberg* ja sen tähteä:

Aschbergilla on hänelle tyypillinen skeptinen nauru, jota hän käyttää usein. Hän näyttää herät-

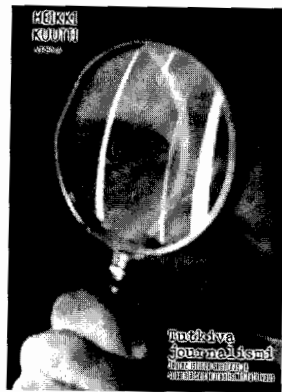
tävän yleisössä jotakin, jota voitaisiin...kutsua epäluulon nautinnoksi: vieraita, eritoten elittejä ja eksperttejä kohdellaan poikkeuksetta ikään kuin niitä ei pitäisi ottaa vain sellaisina kuin ne esittävät itsensä. ...Hän rikkoo kulttuurisia sääntöjä; palauttaa kaiken auktoriteetin maan tasalle; on viehtynyt sensaatioon ja personointiin... Hän käyttää ironiaa yhtenä päästrategianaan, mikä on mielestäni hänen innovatiivisimpia siirtojaan, koska ironialla ei ole ollut merkittävää sijaa ruotsalaisessa populaarikulttuurissa. Ohjelmissa on paljon mielipiteitä, mutta vähän toisioita; paljon eloisaa keskustelua ja vuorovaikutusta, muttei juuri analyysia. Hän sanoo itseään kynnikoksi ja pyytää yleisöä jakamaan asenteensa.

Yleisen alueen systeemi-voimat ja sen ulkopuolen vastavoimat jakautuvat esimerkissä ehkä suunnilleen seuraavasti:

Systeemi-voimat	Vastavoimat
asiallinen vakavuus	skeptinen nauru
uskottava esiintyminen	epäluulon nautinto
kulttuuriset säännöt	sääntöjen rikkominen
auktoriteetti ja hierarkia	partnerien tasavertaisuus
merkitys asian mukaan	sensaatio
asiat henkilöistä	personointi
riippumatta	ironinen monitulkinta
yksi tulkinta	mielipiteet
tosiot	keskustelu ja interaktio
analyysi	kynnisyys
sovinnaisuus	

Asetelman partnerit eivät ole samanlaisia, mutta kyllä tasavertaisempia kuin kuviossa yleinen intressi kontra erityiset intressit. Dahlgren jättää käyttämättä esimerkin tarjoamat mahdollisuudet kehittää interaktiivista joukkoviestintäteoriaa – ehkä siksi, että mahdollisuuksien hyödyntäminen olisi edellyttänyt toisenlaisia käsitteitä kuin merkitys- ja tulkintateoriaa on tarjota.

KAUKO PIETILÄ

Tutkiva journalismi typistyy rosvojahdiksi

Kuutti, Heikki (1995)
TUTKIVA JOURNALISMI

Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkivuus.

Jyväskylä: Arena Kustannus. 324 s.

Heikki Kuutti väitöskirjaa Tutkiva journalismi (Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkivuus, Atena, 1995) on vaikea mieltää tutkimukseksi. Kirja käsittelee kyllä monipuolisesti erittäin laajaa ja vaikeasti määriteltävää aihetta yhtäältä lehtikirjoitusten ja lähdekirjallisuuden toisaalta erilaisten kyselyiden ja haastatteluiden avulla. Näkökulmia kahlataan läpi kymmeniä syventymättä kuitenkin erityisesti yhteenkään niistä.

Haastatteluaineisto hämmentää myös lukijaa. Suomalaiset toimittajat on poimittu satunnaisotannalla. Sen sijaan yhdysvaltalaiset haastateltavat on valikoitu yksimääräisesti "tutkivien journalistien" joukosta. Mukana on lisäksi päälleliimatulta vaikuttava Internet-kysely. Erilaisista lähtökohdista huolimatta keseytyä verrataan toisiinsa. Kirjaa on tervehditty aivan ansiosta ensimmäisenä suomalaisesta tutkivasta journalismista käsittelevänä esityksenä. Sellaisena se palvelee lukijaa.

Kuutti referoi kiinnostavia huomioita tutkivasta journalismista, tällä kohdin esille pääsevät myös

kriittiset näkökulmat. Se kelpaa hyvin tutkivan journalismin haku-tekseksi. Kirja on myös onnistunut herättämään keskustelua ja kiinnostusta – ei varmasti vähiten siksi, että siitä kuulua kirjoittajan innostus aiheeseensa. Tutkimus edistää tällä tavoin tutkivan journalismin asiaa Suomessa.

Tässä kohdin minun on tunustettava, että poden huonoa omaatuntoa siitä, etten kykene – ainakaan ensitutustumisella – löytämään valtion tiedonjulkistamispalkinnon saaneesta ensimmäisestä tutkivan journalismin väitöskirjasta tämän enempää myönnteistä sanottavaa. Tutkiva journalisti ansaitsee kaiken mahdollisen tuen. Olen itse yrittänyt turvautua jo usean vuoden ajan tutkivaan journalismiin ammatillisena hengissäselviytymiskeinona, jopa jonkin asteisena yhteiskunnallisena vaikuttamistapana.

En kuitenkaan tunnista itseäni Kuutin maalaamasta kuvasta, enkä myöskään löydä kirjasta niitä ajatuksia, joita minulla on yhdysvaltalaisesta ja suomalaisesta tutkivasta journalismista, sen määrittelystä, ilmenemismuodoista ja tehtävästä.

Määrittely poroerotteluna

Aloitan määritelmästä. Se on leikkiä tulella. Tutkiva journalismi yritetään nimittään määritellä meillä (kuten Kuuttikin ajoittain tekee) jonkinlaisen poroerottelun avulla: toimittajia jaetaan "vakaviin" ja "kevyisiin" sen mukaan miten "tutkivia" juttuja he tekevät. Arvio ei kohdistu aina edes työhön vaan myös ihmiseen.

Esimerkiksi Tutkivan journalismin yhdistyksen syntyminen Suomeen viipyy useita vuosia sen vuoksi, ettei kukaan uskaltanut kutsua itseään juikisesti tutkivaksi toimittajaksi. Yhdistyksen säännöissä tutkiva journalismi määriteltiin kieli keskellä suuta "perusteelliseksi ja kriittiseksi toimitustyöksi".

Heikki Kuutti ponnistaa mustavalkoisesta tutkivan journalismin määrittelystä:

"Journalisteilla on vastassaan raadolliset poliittiset ja taloudelliset vallankäyttäjät, jotka laitto-

mästi tai moraalittomasti tavoittelevat omian etujaan. Tutkivilla journalisteilla onkin selviä yhtymäkohtia salapolisi- tai lännentariinoiden sankareihin. Aseiden ja nyrkkien sijasta heidän aseenaan on kuitenkin paljastava julkisuus, jonka toivotaan poistavan epäkohdat ja rankaisevan niihin syyllistyneet” (s.11).

Tämä partiopoikamaisen idealistinen käsitys tutkivasta journalismista ja tutkivista journalisteista kulkee läpi tutkimuksen. Näin ollen Kuutti pikemminkin vahvistaa kuin karsii tutkivaan journalismiin liitettyä mystisyyttä ja sankarimyyttejä.

Vaikka väitöskirjailijan suhtautuminen saattaisikin imarrella itseään tutkiviksi journalisteiksi nimitäviä toimittajia, Kuutti tekee karhunpalveluksen laajemmalle toimittajajoukolle. Monet tutkimisesta kiinnostuneet toimittajat vierastavat itsensä korostamista tai ylipäättään toimittajan työn pumpolointia. Lisäksi Kuutin käsitys on vieras arkiselle toimittajan työlle.

Kuutti pohtii kyllä tutkivien menetelmien eettisyyttä, mutta sivuuttaa lähes täysin tutkivan journalismin kaikkien raadollisimman puolen: pelaamisen lähteillä, lähdesuojalla, lähteiden tuhoavilla motiiveilla, oikeudenkäynneillä.

Väkivaltaisesti kohti määritelmää

Kuutti pohtii erilaisia tapoja lähestyä tutkivaa journalismia siteerausten muun muassa erästä haastateltavaa, joka toteaa mielestäni hyvin osuvasti, että ”tutkivassa journalismissa on kysymys merkittävän asian perusteellisesta selvittämisestä”.

Edelleen Kuutti tuo esiin suomalaisten haastateltaviensa hyvin aiheellisen epäilyn siitä, kannattaako tutkivaa journalismia ylipäättään nimetä erilliseksi journalismin lajikkeeksi, koska ”kaiken journalismin pitäisi olla tutkivaa”. (Tai eikö tutkiva journalismi voisi olla vain yksi journalistisen työn menetelmä, jota voidaan hyödyntää useilla eri journalismin alueilla? Tällöin huomio kiinnittyisi journalistisen tutkimisen menetelmiin – ei tutkivan journalismin aiheisiin tai tutkivien journalisteihin.)

Kuutti ei kuitenkaan halua pysähtyä tähän, vaan etenee väkivaltaisesti kohti tutkivan journalismin määrittelyä. Hänen mielestään tutkivassa journalismissa on kyse yksinomaan laittomuuksien ja moraalittomuuksien tutkimisesta.

”Tutkiva journalismi on näin ollen perinteisen rikosjournalismin moraalittomuuksilla laajennettu alue (s.47).”

Tästä Kuutti edelleen jatkaa määritelmän supistamista. Hänen mielestään tutkivan journalistin kuuluu paljastaa salattuja tai kiusallisia asioita.

”Tutkivassa journalismissa lähtökohtana onkin pidettävä journalistien etukäteisarviota tutkittavaan asiaan mahdollisesti tai ilmeisesti liittyvästä salailusta. Tutkimuksen kuluessa tämä oletus osoittautuu sitten todeksi tai epätodeksi. Salattujen tai kiusallisten piirteiden puuttuminen useimmiten vesittää jutun.”

Kuutti luokittelee tutkivan journalismin sellaiseksi tutkimukseksi, joka tehdään toimituksessa yhteiskunnallisesti merkittävästä aiheesta, johon sisältyy salattuja tai kiusallisia tietoja.

”Journalistisen työn käytännössä on kuitenkin kertynyt kokemuksia siitä, ettei journalistisen tutkimusprosessin tuloksena välttämättä synny juttua, jonka sisältämät tiedot olisivat salattavia tai kiusallisia. Vaikka journalistisen työprosessin kannalta kysymys onkin tutkivasta journalismista, sen lopputulos ei kuitenkaan ole tutkiva juttu. Tutkivalle jutulle tyypillisten piirteiden puuttuminen on johtunut joko tutkimuksen epäonnistumisesta tai siitä, ettei tutkittuun tapaukseen sittenkään liity salattuja tai kiusallisia asioita” (s. 58).

Edelleen Kuutti tulkitsee salaiset ja kiusalliset asiat sellaisina, joihin liittyy väärinkäytöksiä.

Yhdysvaltojen kääntöpuoli

Kuutin virikkeet ovat selvästi toisin Yhdysvalloista. Tällöin Kuutti kuitenkin kieltäytyy näkemästä eritoten Yhdysvaltalaiseen tutkivaan journalismiin sisältyviä heikkouksia. Salattujen tai kiusallisten tietojen epätoivoinen etsiminen

johtaa tapausten tarpeettomaan henkilöimiseen. Toimitukset ovat vain niiden juttujen kimpussa, joihin on löydettävissä konna. Sankarin rooli varataan tutkivalle toimittajalle, joka saattaa kuitenkin käyttää työssään hyvinkin epämoraalisia menetelmiä.

Kuutin mukaiseen tutkivaan journalismiin ei mahdu yhteiskunnan rakenteellisten ongelmien käsitteleminen. Myös tästä on esimerkkejä Yhdysvalloista. Tutkivat journalistit eivät juuri käsittele monimutkaisia mutta huutavia yhteiskunnallisia ongelmia: asunnottomuutta, köyhyyttä, rasismia tai syrjäytymistä. Edelleen maan ällistytävä oikeusjärjestelmä, ihmisoikeuksia loukkaava terveydenhoitojärjestelmä tai epäoikeudenmukainen koulutusjärjestelmä eivät pääse tutkivien journalistien luuppien alle.

Yhdysvaltalaiset tutkivat journalistit käsittelevät kyllä rikollisuutta. Tällöin on kuitenkin usein kyse meikäläistä oikeustajua ja yksityisyyden suojaa loukkaavasta jahtaamisesta ja syyllistämisestä.

Pikkurikollisia nostetaan kepin päähän ja tuodaan kaiken kansan ihmeteltäviksi ja vihattaviksi. Kuukaan ei sen sijaan puutu rikollisuuden syihin. Se ei olisi enää tutkivaa journalismia, koska kaikki asiaan liittyvät olennaiset tiedot ovat täysin julkisia eikä niitä koeta kiusalliseksi.

Hampaatonta rosvojahtia

Vastaavasti Suomessa Kuutin määritelmän ulkopuolelle jäisi tutkivan toimitustyö talouspolitiikan virheistä, pitkäaikaistyöttömyydestä, verotuksen epäoikeudenmukaisuudesta, sairaanhoidon valikoitumisesta, EU-jäsenyyden vaikutuksista tai metsien saastumisesta – esimerkkejä on lukemattomia. Näissä aiheissa ei ole olennaista etsiä syyllisiä tai jahdata keinoitekoisesti salaisia tai kiusallisia tietoja. Tärkeämpää on kaivaa esille – yleensä julkisista lähteistä – ongelmien laajuus, syyt ja ratkaisuehdotukset.

Yksinomaan kiusallisten tai salaisten tietojen kaivaminen johtaa näykkimiseen. Toimittajat käyvät kiinni päättäjien pienistäkin pie-

nempiin rötötelyihin – esimerkiksi vain muutaman tuhannen markan arvoisiin matkoihin – mutta jättävät täysin huomiotta ne päätökset ja niiden seuraukset, joita nämä päättäjät tekevät. Joskus päättäjät saadaan pakotettua törkykamppanijalla eroamaan ja tätä juhliitaan suurena saavutuksena. Samaa aikaan yhteiskunnassa voidaan toteuttaa häiriöttä kuinka vahingollisia suunnitelmia tahansa.

Kuutti kirjoittaa: "Tutkivalta journalistilta – haudankaivajan tavoin – ei tekeminen lopu koskaan. – Tässä mielessä tutkiva journalismi muistuttaa poliisin työtä: rikollisuutta vastaan taisteleva poliisi ei lannistu vaikka tietäkin, ettei pysty lopettamaan rikollisuutta."

Lainaus tuo mieleen "tutkivien" rikostoimittajien sakarihohenteisen työn, joka on usein todellisuudessa vain toimimista poliisin ja syyttäjän juoksupaikana. Tämä kuvaa Kuutin käsitystä tutkivasta journalistista: hän on kapeakatseinen moralisti, joka valvoo paitsi lakien myös keskiluokkaisten arvojen kunnioitusta. Näillä asentilla tutkiva journalisti olisi voinut toimia yhtä lailla Stalinin käytrinä kuin Hitlerin hovikuoppaajana.

Edellä sanottu ei tarkoita, etteikö Suomessa olisi tehty merkittävää tutkivaa journalia, joka täyttää Kuutin määritelmän. Olennaista on kuitenkin se, että tutkivan journalismin määrittelemisen eräänlaiseksi rötöherrajahdiksi saattaa lopulta marginalisoida koko ilmiön. Tutkivat journalistit voivat jäädä "konniensa" vangeiksi, jolloin tutkiva journalismi menettää yhteiskunnallisen merkityksensä. Jos tutkiva journalismi ei pääse kiinni yhteiskunnan rakenteellisiin ongelmiin, se on tuomittu vallanpitäjien harmittomaksi räksyttämiseksi. Se näyttää johtavan ainakin joihinkin muutoksiin (eroamiset viroista ja etuuksien muuttuminen), mutta todellisuudessa vain vahvistaa vanhoja rakenteita.

Tutkijan käsitys tutkivasta journalismista olisi saattanut muuttua, jos hän olisi tehnyt tutkivaa journalismia tutkivasta journalismista eli selvittänyt perusteellisesti muuttaman tutkivan jutun syntyvaihei-

ta. Selvitys olisi varmasti paljastanut sekä väitöskirjaan muokatus määritelmän kömpelyyden että tutkivan journalistin työn raadollisuuden.

Nyt saatetaan sanoa ettei suomalaisessa keskustelussa tutkivasta journalismista päästä koskaan määritelmää pidemmälle. Tämäkin arvio on lähes yksinomaan Kuutin määritelmän kritiikkiä. Tälläkin uhalla uskallan korostaa määrittelyn tärkeyttä. Suomessa on selvästi herännyt aito kiinnostus tutkivaan journalismiin. Se, millainen sisältö käsitteelle annetaan, vaikuttaa ratkaisevasti siihen, jääkö tutkiva journalismi muutamien "eliittitoimittajien" ylellisyydeksi vai pystyykö se terävöittämään laajemmin suomalaisia journalismia.

HEIKKI HILAMO

Dynastian tilinpäätös

**Gripsrud, Jostein (1995)
THE DYNASTY YEARS.
HOLLYWOOD TELEVISION
AND CRITICAL MEDIA
STUDIES.**

London: Routledge. 316.s

Norjalainen professori Jostein Gripsrud väittää, että teksteihin pureutunut populaarikulttuurin tutkimus on jättänyt marginaaliin televisiosarjojen tuotannon tutkimuksen. Samoin katsojatutkimus olisi etäännyntynyt yhä kauemmaksi itse tekstistä. Gripsrudin monia erilaisia 'tekstejä' yhdistävä Dynastia-tutkimus leikkaa näitä kaikkia. Se lähtee liikkeelle televisiosarjasta itsestään Hollywoodin tuotantokoneiston osana ja ulottuu tarkastelemaan sarjan vastaanottoa sosiokulttuurisena prosessina. Yksittäinen televisiosarja asettuu näin tarkastelun kohteeksi moniulotteisena media-ilmiönä.

Jostein Gripsrudin metodologisesta pluralismista seuraa, että erilaiset tekstit suhteutetaan tutkimuksessa toisiinsa. Tutkimuksen muodostaa itse Dynastia-sarja, tarkemmin ottaen sen kahdeksan jaksoa, tekijöiden haastattelut ja yleensä sarjan tuotannon ja vas-

taanoton konteksti. Norjassa Dynastiaa nähtiin ainakin 145 jaksoa. Lisäksi tutkija analysoi lehtikirjoittelun ja puolentoistasataa katsojakirjettä. Nämä muodostavat tutkimuksen 'sekundaarisen' ja 'tertiääriseen' tekstikorpuksen. Markkinatutkimusyksikön kanssa toteutettu surveytutkimus tavoitti puhelimitse 200 Bergenissä asuvaa norjalaisista. Laadullista materiaaliaan Gripsrud lukee teoksessa 'oireellisesti' ja ristiin muun aineistonsa kanssa.

Kahdeksankymmentäluvulle asti Norjan televisiojärjestelmä perustui yhteen julkiseen kanavaan. Pohjoismaista julkisen palvelun yleisradiotoimintaa on verrattu useimmitten brittiläiseen versioon, jossa korkeakulttuurilla on keskeinen asema. Norjan yleisradioyhtiö on kuitenkin omanlaatuista yhteiskuntapoliittisesta taustastaan johtuen ollut aina avoin kansan- ja populaarikulttuurin muodoille. Vaikka ero establishmentissa on BBC:n ja NRK:n (Norsk Rikskringkastingen) välillä selvä, on jälkimmäisessäkin aina näihin päiviin asti mieluummin kasvatettu kuin reflektoitu populaaria makua ja standardia.

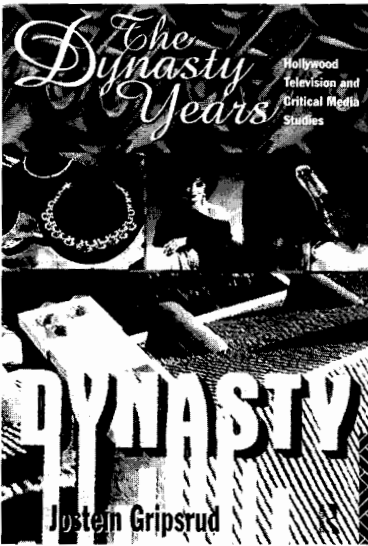
Televisiokanavien kolminkertaistumien vuosina 1983-1986 sekä konservatiivisen puolueen nousu valtaan 1981 (vähemmistöhallitus) merkitsi käännettä Norjan viestintäpolitiikassa. Laajapohjainen poliittinen allianssi rikkoutui ja NRK:n monopoliasemaan murtui. Laki kaupallisista paikalliradioista tuli voimaan 1987. Uusi kaapelilaki loi mahdollisuuden perustaa kaupallisia televisiopalveluja tuottavia yrityksiä.

Dynastia – viestintäpolitiikan virstanpylväs

Yhdysvaltalaisesta televisiosarjasta, Dynastiasta käyty julkinen keskustelu oli virstanpylväs norjalaisen yleisradiotoiminnan historiallisessa muutoksessa. Mediassa käydystä keskustelusta itsestään tuli muutoksen instrumentti ja se vaikutti yleensäkin julkiseen keskusteluun televisiosta. Edellinen kytkeytyi julkisuuden itsensä rakenteelliseen muutokseen, sen viihdyttävyyteen. Gripsrudin mu-

kaan Dynastia-keskustelun spe-
taakkelinomaisuus ilmaisi kaikesta
huolimatta norjalaisen yleisön ha-
luja ja tunteita silloista yleisradio-
toimintaa kohtaan.

Keskustelu kilpistyi lopulta
'ajankohdan kulttuurikiistaksi',
joka yhdisti monia ilmiöitä: no-
peasti edennyt teknologinen
muutos radion, television ja vi-
deon alueella, yleinen kaupalli-
suuden painotus kaikissa mediois-
sa sekä vahva 'tavallisen ihmisen'
esiintulo kulttuuristen makujen ja
ohjelmapreferenssien puolestapuh-
jana. Tämä viimeinen elementti

on ollut Gripsrudista liian vähän
esille mediakriittisessä keskuste-
lussa. 'Tavalliseen ihmisen' makua
käytetään politiikan osana muual-
lakin, viimeksi Suomessa vedotta-
essa neljännen televisiokanavan
tarpeellisuuden puolesta.

Gripsrud kiistää ajatuksen, että
'lukijan' ja 'katsojan' ilmaantumi-
nen tutkimukseen tyhjentäisi teks-
tin merkityksistä. Päinvastoin hän
puoltaa 'tekstin' erillistä määritte-
lyä suhteessa tuottamiseen tai
vastaanottamiseen. Teksti on pri-
maari linkki tuottajien ja vastaan-
ottajien välillä, mutta tuotanto ja
vastaotto eivät muodosta homo-
logista suhdetta. Sisäänkoodauk-
sen ja uloskoodauksen välillä on
nähtävä kuilu, semioottisesta yhe-
teisymmärryksestä huolimatta.

Teoksen kirjoittaja ottaa tutki-
muksessaan vahvasti kantaa sii-
hen, mihin taloudellisen, poliitti-

sen ja kulttuurisen tuotanto-
puolen kieltäminen tutkimuksessa
johtaa. Sarjojen merkitystä etsi-
tään joko sarjan omasta sisäisestä
tai sen ja katsojien välisestä jon-
kinlaisesta mystisestä suhteesta.
Tämän on Gripsrudin mukaan pe-
ruspremissi esimerkiksi Elihu
Katzin ja Tamara Liebesin Dallas-
tutkimuksessa. Gripsrud vaikuttaa
tuhtuneelta, koska mainittu tut-
kimus ei käsittele lainkaan esimer-
kiksi Yhdysvaltain kulttuuri-impe-
rialismia.

Teksti voi myös kuljettaa merki-
tyksiä, joilla ei ole välitöntä intres-
siä arjen katsojille. Teksti-
llä on suhde toisiin
teksteihin, mahdollisesti
erilaisiin medioihin eri
aikoina – ja se voi olla
kiinnostava ja tärkeä
tutkimuskohde, huoli-
matta niistä välittömistä
'vaikutuksista' tai 'vas-
taanotosta', joita niillä
on tai on ollut erilaisten
vastaanottajien keskuu-
dessa.

Melodraama ja jälkiteollisen yhteiskunnan tajunta

Dynastian kaltainen tuo-
te vaatii erityistä kulu-
tuksen tapaa (manner
of consumption) ja tuo-

taa tietyn kulutussubjektin (con-
sumer subject). Tosin sanoen fik-
tion muoto edellyttää katsojiltaan
tietynlaista katsomistapaa, joka
eroaa kaikista muista televisuaali-
sista muodoista. Norjalaisen ylei-
sön kohdalla kyse oli uudenlaisen
televisioformaatin, melodraamaa
hyödyntävän saippuaopperan
kohtaamisesta. Aikaisemmin Nor-
jan televisio oli lähettänyt vain
saippuaopperaa ironisoivaa sarjaa
Kupla (Soaps).

Pohtiessaan Dynastian suosiota
Norjassa, Gripsrud ottaa esille aja-
tuksen melodraaman olemuksesta
ja sen yhteydestä jälkiteollisen
yhteiskunnan tajuntaan. Sarjan
suosio voi siten ilmaista populaari-
kulttuurin vastustusta abstraktille
teoreettiselle tavalle ymmärtää
yhteiskunta ja historia. Poliittikka ja
historia on tämän näkemystavan
mukaan kiinnostavaa vain niin

kauan kuin se elähdyttää jokapäi-
väistä elämää ja sen olosuhteita,
tunteita, pelkoja ja mielihyvää.
Melodraama on Dynastiassa kui-
tenkin lähellä banaalia. Tässä suh-
teessa Gripsrud ei allekirjoita len
Angin Dallasin osalta esittämää
ajatusta 'traagisesta tunnestruk-
tuurista'.

Dallas ja Dynastia olivat ensim-
mäisiä televisiosarjoja, jotka kuva-
sivat todella rikkaita ja isoja liike-
perheitä. Vaikka Dynastia ei suo-
rastaan ollut korporativismin lä-
hettiläs, se kuitenkin osallistui
suuren bisneksen ja superrikkai-
den ihannointiin. Tämä ilmaisi
myös sarjan tekijöiden intressejä
ja kiinnostuksen kohteita. Dynas-
tian ja Ronald Reaganin president-
tikausi ja siihen liittyvä poliittinen
ja kulttuurinen ilmasto liittyivät si-
ten kiinnostavalla tavalla yhteen.
Monista juonikuvioistaan huoli-
matta sarja ei ole niin monimerki-
tyksinen kuin se antaa ymmärtää:
Dynastiassa ei esimerkiksi koskaan
kyseenalaistettu sarjajhenkilö Blake
Carringtonin roolia kansallisen
menestyksen ja turvallisuuden ta-
kaajana.

'Tekijyyden' merkityksellä on
Gripsrudin tutkimuksessa keskei-
nen asema. TV:tä dominoiva sar-
jajamuo estää ohjaajia saamasta
samaa roolia kuin elokuvassa. Oh-
jaajat ja käsikirjoittajat voivat tele-
visiotuotannossa vaihtua, kun
taas sarja sen sen tuottaja(t) jää-
vät. Mutta tuottajan rooli, toisin
kuin useimmilla elokuvaohjaajilla,
pitää sisällään myös taloudellisen
vastuun ja intessin. Televisiotuo-
taja on USA:n televisiossa hyvin
erityinen 'taitelija', mikäli tätä ter-
miä voi edes käyttää – hän on vä-
hintään yhtä paljon taloudellinen
täytöntöönpanija.

Adornon ja Horkheimerin kriittikki puree

Dynastian tuotantoon kohdistu-
neessa tutkimuksessa Theodor
Adornon ja Max Horkheimerin
kulttuurikriittikki puree: kulttuuri-
teollisuus ei edes yritä katkea pe-
rustavaa luonnettaan teollisuus-
yhteyksensä. Päinvastoin, se julkai-
see voittoisan taatensa siirtääk-
seen kaikki epäilyt tuoteidensa
sosiaalisesta merkityksellisyydestä.

Jostakin teoreettisesta näkökulmasta 'tekijä' voi olla kuollut, mutta ei käytännössä. Kulttuuri-teollisuuden institutionaalisessa kontekstissa elävät ja toimivat käsikirjoittajat, tuottajat, ohjaajat, säveltäjät ja lavastajat. 'Tekijän' kokemukset, taidot, esteettiset ja poliittiset näkemykset eivät siten ole tarkoituksettomia. Tästä Dynastia on esimerkkitapaus.

Saippuaopperamuoto on käytökelpoinen väline eräänlaiselle journalistiselle kommentoinnille sosiaalisesta elämästä ja sen konflikteista – ja 'tekijätkin' tämän tiedostavat. Sisältäväthän saippuaoperat toki tarinoita, onhan niitä journalismissakin. Nykyisyyden korostus kuvastaa kuitenkin jälkimodernin yhteiskunnan aikakokemusta ja on erityisen televisionomaista. Tämä ei merkitse 'vapautta' myyttisestä lineaarisesta ajasta, mutta kokemuksellisesti Dynastia välttelee sitä, että nykyisyys, erilaisine tapahtumineen, kokemuksineen jne. on olemassa jatkuvasti uudistuvina mahdollisuuksina.

Jostein Gripsrud kritisoi Dynastia-tutkimuksessaan monia mediaturkimuksen keskeisiä positiioita, kuten ajatusta vastustuskykyisestä, suvereenista ja vapaasti merkityksiä tuottavasta katsojuudesta. Osansa kritiikistä saa myös saippuaopperan juhlinta erityisenä naisten lajityyppinä. Monet vaikeusvaltaiset mediaturkijat joutuivat teoksessa arvioinnin ja sarkastisen huumorin kohteeksi jopa siinä määrin, että lukija pakostakin tarkastelee Gripsrudin teosta kuin suurennuslasilla: Jos monet muut ovat tavalla tai toisella joko epäonnistuneet tai jääneet tutkimuksessaan puoliväliin, mitä tämä kyseinen teos sitten tarjoaa tilalle?

Konteksti tutkimuksen lähtökohtana – ja päätepiteenä

Gripsrudin metodologinen hanke tarkastella Dynastiaa moniulotteisena maailmiönä korostaa tutkijan asemaa tulkitusajana ja teoreettisten sitoumusten merkitystä. Tämä tekee ulkopuoliselle mahdolliseksi toistaa tehtyä analyysiä, vaikkakin sosiologisesti suuntautunut lukija saattaa melko es-

teettä seurata sen etenemistä. Gripsrud onnistuu nimittäin toteuttamaan periaatteen, että konteksti on sekä tutkimuksen lähtökohtana että päätepite. Tämä tulee esille esimerkiksi hänen suhteissaan yleisökirjeisiin.

Vaikka Gripsrud populaarikulttuurin tutkijoille tyypillisesti samastuu vahvasti televisioyleisöön, hän kuitenkin välttää ajatuksen, että sosiaaliset struktuurit siirtyisivät sivuun sillä hetkellä, kun tutkija päättää idenfioitua tutkittaviansa. Kun teksti sijoitetaan laajempaan medioiden kulutuksen yhteyteen, vastaanoton sosiaalisuudesta tulee esille muutakin kuin nautiskeleva ja potentiaalisesti vastarintainen katsoja. Tämä näky myös tuotannon analyysissä: Dynastian tuotanto oli riippuvainen kilpailusta televisiotuotannon sisämarkkinoilla Yhdysvalloissa ja niistä esiolosuhteista, joita sarjan kulutus Norjassa (ja 90 muussa maassa) tuo mukanaan.

IIRIS RUOHO

Merkitysten sotaa kaoksen keskellä

Ang, Ien (1996)

LIVING ROOM WARS

Rethinking Media Audiences for a Postmodern World
London and New York:
Routledge. 208.s

Ien Angin Living Room Wars on kokoelma Angin aiemmin julkaistuja artikkeleja. Yhdeksän artikkelin kokonaisuus on pyritty kirjoittamaan jatkuvajuoniseksi monografiaksi, vaikka kaikkea päällekkäisyyttä ei ole onnistuttu välttämään. Kaikki tekstit ovat Angin omia, lukuun ottamatta yhtä, jonka hän on kirjoittanut Joke Hermesin kanssa. Ainoa kokonaan uusi teksti on kirjain johdanto.

Kirja on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäisessä Ang erittelee yleisöä ja katsojuutta yleensä, ja toisessa hän keskittyy yleisöjen sukupuoleen. Kolmannessa osassa Ang pohtii globaalin ja ylikansallisen mediakulttuurin suhdetta pai-

kalliseen mediakulutukseen.

Angin lähtöajatus on postmoderniksi muuttunut maailma, jossa eletään "pysyvästi herkistyneessä kulttuuristen ristiriitojen tilassa". Angin mukaan postmodernissa kaikki rakenteet ja prosessit eli kaikki järjestyksen tunne, varmuus ja turvallisuus ovat paikallisia, osittaisia ja tilanteeseen sidottuja. Aiheellisesti hän toteaa, että on tarpeen katsoa kenelle tällainen tila on olemassa, kenen kulttuuri on murtumassa, kenen kehityksestä on kyse ja missä yhteiskunta taas on jämähtänyt paikalleen.

Katsojien tutkiminen on Angille tärkeää, koska postmodernissa yhteiskunnissa media ja siten myös mediayleisöt ovat itsestään selvästi läsnä. Nykykulttuurin ymmärtämiseksi on pyrittävä löytämään katsojuuteen sellainen näkökulma, joka ei fetisoi eikä kutista yleisöä. Angin mukaan on kuitenkin syytä lakata etsimästä kattavaa katsojatutkimuksen teoriaa ja tunnustaa, että teoretisointi ja tutkimus on aina epätäydellistä ja osittaista. Jos tällainen epistemologinen osittaisuus tiedon tuotannossa on itsestään selvää, tulee myös poliittisen ja sosiaalisen sitoutumisen tärkeys itsestään selväksi.

Aktiivinen mutta vallaton

Diskursiivinen käsite "aktiivinen katsojuus" on yksi postmodernin ilmenemismuoto, merkki kulttuurista ristiriidoista nyky-yhteiskunnassa. Katsojuus ei kuitenkaan ole kaikkea. On hetkiä, jolloin sosiaalinen ylittää kuluttamisen kudelman ja ihmiset ovat keskenään vuorovaikutussuhteissa, joita ei voi kunnolla ymmärtää jos heidät asetetaan vain katsojan subjekti-positioon. Kommunikaatiota ei voi erottaa ämüusta maailmastai. Lähettäjä- viesti-vastaanottaja -malli unohtaa, että maailmassa on valtasuhteita myös viestinnän ulkopuolella. Valta on suhteellista: vastaanottajalla on semioottista valtaa merkitysten muodostamisessa, mutta hänellä ei ole valtaa päättää mitä ja miten tuotettua ohjelmaa tuutista tulee.

Angin käsityksen mukaan käsi-

tyks aktiivisesta yleisöstä on syntynyt 1980-luvulta alkaen. Hän lukee tämän kulttuuritutkimuksen ansioksi: kulttuuritutkimus avasi kurinalaisten tieteenaladiskurskien maailman ja muutti samalla katsojuuden ymmärtämisen ja mieltämisen. Ang korostaa, ettei aktiivinen yleisö tarkoita populaarin television maailman muuttamista kulttuurisen demokratian työssä. Aktiivinen ei ole sama kuin vallassa oleva, tai valtaa pitävä. Kulttuurinen demokratia on rajallinen, sitä rajoittavat tietyt parametrit ja konkreettiset olemassaolon olosuhteet. Ei voida sanoa, että populaarin vallitessa hegemonia väistyy. Hegemonia toimii populaarin sisällä, hegemonia ei tule ulkopuolelta, vaan se asuu meissä.

Aktiivisuus sinänsä ei siis merkitse vastustusta tai edes kriittistä asennetta. "Valinnan vapaus" ja "jokaiselle jotakin" ovat teknologia- ja mediateollisuuden sloganeita, joiden avulla kutsutaan katsojat "aktiiviseen katsojuuteen" eli kuluttamaan mahdollisimman paljon uutta viestintäteknologiaa ja mediatuotteita. Samalla katsojat ovat tuomitut valinnan vapauksen ja aktiivisuuteen. Postmodernissa identiteetti on jatkuvasti muokkautuva ja elämäntavan määrittelemä. Siitä vain vaihtamaan! Katsojat eivät vain ole passiivisia tai aktiivisia. Postmodernissa heidän on OLTAVA aktiivisia tulkitsojia, lukijoita, katselijoita ja mielihyvän hakijoita, saadakseen irti jotain jättiläismäisen tarjonnan joukosta ja löytääkseen sen "oikean" vaihtoehdon, jossa jokaiselle on jotakin!

Kaupallista mielihyvää

Kaupallisen television menestyksen salaisuus on kaupallinen strategia: pyrkimys tuottaa ohjelmia, jotka tuottavat mielihyvää. Kaupallinen televisio siis puhuttelee katsojaa ensisijaisesti sen kautta, mikä viihdyttää. Julkisen palvelun periaate puolestaan on ollut kansalaisuuden tuottaminen ja kasvat. Samaan aikaan kaupallinen televisio on ollut "pahaa" ja "huonoa", kun taas julkinen palvelu on tuottanut "hyvää". Tämä

"pahan massakulttuurin" diskursi vaientaa fanit ja kutistaa elinvoiman, joka muuten olisi ohjelmista saatavissa. Ang muistuttaa, että kaupallisesti tuotetutkin ohjelmat voivat tuottaa mielihyvää, eikä kaupallisuuden vastustaminen ei saisi johtaa ihmisten mielihyvän vastustamiseen.

Kaupallisen television tähden yleisöjä on ryhdytty mittaamaan. Samaan aikaan yleisö on fragmentoitunut tarjonnan lisääntymisen myötä, mistä syystä kaupalliset yhtiöt haluavat mitata yleisöjä yhä tarkemmin. Yrityksistä huolimatta epätietoisuus siitä, mitä ihmiset ruutuensa edessä tekevät vain kasvaa. Eikä se, että televisio on päällä, enää tarkoita sitä, että televisiota katsellaan; katselu ei tarkoita sitä, että ruutu otetaan huomioon; ohjelman katselu ei välttämättä merkitse myös mainosten katsomista, eikä mainosten katsominen välttämättä johda tuotteiden ostamiseen.

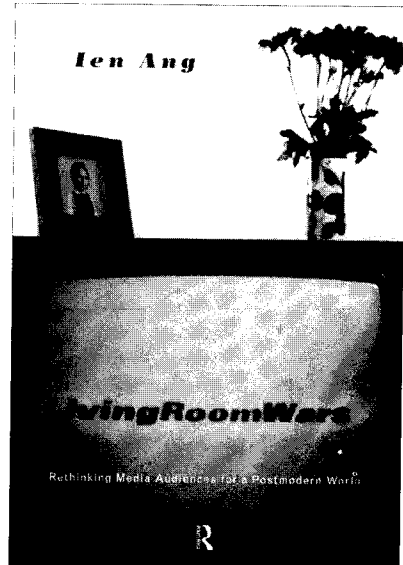
Ang toteaa, että radikaali kontekstualismi johtaa lopulta yleisön hajoamiseen niin, ettei mittaaminen ole enää tarpeen eikä järkevää. Yleisöjen mittaaminen on kuitenkin kaupalliselle televisiolle välttämätöntä. Sekä kaupalliset että akateemiset yleisötutkijat tuottavat yleisöjen määrittelyä ja diskursia yleisöstä rajattavissa ja määriteltävissä olevana. Ang korostaa kuitenkin, että se mitä katsojuudesta kerrotaan voi vaihdella.

Mahdoton projekti

Menetelmä uudelleenlaisen katsojatutkimuksen toteuttamiseksi on etnografia. Tässä kirjassaan Ang kuitenkin liittyy siihen - itsekin mainitsemaansa - joukkoon, joka puhuu etnografiasta enemmän kuin tekee sitä. Etnografia on erityisen vaikeaa silloin, jos lähtökohtana on radikaali kontekstualismi, johon Angkin sitoutuu. Radikaalin kontekstualismin mukaan kaikki vaikuttaa kaikkeen, joten niin televisio, yleisö kuin katsojakin muuttuvat mahdottomiksi määritellä. Tästä johtuen etnografian tehtävä vaikeutuu huomattavasti, koska hänen olisi tutkittava kaikki, oltava kaikkialla yhtä aikaa.

Ang toteaa, ettei tähän tieteenkään kukaan pysty, mutta etnografian on kuitenkin oltava aina jossakin ja paikannuttava johonkin. Paikannuttuaan tutkijan on ymmärrettävä, että kulttuurian kuvatussaan hän tulee aina myös tuottaneeksi ja konstruoineeksi kulttuuria.

Paikallistaminen ei tarkoita tiettyyn kulttuuriseen ryhmään tai tiettyyn kulttuuriin keskittymistä, vaan laajempaa kontekstia. "Etnografinen projekti" selvittää kuinka rakenteelliset muutokset (ylikänsallinen mediakulttuurin muutos) vaikuttavat ja tulevat osaksi tiettyjä kulttuurisia käytäntöjä ja muotoja, tietyissä historiallisissa tilanteissa. Angin mukaan

etnografisessa tutkimuksessa tulisi pyrkiä, ei vain osoittamaan ja arvostamaan monimuotoisuutta ja erilaisuutta, vaan myös ottamaan huomioon valtasuhteiden epätasu-arvoisuudet. Siten tutkija saa mahdollisuuden huomata monimuotoiset erilaisuuksien ja homogeneisuuksien leikkaukspisteet sekä autonomian ja riippuvuuden yhteenkietoutuneet kohdat: globaalien paikallisissa ja paikallisen globaalissa.

Sukupuolen vankila

Tietyn tekstin ja tietyn vastaanoton suhdetta ei siis pitäisi enää

tutkia, vaan Angin mielestä olisi kiinnitettävä huomio median kulutukseen laajemmin. Etnografian tehtäväksi jää nostaa esiin joka-päiväisestä virrasta ne jatkomut ja katkot, jotka ovat muutoin "luonnollisen" näköisiä ja jäävät siksi huomaamatta. Esimerkiksi etnografinen tutkimus voi selvittää minkälaisia sukupuolen positioita ketkään naiset ja miehet ottavat missäkin konkreettisisa tilanteissa ja millaisilla investoinneilla, minkälaisen artikulaatioiden seurausena.

Ang on omistanut kirjansa keskimmäisen jakson juuri sukupuolen pohtimiselle. Joke Hermesin kanssa hän toteaa, että feministisen katsojatutkimuksen keskittyminen vain naiseen uusintaa käsitystä siitä, että naisten suhde mediaan olisi erityisen ongelmallinen. Nainen on sukupuoli, mutta mies ei, mies on normi. Ang ja Hermes lisäävät, että olisi korkea aika tutkia miesten pornografian käyttöä nimenomaan siitä näkökulmasta, että kyseessä on miesten genre.

Ang ja Hermes korostavat, ettei sukupuoli määritä median käyttöä, vaan tietyissä median käyttötavoissa ja niiden kautta muodostuu sukupuolistettuja identiteettejä ja samalla tietyt käytännöt tulevat sukupuoliksi. Artikulaatiot ovat kontekstisidonnaisia. Ne tuotetaan kerta toisensa jälkeen päivästä toiseen ja siksi ne tuottavat vahvistettuja sukupuolen merkityksiä, sukupuolten suhteita ja sukupuolen identifikaatioita. Joskus sukupuolettomat, sukupuolesta riippumattomat identifikaatiot voivat olla tv:n katselussakin sukupuolisia tärkeämpiä.

Näiden sukupuolettomien identifikaatioiden ansiosta naisetkin (!) voivat hetkellisesti "paeta sukupuolensa vankilasta". Jän pohtimaan, mitä sen vankilan ulkopuolella naiselle on. Onko kuitenkin niin, että nainen pakenee sukupuolta (naisuutta, sillä mieshän ei ole sukupuoli) inhimillisyyteen, joka onkin sitten mieheys? Tällä tavoin ilmaistuna sukupuolettomat identifikaatiot lakkaavatkin vaikuttamasta sukupuolettomilta, vaikka sinänsä ym-

määränkin Angin ja Hermesin ajatuksen identifioitumisesta jonkin muun kuin sukupuolen kautta.

Ehkä ongelma on siinä, että loppujen lopuksi Ang tulee uusintaneeksi käsitystä feminiinisä ja maskuliinisina pidettyjen piirteiden liittymisestä juuri biologisiin naisiin ja miehiin. Esimerkiksi selostaessaan Brunsonin ja Morleyn tekemiä katsojatutkimuksia Ang kertoo heidän todenneen miesten ja naisten katselussa eroja: miehet katselevat keskittyneesti, naiset kotityön ohessa. Tämä johtuu työnjaosta: miehet tekevät työtä kodin ulkopuolella ja naiset kotona, ja kotona on aina työ kesken. Ang pitää tärkeänä, ettei tiettyä katselun piirrettä sidota mieheyden tai naiseuden piirteeksi, vaan katselutavat johtuvat siitä minkälaista työtä miehet ja naiset tekevät. Nämä tulokset nousivat tietenkin Morleyn ja Brunsonin aineistoista, mutta kun Ang keran eritteli sukupuolijärjestelmää, jäin kaipaamaan häneltä painotusta: myöskään kotityö ei liity olemuksellisesti naiseuteen tai kodin ulkopuolinen työ mieheyteen. Toisin sanoen, jos mies on vastuussa kotitöiden tekemisestä ja nainen käy kodin ulkopuolella työssä, voi miehen katselu muodostua yhtä katkonaiseksi kuin "kotiäidinkin".

Globaalia paikallisuutta

Ang puhuu paljon paikallisuudesta, mutta varsinkaan kirjan alkupuolella hän ei paikannu. "Yhteiskunta", "kulttuuri" ja "postmoderni" ovat tiloja, jotka vallitsevat maailmassa yleispätevinä nivoutumatta konkreetiaan. Kirjan viimeisessä osassa tämä ongelma poistuu osittain, kun Ang alkaa puhua konkreettisista paikoista ja tietyistä kulttuureista, paikantaa globaalin kulttuurin pääasiassa Yhdysvalloissa tuotetuksi populaarikulttuuriksi, joka leviää ylikansallisesti, mutta ei universaalisti. Eritellessään paikallisten kulttuurien mahdollisuuksia käyttää globaalia materiaalia omiin tarkoituksiinsa Ang tuntuu unohtavan sen, että esimerkiksi televisio-ohjelmat ovat muutakin kuin genrejä ja tapoja

tuottaa merkityksiä. Ne ovat myös kokemisen, tuntemisen ja elämisen tapoja, sisältöjä muotojen lisäksi.

En tarkoita, että Ang olisi väärässä sanoessaan, ettei integraatio vähennä kulttuurista monimuotoisuutta vaan tarjoaa aineksia uusien kulttuuristen muotojen syntyä paikallisissa olosuhteissa. Paikalliset kulttuurit nivovat tieteen globaaleja aineksia kulttuuriinsa sopivin tavoin, mutta muutokset ovat ainakin ajan myötä syvempiä kuin mediankäytön muotoihin liittyviä. Seuraukset liittyvät paitsi ulkonaisiin seikkoihin (kuten siihen että Etelä-Amerikassa on muotoutunut telenovela-genre Yhdysvaltalaisen saippuan mallin mukaan), myös kulttuuriin käsityksiin oikeasta ja väärästä, hyväksyttävästä ja epänormaalista jne.

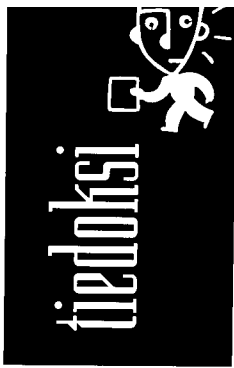
Osatotuksia kaaoksessa

Ang päättää kirjansa pohtimalla postmodernia kaaosta. Postmoderni kapitalistinen maailma on todellinen epävarmuuden tila. Median käyttö on kaaottista, mutta kaaos ei merkitse sitä, että katsojien kyky käyttää mediaa onnistuisi aina välttämään rakenteet ja pakenemaan institutionaalista.

Kaaos ei ole järjestyksen vastakohta, vaan moottori, joka ajaa systeemiä monimutkaisempaan järjestykseen. Mitä kaaottisempi systeemi on, sitä enemmän se sisältää informaatiota. Kulutus-kulttuuri perustuu ajatukselle, että jatkuva identiteetinmuodostus tuottaa mielihyvää ja on mielekäämpää. Postmodernissa kapitalistisessa maailmassa on sisäänrakennettuna, ei vastarinta (recistance), vaan epävarmuus, epämääräisyys, kaaos. Siksi postmodernissa maailmassa täytyy luopua etsimästä yleispäteviä tiedon ja totuuden muotoja ja tyytyä hakemaan osatotuksia.

MOT.

KATJA VALASKIVI

KIRJAT JA RAPORTIT

Kirjat ja raportit -uutuusluetteloa laatii Eija Poteri Nordicomissa. Hän ottaa mielellään vastaan tietoja julkaistusta kirjallisuudesta. Nordicomin kautta tieto julkaisusta tai artikkelista menee kotimaisiin Kati- ja Arto-tietokantoihin sekä pohjoismaiseen NCOM-tietokantaan.

AATAMIN puvussa: liianilla Hemingwaysta Königiin / Toim. Mikko Lehtonen. - Tampere : Tampereen yliopisto, 1995. - (Yleinen kirjallisuustiede, julkaisuja, 28). - 951-44-3877-9.
Sisältää mm. artikkelit: Potentiaalinen peto : Police-aurinkolasi-mainoksen maskuliiniset piirteet (Arto Jokinen), Oikea mies väärässä kertomuksessa : maskuliininen projekti televisiosarjassa Villi Pohjola (Kaarina Hazard), Parodia paljastamisen keinona : Beavis and Butt-head -sarjan emansipatorinen mahdollisuus (Virpi Blom), Mies ja hysteria : erottamattomat? (Pertti Näränen), Maskuliinisuuden karnevaalit : mies vapautuu Ralf Königin sarjakuussa (Juha Herkman).

ANDERSSON, Anne & WINGREN-HÄGGBLUM, Harriet
Finlandssvensk kulturkonsumtion i sex tv-åspråkiga städer : del VI : fritidsanvändning, kulturkonsumtion och TV-tittarvanor i Helsingfors och Vasa. - Helsingfors : Helsingfors universitet, 1995. - 54 s. - (Svenska social- och kommunalhögskolan, Språkgrupp och mobilitet, Forskningsrapporter, 27). - 951-583-023-0.

EEROLA, Heikki
Sanomalehden asiakaslähtöinen strategioti. - Jyväskylä : Jyväskylän yliopisto, 1996. - 274 s. - (Jyväskylä studies in computer science, economics and statistics, 30). - 951-34-0683-0. - Väitöskirja.

GRONOW, Pekka
Digitaalinen radio. - Helsinki : Suomen tekijänoikeudellinen yhdistys, 1995. - 54 s. - (Tekijänoikeusinstituutti, julkaisuja, 7). - 952-9855-06-0.

HAATAJA, Lauri, PIETILÄ, Jyrki & PIETILÄINEN, Tuomo
Demokraattinen journalisti : suuri suomalainen sillanrakennus maailman mahtavimmassa toimittajajärjestössä. - Porvoo : WSOY, 1996. - 626 s. - 951-0-20958-9.

HELLSTEN, Iina & NOPONEN, Sami
EU kuvastimessa : EU-kysymys pilapiirroksissa ja kampanjakuussa. - Helsinki : Helsingin yliopisto, 1996. - 54 s. - (Viestinnän laitos, julkaisuja, sarja 2, A, 2, 1996) (EU-kysymys, kansallinen ja tiedonvälitys -projektin julkaisuja). - 951-45-7352-8.
Sisältää osiot: Suomineito avioituu euroherran kanssa (Iina Hellsten) ja Mustavalkoinen Euro-Suomi (Sami Noponen).

HIETALA, Veijo
The end : esseitä elävän kuvan elämästä ja kuolemasta. - Helsinki : Kirjastopalvelu, 1996. - 251 s. - 951-692-376-3.

HUTTUNEN, Markku & KOHVAKKA, Rauli
Kansainväliset yhteistuotannot suomalaisessa elokuvatuotannossa. - Helsinki : Tilastokeskus, 1996. - 72 s. - (Kulttuuri ja viestintä, 1995, 3). - 951-727-201-4.

KIINNEKOHTIA media-avaruudessa : kulttuurinen luku- ja kirjoitustaito -asiantuntijaryhmän toimintapohjat. - Helsinki : Opetusministeriö, 1996. - 30, 29 s. - (Opetusministeriön työryhmien muistioita, 1996:2). - 951-53-0333-8.

KOKKONEN, Esko
Hyödyksi ja huviksi pohjoisSuomalaisille : Pohjois-Suomen radiotoiminnan vaiheita vuosina 1915-1995. - Oulu : Pohjoinen, 1996. - 264 s. - (Scripta historica, 24). - 951-749-252-9.

KOSKIVIRTA, Kalle
Afganistanista Punaiselle torille : glasnost 1989-1991 eräiden lehtien ilmentämänä. - Tampere : Tampereen yliopisto, 1996. - 197 s. - 952-90-7537-5. - Valtio-opin väitöskirja.

KULTTUURINEN tietoyhteiskunta. - Helsinki : Opetusministeriö, 1996. - 151 s. - (Opetusministeriön työryhmien muistioita, 1996:11). - 951-53-0348-6.

MEDIATAIDEMUISTIO. - Helsinki : Opetusministeriö, 1996. - 53 s. - (Opetusministeriön työryhmien muistioita, 1996:13). - 951-53-0351-6.

MYKKÄNEN, Jouni
Yleisradiotoiminnan strategiaselvitys : radio ja televisio 2010 : selvitys Suomen yleisradiotoiminnan kehittämisstrategiasta lähivuosina. - Helsinki : Liikenneministeriö, 1995. - 53 s. - (Liikenneministeriön julkaisuja V 45, 1995). - 951-723-058-3.

NOSTALGI og sensasjoner : folkloristisk perspektiv på mediekulturen / Red. Torunn Selberg. - Turku : Nordic Institute of Folklore, 1995. - 279 s. - (NIF publications, 29). - 952-9724-10-1.

Sisältää artikkelit: Folklore og massekommunikasjon (Torunn Selberg), Den folkloriserade verkligheten : tv-Å svenska kvällstidningar som historieberättare (Ulf Palmfelt), Finns det myter i dagstidningar? (Anne Bergman), Medieskabte fordomme? : forestillingen om det medieskabte eldrebillende i folkloristisk belysning (Birgthe Rörbye), Sjøpoperan og det kontekstbundne tittandet (Marianne Liliequist), Drømmen om den gamle goda tiden : om nostalgi veckotidningar (Ulrika Wolf-Knuts), Folkelig kultur på massemedias dagsorden (Ey un Andreassen), Fjersynvirkelighet og hverdagsvirkelighet : om bruk av fjernsyn i den norske hverdagen (Torunn Selberg).

REKOLA, Juha

Excluding the minorities : ethnic representation in the Finnish press. - Helsinki : Kehitysyhteistyön palvelukeskus, 1996. - 40 s. - (KEPA reports, 10). - 951-8925-26-7.

Perustuu kirjoittajan MA-tutkimmaan.

SARASTE, Leena

Valokuva tradition ja toden välissä. - Helsinki : Musta taide, 1996. - 209 s. - (Taideteollisen korkeakoulun julkaisuja, B 45). - 951-9384-91-X.

TEKSTI ja ideologia : kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä / Toim. Jyrki Kalliokoski. - Helsinki : Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 1996. - 238 s. (Kieli, 9). - 951-45-7271-8.

Sisältää mm. : Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä : näkökulmia tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen (Jyrki Kalliokoski), Juna, jolla ei ole paluuvuoroa : EY-metaphorat poliitikkojen retoriikassa (Eila Mustaparta), Missä on taloustekstin ihminen? (Pirjo Karvonen), Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden : paikalliset suomalaisissa sanomalehdissä (Outi Blomqvist), Poliittisten ohjelmien retoriikasta ja argumentaatiosta (Jussi Kajaste), Taskusta pilkottaa neuvostopassi : preesens sanomalehtiutisten kuvateksteissä (Elina Heikkilä).

TOSSAVAINEN, Aune

Kuopion iäntä viisikymmentä vuotta : radiotoimintaa savolaisittain. - Helsinki : Radio Suomi, 1996. - 200 s. - 951-43-0710-0.

VÄLIVERRONEN, Esa

Ympäristöuhkan anatomia : Lapin metsätuhot julkisuudessa. - Tampere : Vastapaino, 1996. - 240 s. - 951-768-003-1. - Väitöskirja.

YLEISRADIO historia / Yleisradion historiatoimikunta: Päiviö Tommila ... et al. - Helsinki : Yleisradio.

1. Osa 1926-1949 : Eino Lyytinen: Perustamisesta talvisotaan ja Timo Vihavainen: Vaaran vuodet. - 320 s. - 951-43-0713-5.

2. Osa 1949-1996 : Raimo Salokangas: Aikansa oloinen. - 473 s. - 951-43-0714-3.

3. Osa : Kari Ilmonen: Tekniikka kaiken perusta. - 239 s. - 951-43-0715-1.

ARTIKKELIT

DELLINGER, Brett

Concision : the constraints of the commercial discourse style. - Teoksessa: Erikoiskielet ja käännösteoria : VAKKI-symposiumi XV, Väyri 11.-12.2.1995. - Vaasa : Vaasan yliopisto, 1995. - (Vaasan yliopisto, humanistinen tiedekunta, käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmä), 951-683-564-3, ss. 34-36.

HELLMAN, Heikki

A toys for the boys only : reconsidering the gender effects of video technology. - European journal of communication 11(1996)1, ss. 5-32.

HERKMAN, Juha

Muukalaisvihan hedelmät : media, rasistinen diskurssi ja identiteetti. - Kulttuuritutkimus 13(1996)1, ss. 28-36.

KALLIOKOSKI, Jyrki

Affect, ideology and the narrator's point of view in news reports. - Teoksessa: Interdisciplinary approaches to discourse analysis / Ed. By Eija Ventola & Anna Solin. - Helsinki : University of Helsinki, Department of English, 1995. - (The new courant, 4), ss. 119-134.

KIVIKURU, Ullamaja

New forms of cultural identity in an African society. - Innovation 8(1995)4, ss. 371-389.

KOHOVAKKA, Rauli

Kansainväliset yhteistuotannot tulleet osaksi suomalaista elokuvatuotantoa. - Teoksessa: EU-raporttisarja : osa 5/1995 tutkimus ja kehittäminen. - Helsinki : Tilastokeskus, 1995, ss. 42-45.

KURONEN, Timo

EU ja tietoyhteiskunta. - Teoksessa: EU-raporttisarja : osa 5/1995 tutkimus ja kehittäminen. - Helsinki : Tilastokeskus, 1995, ss. 46-52.

MALMBERG, Tarmo

Critical theory and audiovisual media. - NORDICOM-Information (1996)1, ss. 19-22.

MANNINEN, Pekka A.

Mielikuvitus pukeutuu paperiin ja muoviin : sarjakuva tuotannon ja kulutuksen virroissa. - Teoksessa: Näin nuoret : näkökulmia nuoruiden kulttuureihin / Toim. Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi. - Helsinki : Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1996. - (Tietolipas, 143). - 951-717-882-4, ss. 154-178.

NORDENSTRENG, Kaarle

Journalist : a walking paradox. - Teoksessa: The democratization of communication / Ed. By Philip Lee. - Cardiff : University of Wales, 1995. - 0-7083-1323-X, ss. 114-129.

NORDENSTRENG, Kaarle

The NWICO debate : modul four : unit 20. - Etäopetuksen kokoomateoksessa: MA in mass communications / Ed. By Oliver Boyd-Barrett. - Leicester : University of Leicester, 1995. - 0-903507-25-0, ss. 403-454.

OKKONEN, Kirsi-Marja &

SORAMÄKI, Martti

EU pyrkii horjuttamaan USA:n johtoasemaa av- ja multimediamarkkinoilla. - Teoksessa: EU-raporttisarja : osa 5/1995 tutkimus ja kehittäminen. - Helsinki : Tilastokeskus, 1995, ss. 58-60.

PAKKALA, Tuija

Benettonin shokkikuvat ja mitä niistä puhutaan. - Teoksessa: Kielten väliset konfliktit : AFInLan vuosikirja 1995 / Toim. Pirkko Muikko-Werner & Kyösti Julkunen. - Jyväskylä : Yliopistopaino, 1995. - (Suomen soveltava kielitieteen yhdistyksen (AFInLa) julkaisuja, 53). - 951-9388-41-9, ss. 149-164.

PIRINEN, Riitta

Naisurheilijat näyttävät naisilta : tekstimuotokuvia naisurheilijoista. - Teoksessa: Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen / Toim. Anja Tuomisto & Heli Uusikylä. - Helsinki : Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1995. - (Tietolipas, 141). - 951-717-870-0, ss. 122-133.

PÖNTINEN, Päivi

Kuka pelkää(kään) musateeveetä?
- Teoksessa: Näin nuoret : näkökulmia nuoruuden kulttuureihin / Toim. Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi. - Helsinki : Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1996. - (Tietoliipas, 143). - 951-717-882-4, ss. 131-153.

RANTANEN, Terhi &
VARTANOVA, Elena

News agencies in post-communist Russia : from state monopoly to state dominance. - European journal of communication 10(1995)2, ss. 207-220.

SAVOLAINEN, Reijo

Tietoverkkojen käyttö empiirisen tutkimuksen kohteena : metodisia lähtökohtia ja tutkimustuloksia. - Informaatiotutkimus 15(1996)1, ss. 13-26.

SEPPÄNEN, Susanna

Digitalisaatio tuo eurokoteihin tilausvideot ja cd-romit. - Teoksessa: EU-raporttisarja : osa 5/1995, tutkimus ja kehittäminen. - Helsinki : Tilastokeskus, 1995, ss. 37-41.

SORVALI, Irma

Ilmajakeluiehdet - aikamme viestintää? - Teoksessa: Kielten väliset konfliktit : AFinLan vuosikirja 1995 / Toim. Pirkko Muikku-Werner & Kyösti Julkunen. - Jyväskylä : Yliopistopaino, 1995. - (Suomen soveltava kielitieteen yhdistyksen (AFinLa) julkaisuja, 53), 951-9388-41-9, ss. 195-206.

VIKMAN, Virve

Tuotejournalismi ja sen käyttö mainonnan vaikutuskeinona : esimerkkituotteena auto. - Teoksessa: Erikoiskielet ja käännösteoria : VAKKI-symposiumi XV, Väyri 11.-12.2.1995. - Vaasa : Vaasan yliopisto, 1995. - (Vaasan yliopisto, humanistinen tiedekunta, käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmä). - 951-683-564-3, ss. 294-305.

VAN DIJK, Teun

Ideological discourse analysis. - Teoksessa: Interdisciplinary approaches to discourse analysis / Ed. By Eija Ventola & Anna Solin. - Helsinki : University of Helsinki, Department of English, 1995. - (The new courant, 4), ss. 135-161.

WILO, Osmo A.

Is television a killer : an international comparison. - Intermedia 23(1995)2, ss. 26-31.

ÅBERG, Leif

Informationsverksamhet som resultatfaktor : èbergs pizza. - Teoksessa: Offentlig information som konkurrens- och kvalitetsinstrument : markandsorientering i offentlig sektor / Red. Göran Björkroth. - Stockholm : Kommentus, 1995. - 91-7344-961-X, ss. 66-72.

KORJAUS:

Edellisen lehden (TT 1/96) tutkielmaluettelosta puuttui Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksella v. 1995 tehty journalistiikan lisensiaattityö Jaana Orjala: Omaksi ja maakunnan hyväksi : alueellisten ykköslehtien levikki- aluetta yhdistävä ja puolustava sisältö ja alueellisuuden ehdot.

N O R D I C O M J U L K A I S E E

Tietoa tiedotusopin ja viestinnän tutkimuksesta Pohjoismaissa

Uusin julkaisu:

ONGOING RESEARCH IN COMMUNICATION AND MEDIA IN FINLAND 1996

Toim. Eija Poteri. -

Tampere : Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, 1996. - 141 s.

Hinta 30 mk

- 114 tutkimushanketta

- tiivistelmät

- julkaisuluettelot

- asiasanahakemisto

Tilaukset: Tampereen yliopiston julkaisujen myynti, PL 617, 33101 Tampere
Puh. 931-215 6055, Telefax: 931-215 7150, Sähköposti: taju@uta.fi

Ojajärvi, Sanna, VTM,
Helsinki

Raittila, Pentti, YTL,
pt. tuntiopettaja,
Turun yliopisto, tiedotusoppi

Suhonen, Pertti, YTT,
apulaisprofessori,
Tampereen yliopisto,
tiedotusopin laitos

Orjala, Jaana, FL,
assistentti, Jyväskylän yliopisto,
viestintätieteiden laitos

Pietilä, Veikko, YTT,
apulaisprofessori,
Tampereen yliopisto,
tiedotusopin laitos

Pietilä, Kauko, YTT,
tutkija, Tampereen yliopisto,
yhteiskuntatieteiden
tutkimuslaitos

Hiilamo, Heikki,
tutkiva toimittaja,
Yleisradio, Helsinki

Ruoho, Iiris, YTL,
assistentti, Tampereen yliopisto,
tiedotusopin laitos

Valaskivi, Katja, YTK,
tutkija, Tampereen yliopisto,
tiedotusopin laitos

Tiedotustutkimus ilmestyy
vuonna 1996 seuraavasti

	deadline	ilmestyy
3/1996	31.8.	15.10
4/1996	31.10	15.12.

O h j e i t a k i r j o i t t a j i l l e

Käsikirjoitukset toimitetaan kahtena kappaleena päätoimittajalle tai toimitussihteerille. Käsikirjoituksen ensimmäiselle sivulle on merkittävä nimen ja osoitteen lisäksi oppiarvo, virka-asema ja toimipaikka. Levykkeillä toimitettuihin juttuihin on liitettävä myös paperikopiot käsikirjoituksesta.

Artikkeliosastossa julkaistaan empiirisiä, teoreettisia ja metodologisia kirjoituksia tai erittelyjä käynnissä olevasta tutkimustoiminnasta tai kiinnostavasta kirjallisuudesta. Kirjoittajan tavoitteena olkoon sujuvakielinen, naseva ja persoonallisella tyyllillä esitetty tieteellinen proosa.

Petiittiosastossa julkaistaan haastatteluja ja muita ajankohtaisia kirjoituksia sekä vaihtelevaa materiaalia keskustelupuheenvuoroista kirja-arvosteluihin ja alaa koskeviin uutisiin.

Toimitus ja sen nimeämä asiantuntija arvioivat käsikirjoituksen. Kirjoitukseen voidaan esittää muutoksia, jotka kirjoittajan edellytetään tekevän. Artikkelin tekstin maksimipituus on 20 liuskaa.

Käsikirjoituksen ulkoasusta on huomattava: Käsikirjoitusliuskan tulisi sisältää korkeintaan 28 riviä. Kuviot ja taulukot on laadittava erilliselle paperille. Kuvioiden on oltava puhtaaksi piirrettyssä muodossa.

Artikkeleista ja tutkimuseloista sekä laajemmista katsauksista on kirjoitettava erillinen, korkeintaan 10 riviin pituinen tiivistelmä, jossa esitetään tutkimuksen tarkoitus ja kohde sekä johtopäätökset.

Lähdeviitteet sijoitetaan kirjoituksen sisään sulkeisiin siten, että ensimmäiseksi tulee kirjoittajan sukunimi, siten kirjoituksen painovuosi ja viittausten sivunumerot, esim. (Hemänus & Tervonen 1980, 110-115).

Lähdeluettelo liitetään kirjoituksen loppuun otsikolla kirjallisuus. Luettelo laaditaan tekijän sukunimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä, seuraavaa käytäntöä seuraten.

Teokset: tekijä, ilmestymisvuosi, teoksen nimi, (julkaisusarja ja numero), painopaikka ja kustantaja. Esimerkiksi: Bourdieu, Pierre (1984)

Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. Cambridge: Harvard University Press.

tai

Pietilä, Kauko (1980)

Formation of the Newspaper: A Theory. Acta Universitatis Tamperensis, Ser. A, Vol. 119. Tampere: Tampereen yliopisto.

Artikkelit lehdissä: tekijä, ilmestymisvuosi, artikkelin otsikko, lehden nimi, vuosikerta, ilmestymisvuosi ja lehden numero sekä artikkelin sivunumerot. Esimerkiksi:

Pietilä, Veikko (1991)

Sanoista tekoihin. "Vieraan puheen" vastaanotosta sanomalehti uutisissa. *Tiedotustutkimus* 14(1991):4, 5-18.

Artikkelit kokoomateoksissa: Tekijä, ilmestymisvuosi, artikkelin otsikko, teoksen toimittajat, teoksen nimi, painopaikka ja kustantaja sekä artikkelin sivunumerot. Esimerkiksi:

Adorno, Theodor (1960)

Television and the Patterns of Mass Culture. Teoksessa Schramm, Wilbur (ed.) Mass Communications. Urbana: University of Illinois Press, 594-612.

Sanna Ojajärvi

"If that husband of yours happened to be a woman..."

The article presents a study on the representation of gender in the dating and 'macting' quiz shows in Finnish television. Gender and gender system are considered according to the feminist theories as social and cultural discursive constructions. Following Teresa de Lauretis, the author looks at the media as an important technology of gender. The article concludes that these quiz shows recreate the ideology of the heterosexual nuclear family. This reconstruction is based on the performative redundancy of the two opposite, different and mutually complementary genders.

Pentti Raittila

Covering Estonia – constructing Estonian identity

The article is based on a case study on how the the conception of the Estonian people was constructed in Finnish news journalism covering the sinking of the ferry Estonia. First, the author looks at how the journalistic routines and the cultural models concerning the Estonians played a part in the construction of a coherent and simplified narrative concerning the reason for the catastrophe. Secondly, the article pays special attention to the strategies of factualization and how these strategies further contributed to the tendency in journalism to the blame the accident on the Estonians.

Pertti Suhonen

Opinion polls, journalism and politics

The increasing intensity and importance of opinion polls has turned polling into a social institution with a relatively stable role of its own in the functioning of other social institutions. When the media commission and publish the results of polls, they assume in a new manner the role of a representative hat earlier belonged to the parties, interest groups and citizens organizations. Also the relationship between parties and interest groups is increasingly mediated by opinion polls. In addition to this, the market forces actively follow public opinion and make decisions based on polls.

Jaana Orjala

The leading provincial newspaper on 'our' mission

The article analyses the regional contents of the leading provincial newspapers and the construction of regionalism in these papers. By regionalism the author refers to the contents defending and unifying the area of circulation. The regionalistic role of the paper also includes editorial policy emphasizing regional aspects of news coverage. The regionalistic role and the construction of the province is investigated and questioned from the point of view defined by the papers' own aims: the reproduction of the 'province' and the geographically defined community is important for the provincial media because it helps to guarantee circulation and creates an interest group that legitimizes the papers position. The study is based on both text analysis and reporter interviews.

Oi aika entinen

Tiedotustutkimus

Parisuhdevisailun sukupuolimatriisi

Ei koskaan suomalaisella autolautalla

Kansa puoliläpäisevässä kokovartalopeilissä

Ykköslehti ja maakunnan onni